

**ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ**

3ο ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: ΠΑ 3

Τεύχος Β

Παραδοτέο ΠΑ 3.2

**Οδηγός
χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά
έγγραφα**

Συγγραφείς: Μαρία Γκασούκα, Γεωργαλλίδου Μαριάνθη

Ερευνητική / Συντακτική Ομάδα: Μαριάνθη Γεωργαλλίδου, Μαρία Γκασούκα, Σοφία Λαμπροπούλου, Ξανθίππη Φουλίδη, Κώστας Τόλης

Νοέμβριος 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	4
Μέρος I: Οδηγός Χρήσης Μη σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα	6
1.0 Κοινωνικό φύλο, βιολογικό φύλο και η κατασκευή ταυτότητας φύλου	6
2.0 Το σημείο εκκίνησης: Γλωσσικός σχετικισμός, η γραμματική στη σύγχρονη Γλωσσολογία.....	11
3.0 Δημόσια Διοίκηση και Φύλο. Ο φανερός και έρπων (ή λανθάνων) σεξισμός του λόγου των δημοσίων εγγράφων	15
4.0 Η αποτύπωση της έμφυλης πραγματικότητας στο λόγο της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, τα συμπεράσματα της ανάλυσης.....	18
5.0 Η υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού στα έγγραφα της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης.....	23
Μέρος II: Παραρτήματα	46
Παράρτημα 1: Βιβλιογραφία	46
Παράρτημα 2: Αποσαφήνιση Όρων	49
Παράρτημα 3: Υποδείγματα μη σεξιστικών ως προς τον λόγο εγγράφων της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης	56
Παράρτημα 4: Η Έρευνα	85
1.0 Μεθοδολογικά στοιχεία της Έρευνας	85
1.1 Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της Έρευνας	85
1.2 Προετοιμασία της έρευνας.....	85
1.3 Ταξινόμηση, αρχειοθέτηση και καταχώρηση των στοιχείων/ μονάδων/ υποκειμένων της έρευνας	89
1.4 Αναλυτική περιγραφή του δείγματος.....	91

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

2.0 Ποιοτική Ανάλυση	93
2.1 Μορφολογία Ονόματος	94
2.2 Μορφολογία/Σύνταξη	105
2.2.1 Το άρθρο	105
2.2.2 Προσάρτημα στην ΟΦ.....	106
2.2.3 Αντωνυμίες.....	106
2.3 Σύνταξη	108
2.3.1 Σειρά Όρων.....	108
3.0 Ποσοτική Ανάλυση	110
3.1 Η Ποσοτική Ανάλυση των Δημοσίων εγγράφων	110
3.2 Αποτελέσματα	127
4.0 Συμπεράσματα	129

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τη σύμβαση που υπεγράφη στις 04/07/2014 μεταξύ του Υπουργείου Εσωτερικών/Ειδικής υπηρεσίας Συντονισμού, Διαχείρισης και Εφαρμογής Συγχρηματοδοτούμενων δράσεων του Υπουργείου Εσωτερικών (ΕΥΣΔΕ ΥΠΕΣ) και της INTRAWAY Μονοπρόσωπης ΕΠΕ., η δεύτερη των συμβαλλομένων ανέλαβε την υλοποίηση έργου με τίτλο Τμήμα 3 «Ενταξη της Ισότητας των Φύλων στη Γλώσσα των Διοικητικών Εγγράφων».

Στο πλαίσιο του ανωτέρου έργου κατατίθεται το τρίτο παραδοτέο (ΠΑ 3) το οποίο αποτελεί και το τελευταίο και περιλαμβάνει δύο επιμέρους παραδοτέα τα οποία για χρηστικούς λόγους υποβάλλονται σε δύο χωριστά τεύχη.

Το παρόν Τεύχος Β αποτελεί το παραδοτέο ΠΑ 3.2 το οποίο αφορά στη σύνταξη Οδηγού χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα. Αποτελεί εξειδικευμένο και εύχρηστο εργαλείο για την αναγνώριση και κατανόηση του γλωσσικού σεξισμού που διέπει τα πάσης φύσεως εν χρήσει διοικητικά έγγραφα, αλλά και ευαισθητοποίησης σε ένα πεδίο που συντελεί στον ένα ή στον άλλο βαθμό στη διαμόρφωση συλλογικής κοινωνικής συνείδησης. Επιπλέον, υποδεικνύει απλούς τρόπους αντιμετώπισης του ανωτέρω γλωσσικού σεξισμού, επιδίωξη σημαντική των πολιτικών ισότητας στη Δημόσια Διοίκηση που βρίσκονται σε εξέλιξη τα τελευταία χρόνια με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας. Στο Παράρτημα του Οδηγού επισυνάπτεται και η έρευνα για την έμφυλη ανάλυση του λόγου στα έγγραφα της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης με στόχο ο χρήστης να μπορεί να έχει άμεση εικόνα των αποτελεσμάτων της έρευνας πάνω στην οποία βασίστηκε η διαμόρφωση του Οδηγού.

Ως γνωστόν, με τον όρο «σεξισμός» εννοούμε την πρακτική μέσω της οποίας υποβαθμίζονται άτομα με βάση το φύλο τους. Σε κοινωνίες με μακρά πατριαρχική παράδοση όπως η ελληνική αυτά τα άτομα είναι οι γυναίκες, των οποίων ο λόγος (discourse) βρίσκεται στο περιθώριο, ενώ οι άνδρες έχουν αισθητά μεγαλύτερη οικονομική και πολιτική δύναμη. Μια από τις πιο οδυνηρές εκφάνσεις του σεξισμού είναι ο γλωσσικός σεξισμός, του οποίου την αντιμετώπιση στο πλαίσιο των διοικητικών εγγράφων πραγματεύεται ο συγκεκριμένος Οδηγός. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, ο Οδηγός περιλαμβάνει παρατηρήσεις, οδηγίες, συστάσεις, πρακτικές συμβουλές και συγκεκριμένες προτάσεις για τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας, με σκοπό την προώθηση και την εφαρμογή της ισότητας των φύλων στα διοικητικά έγγραφα. Αποσκοπεί στο να αναδείξει το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού στο πλαίσιο της Δημόσιας Διοίκησης, με παράλληλη αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα και επικεντρώνεται στο δημόσιο

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

λόγο, όπως εκφέρεται στα έγγραφα υπουργείων, δήμων και περιφερειών, σύμφωνα πάντοτε με τη σχετική Προκήρυξη 7/2012. Βασίζεται στην άποψη πως ο Λόγος (Discourse) και η γλώσσα απηχούν ιεραρχημένες/εξουσιαστικές κοινωνικές πραγματικότητες οι οποίες δεν είναι «αθώες» ως προς τις έμφυλες ανισότητες και διακρίσεις. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιό τους αναπαράγεται και διαιωνίζεται, ανάλογα με τις ιστορικές και πολιτιστικές συνθήκες, το πλέγμα των κυρίαρχων κάθε φορά έμφυλων προκαταλήψεων και στερεοτύπων. Αυτό συμβαίνει και στο γραπτό λόγο που εκφέρουν τα διοικητικά έγγραφα. Ωστόσο, τα δημόσια έγγραφα μπορεί να αποτελέσουν και όχημα υπέρβασης του σεξισμού και προς την κατεύθυνση αυτή κινείται ο παρών Οδηγός.

Για πρώτη φορά στη χώρα αναλαμβάνεται μια συστηματική επιστημονική προσπάθεια αντιμετώπισης του γλωσσικού σεξισμού των διοικητικών εγγράφων και το γεγονός καθιστά ολόκληρο το εγχείρημα εξαιρετικά καινοτόμο. Επιπρόσθετα το καθιστά και εξαιρετικά διαπαιδαγωγητικό για το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης και περισσότερο για εκείνες και εκείνους τις εργαζόμενες και τους εργαζόμενους που είναι είτε στελέχη των Υπουργείων, είτε των Περιφερειών και των Δήμων, προκειμένου κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και τη σύνταξη των δημοσίων εγγράφων να εξαλείψουν τα έμφυλα στερεότυπα, που αναπαράγουν συνειδητά και ασυνείδητα διακρίσεις που συνδέονται με τα κοινωνικά φύλα, τους άνδρες και τις γυναίκες.

Το παρόν τεύχος είναι δομημένο σε δύο μέρη. Το Μέρος I που περιλαμβάνει τον Οδηγό Χρήσης Μη Σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα και το Μέρος II το οποίο περιλαμβάνει σε παραρτήματα τη βιβλιογραφία, υποδείγματα χρήσης μη σεξιστικών όρων σε δημόσια έγγραφα και την έρευνα.

Μέρος I: Οδηγός Χρήσης Μη σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα

1.0 Κοινωνικό φύλο, βιολογικό φύλο και η κατασκευή ταυτότητας φύλου

Ο προσδιορισμός των ρόλων που αποδίδονται παραδοσιακά στις κοινωνικές κατηγορίες του φύλου είναι το σύμφυτο αποτέλεσμα ενός οικονομικού συστήματος και κοινωνικών διαδικασιών που ενισχύονται διαλεκτικά. Η σχέση αρσενικό/θηλυκό είναι κατά κανόνα σχέση ιεραρχίας: ιεραρχία κατά νόμο ή κατ' έθιμο, όπου υπεισέρχονται οι νόμοι και οι κανόνες κατανομής της δύναμης και της εξουσίας στην κοινωνία. Αξιοποιώντας το συγκεκριμένο σύστημα, όπως και κάθε άλλο, η σχέση ιεραρχίας περιβάλλεται από μύθους και ιδεολογήματα προκειμένου να εξασφαλίσει τη νομιμοποίηση και την αποδοχή της, αποδίδοντας το γεγονός της έμφυλης ασυμμετρίας σε φυσικούς ή μεταφυσικούς παράγοντες. Ταυτόχρονα αναπτύσσει ένα πλέγμα νοοτροπιών, αντιλήψεων και αναπαραστάσεων, δηλαδή μία κοινωνική συνείδηση και μία κατά φύλο διαμορφωμένη κλίμακα αξιών, που συνεπάγεται διαφορετικές κατά φύλο συμπεριφορές και προσδοκίες και συνθέτει αυτό που τα τελευταία χρόνια είθισται να αποκαλείται στις κοινωνικές επιστήμες κοινωνικός ρόλος του φύλου.

Έως πρόσφατα και στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών η βιολογία εξηγούσε το κοινωνικά «κανονικό». Η βιολογική διαφορά (και τα διαφορετικά ανατομικά χαρακτηριστικά) συνεπάγεται τη διαφορά των ρόλων ανάλογα με το Φύλο και επιδρά στην αντίληψη που ο καθένας/καθεμία είχε για τον εαυτό του/της. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, έχει σε σημαντικό βαθμό επιτευχθεί η «αποβιολογικοποίηση» των ανωτέρω επιστημών, και φυσικά και της Γλωσσολογίας, με την εισαγωγή σε αυτές της έννοιας «Κοινωνικό Φύλο» (gender). Από τη δεκαετία του '80 ήδη αμφισβητήθηκε η αντίστιξη βιολογικού/κοινωνικού φύλου και υποστηρίχτηκε ότι το φύλο είναι αποκλειστικά κατασκευή της κοινωνίας και του πολιτισμού. Συγκεκριμένα, το Κοινωνικό Φύλο (gender) αντιδιαστέλλεται στο Βιολογικό Φύλο (sex) (βλ. ανάμεσα σε άλλα Eckert & McConnel-Ginet, 2003, Freed, 2003, Talbot, 2010· για τα ελληνικά Makri-Tsilipakou, 1997, Παυλίδου, 2006) και ορίζεται ως δομή κατεχοχόν κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική. Αναγνωρίζεται πλέον ως η βάση της κοινωνικής οργάνωσης και αποτελεί ένα σύστημα σκέψης και ιδεολογικών αναπαραστάσεων που προσδιορίζουν το αρσενικό και το θηλυκό και κατασκευάζουν τις ταυτότητες κοινωνικού φύλου. Η Ρεντεντζή (2006:40), τονίζει πως το φύλο «εκφράζει κοινωνικές διαφορές, αποτελεί έναν τρόπο

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ασηματοποίησης της εμπειρίας και αναπαράστασης ιδεών και είναι ένα σύνολο ιδιοτήτων που σχετίζονται με τις δύο όψεις της ανθρώπινης φύσης. Απηχεί και αναπαριστά το περίπλοκο φαινόμενο της πολλαπλότητας των σχέσεων αρσενικού και θηλυκού, σχέσεων οι οποίες υπόκεινται σε αλλαγές κατά τη διάρκεια της ιστορικής πορείας, λειτουργεί ως όρος ανάλυσης πολιτισμικών δομών και, τέλος, αποτελεί μια σύγχρονη έννοια για την ερμηνεία των φαινομένων του παρελθόντος». Κατά συνέπεια, οι κατηγορίες «άντρες» και «γυναίκες» είναι κοινωνικά και πολιτισμικά κατασκευασμένες, όπως και οι σχέσεις τους που δεν είναι σταθερές, αλλά ρέουσες και μεταβάλλονται ανάλογα με τα νοήματα και τις σημασίες που δίνουν οι άνθρωποι στον κόσμο που τους περιβάλλει. Το γεγονός οδήγησε στην αναγωγή του «φύλου» ως αυτόνομης αναλυτικής κατηγορίας. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται πολύ συχνά αναφορά σε δύο ακόμα όρους: Στον Κοινωνικό Ρόλο του Φύλου, δηλαδή στις συμπεριφορές, ενδιαφέροντα και υποχρεώσεις που ορίζονται από την κοινωνία ως κατάλληλα και αρμόζοντα για τους άνδρες και για τις γυναίκες και Στην ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του Φύλου δηλαδή στην αντίληψη που έχει το άτομο για το φύλο του ή στην προβολή του φύλου, την κατασκευή δηλαδή αρσενικότητας ή θυληκότητας από την/τον εκάστοτε ομιλήτρια-τή. Συγκεκριμένα, οι άνθρωποι κατασκευάζουν τις ταυτότητές τους δημιουργικά και απρόβλεπτα κατά τη διάρκεια της διεπίδρασης (Antaki & Widdicombe 1998: 14). Αυτό προϋποθέτει ότι η ταυτότητα δεν θεωρείται μια παγιωμένη και ενιαία κατηγορία που απλά προϋπάρχει στο μυαλό των ανθρώπων. Δηλαδή, δεν περιμένουμε αποκλειστικά από έναν άνδρα να κατασκευάζει ή να προβάλλει αρσενική ταυτότητα ούτε από μία γυναίκα, αποκλειστικά θηλυκή. Επομένως έχουμε έναν καθαρό διαχωρισμό βιολογίας/ουσίας από τις κοινωνικές κατηγορίες στη διαδικασία κατασκευής ταυτότητας.

Ταυτόχρονα επισημαίνεται πως «οι ιδεολογίες, τα συστήματα αξιών και πεποιθήσεων, τα σύμβολα και οι κοινωνικές δομές που συνδέονται με τις γυναίκες διαφέρουν σημαντικά από πολιτισμό σε πολιτισμό, γεγονός που πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη μελέτη τους» (Γκασούκα, 2008:110). Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής επίσης από νωρίς ξεκίνησε ο διάλογος για τη σχέση του λόγου και της γλώσσας με την έμφυλη πραγματικότητα, καθώς έγινε ορατή η προσπάθεια των γυναικών με συνείδηση του φύλου να αρθρώσουν έναν οικείο Λόγο. Ο Λόγος (Discourse) δεν είναι τίποτε άλλο παρά θεσμοποιημένος τρόπος σκέψης, προβληματισμού και θεώρησης των πραγμάτων που είναι καθιερωμένος και αντανακλάται σε κοινωνικές πρακτικές (βλ. Fairclough, 2003). Ο ορισμός αυτός υπονοεί ότι ο όρος δεν είναι στατικός, αλλά περιλαμβάνει αφηρημένες έννοιες, όπως ιδεολογικές θέσεις και στάσεις (Λαμπροπούλου, υπό δημοσίευση). Οι Λόγοι που αφορούν το φύλο, δηλαδή οι *έμφυλοι λόγοι* (gendered discourses) νοούνται ως

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

απόρροια ενός συγκεκριμένου συνόλου ιδεών που σχετίζονται με το φύλο σε κάποιο τμήμα ή τμήματα της κοινωνίας (Eckert & McConnell-Ginet 2003). Οι έμφυλοι λόγοι μπορεί επίσης να «δημιουργούν φύλα (gendering) με το να προτείνουν έμφυλες διαφορές, να κατασκευάζουν τις γυναίκες με συγκεκριμένο τρόπο και να μεταδίδουν νοητικές αναπαραστάσεις για το τι σημαίνει να είσαι γυναίκα» (Λαμπροπούλου, υπό δημοσίευση).

Η σχέση γλωσσικής έκφρασης και φύλου έχει απασχολήσει εκτενώς τα πεδία της κοινωνιογλωσσολογίας και της ανάλυσης του λόγου που έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως η σχέση αυτή αποτελεί κοινωνική κατασκευή εμπεδωμένη στις δυτικές κοινωνίες. Για παράδειγμα, η Spender (1980) ισχυρίστηκε πως η γλώσσα διαμορφώθηκε από τους άνδρες και οι έννοιες των λέξεων καθορίστηκαν από εκείνα τα άτομα που μέσω της κοινωνικής τους ισχύος αποτέλεσαν τον «κανόνα». Έτσι οι γυναίκες είναι υποχρεωμένες, έστω και ασύνειδα, να «μεταφράζουν» ή προσαρμόζουν λέξεις και έννοιες που δεν δημιουργήθηκαν, για να εκφράσουν τη δική τους γυναικεία υποκειμενικότητα και εμπειρία. Καθώς δε η πραγματικότητα κατασκευάζεται και στηρίζεται κατεξοχήν μέσω της γλώσσας, εκείνοι που ελέγχουν τη γλώσσα, ελέγχουν και την πραγματικότητα. Και η δημόσια ομιλία επομένως και οι έννοιες που εκφέρει, παραδοσιακά ελέγχεται από τους άνδρες, οι οποίοι αναπαρίστανται σ' αυτή πιο άμεσοι, άνετοι και αδιαμφισβήτητοι. Κι εδώ η προσοχή εστιάζεται σε Λόγους που συντηρούνται, κατασκευάζονται ή ακόμα και απορρίπτονται μέσω της γλώσσας. Ο Jensen (1995) διακρίνει τρεις βασικές κατηγορίες του λόγου: α) τις συνιστώσες του περιβάλλοντος στο οποίο προωθείται το μήνυμα, β) τις συνιστώσες των θεατών και γ) τις συνιστώσες του μέσου που προωθείται το μήνυμα (Ανδρονίκου, 2008). Βλέπουμε επομένως ότι ανήκει στην κατηγορία εννοιών όπως η ιδεολογία, η κουλτούρα, η κοινωνικοποίηση κ.ά. (Fraser, 1989) και περιλαμβάνει την καθημερινή αλληλεπίδραση και τις μορφές της συνείδησης, που συγκροτούν το μέσο της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας (Jensen, 1995). Σύμφωνα με την Ανδρονίκου (2008), τα κείμενα και οι σημασίες τους (άρα και τα διοικητικά έγγραφα που μας απασχολούν στο συγκεκριμένο Οδηγό), αντανακλούν τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες, επηρεάζοντας μονόδρομα τη σκέψη και τη συμπεριφορά των αποδεκτριών/ών, εφόσον η ερμηνεία τους εξαρτάται από αντικειμενικά γνωρίσματα, όπως το φύλο, το εισόδημα, η μόρφωση, το επάγγελμα κ.τ.λ. και έτσι αναπαράγουν αυτές τις συνθήκες. Συντηρούν δηλαδή κυριαρχικούς ή και ηγεμονικούς Λόγους σχετικούς με τους ρόλους του άνδρα και της γυναίκας στο εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Οι διαφορετικές προσδοκίες από άνδρες και γυναίκες που κυριαρχούν σε ένα δυτικό κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο ενεργοποιούν και διαμορφώνουν συγκεκριμένη γλωσσική συμπεριφορά. Η Mills (1989) υποστηρίζει ότι αυτή η συμπεριφορά περιλαμβάνει ευγενική και επισφαλή ομιλία για τις γυναίκες σε αντίθεση με την πιο κατηγορηματική και ανταγωνιστική ομιλία των ανδρών. Αξίζει να υπογραμμιστεί και εδώ ότι η σύγχρονη γλωσσολογία και η (κριτική) ανάλυση του λόγου δεν βλέπουν τις όποιες διαφορές στη γλωσσική συμπεριφορά των ανδρών ως αποτέλεσμα ουσιαστικής (δηλ. βιολογικής διαφοροποίησης) αλλά ως αποτελέσματα κοινωνικής κατασκευής. Αυτό σημαίνει ότι όσο οι κοινωνικοί σχηματισμοί και οι ρόλοι εξελίσσονται, αυτό θα αντανακλάται σε συγκεκριμένες γλωσσικές πρακτικές. Έτσι ή αλλιώς η σχέση Λόγου και κοινωνικού βίου διέπεται από προϋποθέσεις, καθώς αποτελεί έκφραση συγκεκριμένων πολιτιστικών και πολιτικών συνθηκών, στο πλαίσιο των οποίων αναλύονται οι σχέσεις και οι αμοιβαίες επιδράσεις τους. Στόχος επομένως του παρόντος Οδηγού είναι και η πρόταση για ανανέωση και αναβάθμιση της γλώσσας των διοικητικών εγγράφων ώστε αυτή να προωθεί τις σύγχρονες θέσεις της ελληνικής κοινωνίας σε σχέση με την, εμπεδωμένη πλέον, ισότιμη σχέση ανδρών και γυναικών.

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να τονιστεί πως χάρη στη κριτική και στην πίεση που άσκησαν οι φεμινίστριες επιστήμονες απέναντι στη μεροληπτική αντιμετώπιση των γυναικών από τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες, ακαδημαϊκοί με συνείδηση του Φύλου άρχισαν να εξετάζουν τις έμφυλες διακρίσεις και ανισότητες και να συμπληρώνουν τα κενά της ακαδημαϊκής γνώσης, αντιμετωπίζοντας τις γυναίκες ως οικουμενική κατηγορία, της οποίας η ιεραρχική σχέση με την εξίσου οικουμενική κατηγορία άνδρες έπρεπε να μελετηθεί. Έτσι, αναπτύχθηκαν οι Γυναικείες Σπουδές/Σπουδές Φύλου, αλλά και εκτεταμένος διεθνής επιστημονικός διάλογος για το περιεχόμενο και τη σημασία τους. Οι σπουδές αυτές αντιμετωπίστηκαν στο πλαίσιο του συγκεκριμένου διαλόγου όχι μόνον ως πρόκληση απέναντι στα όρια της υπάρχουσας γνώσης, αλλά επίσης ως νομιμοποίηση των διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών εμπειριών των γυναικών. Στο πλαίσιο τους μάλιστα προτείνεται και ο όρος σεξισμός κατ' αναλογία του όρου «ρατσισμός», ο οποίος συνδέεται και ταυτίζεται με τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων. Επιδίωξη της χρήσης του νέου όρου ήταν να δηλωθεί το ιδεολογικό υπόβαθρο και εκείνη η κοινωνική συμπεριφορά, που οδηγεί σε φαινόμενα βίας, ρατσισμού και σε διακρίσεις εις βάρος των γυναικών βάσει των βιολογικών και ανατομικών τους διαφορών από τους άντρες (Κανατσούλη, 1999). Σύμφωνα με τις Frazier και Sadker (1975:2), ο σεξισμός «είναι μία άποψη ότι τα ανθρώπινα φύλα έχουν τέτοια κατασκευή, η οποία καθορίζει τις ζωές τους θεωρώντας έτσι ότι 1) το ένα φύλο είναι ανώτερο από το άλλο και έχει το

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

δικαίωμα να επιβάλλεται στο άλλο 2) υπάρχει μία πολιτική να ενισχύονται τέτοιες απόψεις 3) οι κοινωνίες βασίζονται πάνω σε αυτές τις απόψεις». Οι εκδηλώσεις σεξισμού μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές και να αντανακλώνται είτε στη συμπεριφορά και τις πράξεις των ατόμων είτε στο λόγο στο πλαίσιο του οποίου αναπτύσσεται ο γλωσσικός σεξισμός.

2.0 Το σημείο εκκίνησης: Γλωσσικός σχετικισμός, η γραμματική στη σύγχρονη Γλωσσολογία

Σημείο εκκίνησης του προβληματισμού αποτελεί η συζήτηση σχετικά με τη σχέση αλληλεπίδρασης της κοινωνίας, της γλώσσας και της σκέψης, που απασχολεί διαχρονικά την επιστήμη της Γλωσσολογίας. Οι σχετικές θέσεις που έχουν κατά καιρούς υποστηριχθεί συνδέονται με την πολυσυζητημένη υπόθεση του γλωσσικού σχετικισμού (ή «σχετικότητας» (Αρχάκης & Κονδύλη 2002: 39) γνωστότερη ως “the Sapir-Whorf hypothesis” και έχουν ως εξής:

α. Ο πολιτισμός, με όχημα τη γλώσσα, επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε και ίσως ειδικότερα τον τρόπο με τον οποίο ταξινομούμε/ κατηγοριοποιούμε τον κόσμο της εμπειρίας μας (“the essential idea of linguistic relativity” Gumperz & Levinson 1996: 1).

β. Χρήστριες/ες διαφορετικών γραμματικών συστημάτων καθοδηγούνται από αυτά προς διαφορετικού τύπου παρατηρήσεις και αξιολογήσεις των φυσικών γεγονότων με αποτέλεσμα να καταλήγουν να βλέπουν τον κόσμο κατά τρόπο διαφορετικό (Whorf 1956: 221 ή η υπόθεση του «γλωσσικού ντετερμινισμού»).

γ. «Δεν υπάρχουν επιστημονικές αποδείξεις για το ότι οι γλώσσες διαμορφώνουν αποφασιστικά τον τρόπο σκέψης των ομιλητριών/ών τους» (Pinker 2000[1995]: 67)

Ο Οδηγός υιοθετεί την υπόθεση του γλωσσικού σχετικισμού, η οποία άλλωστε αποτελεί θέση προς την οποία συγκλίνει το σύνολο κοινωνιογλωσσολογικών προσεγγίσεων και της (κριτικής) ανάλυσης του λόγου (Gumperz & Levinson 1996). Αυτή υποστηρίζει ότι «ορισμένες πλευρές της κοινωνικοπολιτισμικής οργάνωσης και του τρόπου θεώρησης των πραγμάτων μπορεί να εξαρτώνται από ορισμένες πλευρές της ιδιαίτερης γλωσσικής οργάνωσης» (Αρχάκης & Κονδύλη 2002: 41), υπόθεση η οποία είναι εμπειρικά επιβεβαιώσιμη εφόσον γλώσσα και κοινωνία βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης. Στο σημείο αυτό είναι προφανές πως η συγκεκριμένη θεωρία συναντάται με τη φεμινιστική Γλωσσολογία. Η τελευταία, όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 1, έθεσε στο κέντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντός της το ζήτημα του γλωσσικού σεξισμού, ο οποίος με τη σειρά του συνδέεται με κοινωνικές αξίες και ιδεολογίες στις οποίες μούονται τα άτομα μέσω του λόγου ακόμα και από πολύ μικρή ηλικία. Πρόκειται για τη χρήση της γλώσσας που δίνει το προβάδισμα στο αρσενικό έναντι του θηλυκού, που εμπεριέχει λέξεις και

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

εκφράσεις που προσβάλλουν, υποβαθμίζουν, απαξιώνουν και αποκλείουν τις γυναίκες και γενικά εμπεριέχει και διομορφώνει το μήνυμα της ανισότητας των φύλων με πολλούς τρόπους. Αυτός ο Λόγος είναι που αναπαράγει το γυναικείο και το ανδρικό πρότυπο τόσο στο κοινωνικό περιβάλλον, όσο και στα διοικητικά έγγραφα και σε έγγραφα όλου του δημόσιου βίου, ακόμα και στην εκπαίδευση (Λούβρου, 1994). Με άλλα λόγια με τον όρο «γλωσσικός σεξισμός» εννοείται η γλωσσική διεπίδραση σε μια ανδροκρατική κοινωνία, στην οποία η γλώσσα αποτυπώνει ακριβώς τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα φύλα και λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε να δικαιωνίζεται και να νομιμοποιείται η εξουσία των αντρών εις βάρος των γυναικών (Μπουρντιέ 1996).

Κατά την άποψη της ομάδας μελέτης είναι σημαντικό να εστιάσουμε στη χρήση της γλώσσας και να διευκρινιστεί εν συντομία τι συνιστά τη σύγχρονη γλωσσολογική προσέγγιση στη γλωσσική ανάλυση και πως ορίζεται η “γραμματική” σε αυτό το πλαίσιο. Η επιστήμη της γλωσσολογίας, σε αντιδιαστολή με τις παραδοσιακές γραμματικές περιγραφές του παρελθόντος, αποτελεί (και) μια περιγραφική επιστήμη. Αντί να προσπαθεί να λειτουργήσει ρυθμιστικά διατυπώνοντας υποχρεωτικούς για τις/τους ομιλήτριες/ες κανόνες της εκάστοτε γλώσσας, και μάλιστα στη βάση μιας πρότυπης ποικιλίας κύρους, η οποία επιλέγεται και τυποποιείται με ιστορικοπολιτικά κριτήρια, επιχειρεί να περιγράψει τη γλωσσική ικανότητα των ομιλητριών/ών. Οι κανόνες λοιπόν, που αποτυπώνονται στις «γραμματικές» των γλωσσών δεν αποτελούν πρωτίστως οδηγίες για την «ορθή» χρήση της γλώσσας, αλλά απόρροια και αποτύπωση των συστηματικών επιλογών των ομιλητριών/τών.

Ένα δεύτερο αδιαμφισβήτητο δεδομένο αποτελεί η παραδοχή ότι συστατικό στοιχείο των γλωσσών είναι η ποικιλότητα και ότι η γλωσσική αλλαγή αποτελεί διαχρονική και καθολική πραγματικότητα (βλ. ανάμεσα σε άλλα Cameron, 1995). Η ποικιλότητα σημαίνει τη συνύπαρξη, κάτω από την μάλλον αφαιρετική χρήση του όρου «γλώσσα», γεωγραφικών και αστικών ποικιλιών, επιπέδων ύφους και κειμενικών ειδών. Η ποικιλότητα αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις της γλωσσικής αλλαγής, η κατεύθυνση της οποίας, σε ό,τι αφορά τις κοινωνιογλωσσικές της παραμέτρους, συναρτάται με καινοτομίες που εισάγονται (ή επανεισάγονται) από ομιλήτριες/τές και αφορούν αρχικά αποκλίνουσες ως προς το κυρίαρχο σύστημα, εξηγήσιμες όμως, αν και ως επί το πλείστον ασυνείδητες, δομικές επιλογές ομάδων είτε με αυξημένο κοινωνικό γόητρο (αλλαγή από πάνω προς τα κάτω) ή με συγκαλυμμένο κύρος (αλλαγή από κάτω προς τα πάνω) (Labov, 1994).

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Η μητρική γλώσσα(-ες) κατακτάται κατά κύριο λόγο κατά τη νηπιακή και παιδική ηλικία ως προς τους βασικούς γραμματικούς κανόνες του εκάστοτε συστήματος (φωνολογικούς, μορφολογικούς, συντακτικούς, σημασιολογικούς). Παράλληλα, κατακτάται η πραγματολογική ικανότητα η οποία συνιστά την ικανότητα του παιδιού – και στη συνέχεια των ενήλικων- να αντιληφθούν τις παραμέτρους που οριοθετούν το πλαίσιο της επικοινωνίας και με βάση αυτές να κάνουν εκείνες τις επικοινωνιακές/υφολογικές -και κατά συνέπεια δομικές- επιλογές που είναι συμβατές με το πλαίσιο και τον επικοινωνιακό τους στόχο. Εφόσον όμως τα γλωσσικά συστήματα χαρακτηρίζονται από εγγενή ποικιλότητα (γεωγραφική, κοινωνική, υφολογική και ως αποτέλεσμα της επαφής με άλλα γλωσσικά συστήματα), οι ομιλήτριες/τές συνεχίζουν στην πορεία της ζωής τους, καθώς διευρύνονται οι κοινωνικοί χώροι στους οποίους συμμετέχουν, να κατακτούν ποικιλίες της γλώσσας τους. Οι επίσημες ποικιλίες και οι λόγιοι κώδικες εξακολουθούν να κατακτώνται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και κατά την ύστερη εφηβεία και την ενήλικη ζωή σε συνάρτηση με την εκπαιδευτική διαδικασία και την επαγγελματική κατάρτιση και ενασχόληση.

Συνοψίζοντας,

1. Η «γραμματική» και γλωσσική ανάλυση περιγράφουν τη γλωσσική και επικοινωνιακή ικανότητα των ομιλητριών/τών.
2. Η γλώσσα και ο τρόπος με τον οποίο αναφέρεται στις οντότητες του κόσμου αλληλεπιδρούν με τον τρόπο με τον οποίο αυτός ο κόσμος γίνεται αντιληπτός.
3. Οι γλώσσες ποικίλουν. Έτσι επιτρέπουν εναλλακτικούς τρόπους αναφοράς και δράσης στον κόσμο.
4. Οι γλώσσες αλλάζουν και οι αλλαγές συνδέονται τόσο με γλωσσικές όσο και κοινωνιογλωσσικές παραμέτρους.
5. Η κοινωνιογλωσσολογική έρευνα έδειξε ότι οι ομιλήτριες/τές μπορούν να αλλάξουν τις γλωσσικές επιλογές/ συμπεριφορές τους ακόμα και σε μεγαλύτερες ηλικίες.
6. Αν και η διαδικασία αλλαγής είναι συνήθως πέρα από τα όρια του συνειδητού, υπάρχει η δυνατότητα να προταθούν (ή ακόμα και να επιχειρηθεί να επιβληθούν) αλλαγές στο πλαίσιο άσκησης γλωσσικής πολιτικής.

Είναι εφικτό ως εκ τούτων, να επισημανθούν ανακριβείς και απαξιωτικές αναπαραστάσεις του κόσμου μέσω της γλώσσας, όπως είναι κατ' εξοχήν οι σεξιστικές γλωσσικές χρήσεις, και να προταθούν εναλλακτικές δομικές και υφολογικές επιλογές. Αυτό είναι πολύ περισσότερο εφικτό στο ελεγχόμενο και σχετικά τυποποιημένο

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

περιβάλλον των δημόσιων εγγράφων, με την ελπίδα της αφύπνισης και της εμπέδωσης δικαιότερων τρόπων αναφοράς τόσο στις/ους συντελεστές/τριες της δημόσιας διοίκησης όσο και στους/στις αποδέκτες/τριές της.

3.0 Δημόσια Διοίκηση και Φύλο. Ο φανερός και έρπων (ή λανθάνων) σεξισμός του λόγου των δημοσίων εγγράφων

Ως γνωστόν η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση απέχει ακόμα από το να θεωρηθεί ένα Σύστημα Διοίκησης «Ανοικτών Θυρών» (Open Doors System). Όπως και άλλοι θεσμοί στη χώρα μας (πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις κ.ά.) έχει δομηθεί και λειτουργεί με βάση την ανδρική εμπειρία και την ανδρική κατανομή και διαχείριση του χρόνου. Η κυρίαρχη οργανωσιακή κουλτούρα που αναπτύσσεται στο πλαίσιο της είναι ανδροκεντρική, όπως ανδροκεντρική είναι και σε σημαντικό βαθμό η λήψη των αποφάσεων, αλλά και η θέσπιση των προτεραιοτήτων όσον αφορά στα μέτρα και τις πολιτικές που σχεδιάζονται στο εσωτερικό της και εφαρμόζονται τόσο στο εσωτερικό της όσο και στην κοινωνία ευρύτερα. Η έμφυλη διάσταση της Δ.Δ. παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αφορά αφενός μεν το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού της αφετέρου το σύνολο της κοινωνίας, προς την οποία απευθύνονται οι ενέργειες και οι πολιτικές της. Η προσέγγιση της Ελληνικής -και όχι μόνο- Δημόσιας Διοίκησης από τη σκοπιά του φύλου επιβεβαιώνει το φαινόμενο της συνύπαρξης ενός θεσμικού πλαισίου ισότητας και μιας κοινωνικής πρακτικής (όπως και της αντίστοιχης συλλογικής συνείδησης άλλωστε) που διέπεται από την ιεραρχία και τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα κοινωνικά φύλα, τους άνδρες και τις γυναίκες.

Στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, με την εξαίρεση υπουργείων όπως αυτά της Εθνικής Άμυνας και Προστασίας του Πολίτη, οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των εργαζομένων των εισαγωγικών βαθμών, αφού κατά κανόνα επιτυγχάνουν καλύτερες επιδόσεις στους σχετικούς εισαγωγικούς διαγωνισμούς. Ωστόσο ο αριθμός περιορίζεται στις ανώτατες κυρίως θέσεις της διοικητικής πυραμίδας, όπως και στα ανώτερα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Ο περιορισμός αυτός συνδέεται κατεξοχήν με τον πατριαρχικό χαρακτήρα της προαναφερόμενης κουλτούρας της Δημόσιας Διοίκησης (ως σημεία-κλειδιά της οποίας η έμφυλη έρευνα επισημαίνει, μεταξύ των άλλων, το στυλ διοίκησης, το λόγο (discourse) που αρθρώνεται γραπτά ή/και προφορικά στο πλαίσιο της, τα συνήθως «αόρατα» κριτήρια αξιολόγησης και ανέλιξης που διαμορφώνονται και τα οποία συχνά συνδέονται με έμφυλα στερεότυπα και προκαταλήψεις κ.λπ. και τα οποία συνηθίσαμε να χαρακτηρίζουμε με τον όρο «γυάλινη οροφή»), καθώς και την ολοκληρωτική σχεδόν άγνοια εργαζομένων, στελεχών και ηγεσίας σε θέματα κοινωνικού φύλου και σεξισμού. Το συγκεκριμένο έλλειμμα είναι ορατό σε θέματα (εντελώς ενδεικτικά) όπως:

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

- Η αξιολόγηση με κριτήριο το φύλο διαφόρων μέτρων και πολιτικών, αλλά και η διερεύνηση των επιπτώσεων της εφαρμογής τους σε κάθε φύλο χωριστά.
- Η έλλειψη πληροφοριακών συστημάτων που συνδέονται με τη λήψη των αποφάσεων, τα οποία προσφέρουν κατά φύλο σχετικά δεδομένα, χρήσιμα στο σχεδιασμό των διαφόρων πολιτικών.
- Η απουσία ερευνών/μελετών για τον έμφυλο χάρτη της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, όπως και έμφυλες Στρατηγικές Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού.
- Η μη ύπαρξη μόνιμων μηχανισμών διαβούλευσης για ζητήματα φύλου και ισότητας ευκαιριών με κοινωνικούς φορείς και φορείς ισότητας.
- Η απουσία Στρατηγικών και Πλάνων Ισόρροπης Συμμετοχής ανδρών και γυναικών στο σύνολο των επιπέδων λήψης των αποφάσεων και μάλιστα σε εκείνα που επιδρούν σημαντικά στην κοινωνία και την οικονομία.
- Η έλλειψη ολοκληρωμένης Στρατηγικής Επιμόρφωσης/Ευαισθητοποίησης των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης σε ζητήματα Ισότητας των Φύλων και των Ευκαιριών.
- Η συστηματική και γενικευμένη χρήση ανδροκεντρικής-σεξιστικής γλώσσας στο σύνολο σχεδόν των εν χρήσει διοικητικών οργάνων κ.ά.

Αντικείμενο του παρόντος Οδηγού είναι ακριβώς η διερεύνηση, μέσω της Ανάλυσης του Λόγου των εγγράφων, του σεξισμού που ακούσια- εκούσια διέπει τη γλώσσα του συνόλου σχεδόν των εν χρήσει διοικητικών οργάνων και προτάσεις υπέρβασής του. Πιο συγκεκριμένα, τύποι της υψηλής ποικιλίας της Ελληνικής, κυρίως αυτοί που χρησιμοποιούνται σε επίσημα γραπτά ή προφορικά είδη λόγου, προέρχονται από τη λεγόμενη λόγια γλώσσα, δηλαδή αποτελούν συνέχεια των μορφολογικών κανόνων αρχαϊζουσών ποικιλιών. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν τα επαγγελματικά ουσιαστικά, και κυρίως αυτά που συνδέονται με επαγγέλματα υψηλού κοινωνικού κύρους καθώς και ουσιαστικά με τα οποία δηλώνεται άλλη ιδιότητα (π.χ. η/ο συνάδελφος, η/ο ασθενής). Πληθώρα τέτοιων ουσιαστικών εντοπίζονται σε όλη την τυπολογία των δημόσιων εγγράφων εφόσον αυτά ρυθμίζουν διαδικασίες που αφορούν ομάδες ανθρώπων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τη σχέση τους με την κρατική διοίκηση. Τα έγγραφα που περιλαμβάνονται στο σώμα κειμένων και αναλύονται για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας λοιπόν, είτε απευθύνονται, είτε αναφέρονται σε ομάδες πολιτών, ανδρών και γυναικών (ή διαμενουσών/όντων στην Ελληνική επικράτεια) και συντάσσονται από κρατικές/ούς λειτουργούς, φορείς συγκεκριμένων αξιωμαίων στην ιεραρχία της δημόσιας διοίκησης. Επίσης, κοινοποιούνται μέσω πινάκων

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αποδεκτριών/ών σε στελέχη και υπηρεσίες με συναφείς λειτουργίες. Παράλληλα, υπάρχουν και τυποποιημένα έγγραφα με τα οποία καθίσταται εφικτή η αντίστροφη πορεία, δηλαδή, δίνεται η δυνατότητα στις/στους πολίτες να επικοινωνούν με τις διοικητικές δομές (αιτήσεις, υπεύθυνες δηλώσεις κ.τ.λ.). Καθώς λοιπόν η κατηγορία των ονομάτων που δηλώνουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα αποτελούν κεντρικό σημείο αναφοράς στα δημόσια έγγραφα, και άρα τα λεξιλόγια εκείνα που κατεχοχίν συνδέονται με τις ταυτότητες των συντακτριών/τών, των ομάδων αναφοράς και των αποδεκτριών/τών τους, και εφόσον μέσω αυτών κατασκευάζονται (και) έμφυλες ταυτότητες για τις εν λόγω ομάδες, αποτελούν το επίκεντρο της ανάλυσης στην παρούσα μελέτη.

Έτσι, η βασική υπόθεση που αποτελεί τον πυρήνα αλλά και τον στόχο του προβληματισμού μας και συνδέεται με την υπόθεση του γλωσσικού σχετικισμού η οποία παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο 2, είναι ότι η καταγραφή των σεξιστικών γλωσσικών χρήσεων στο πλαίσιο των εγγράφων της δημόσιας διοίκησης και η υπόδειξη εναλλακτικών γλωσσικών επιλογών μπορεί να λειτουργήσει διαπαιδαγωγικά και μακροπρόθεσμα να συνεισφέρει στην αλλαγή των σεξιστικών προτύπων και τρόπων αναφοράς και αντιμετώπισης των γυναικών στο δημόσιο λόγο και χώρο (πράγμα που υπαινίχθηκε και ο Τριανταφυλλίδης 1963: 333). Όπως υποστηρίζει η Παυλίδου (2002: 50),

«[...] κάτι που εκ πρώτης όψεως μοιάζει να είναι απόλυτα θεμιτό και αθώο – μια ακόμη έκφραση της αρχής της οικονομίας στη γλώσσα- οδηγεί στον αποκλεισμό το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού, αρχικά από το πεδίο της πρόσληψης και στη συνέχεια από τις νοητικές αναπαραστάσεις του κόσμου μας. Πίσω από τη γενετική χρήση του αρσενικού δεν υπάρχουν άντρες και γυναίκες, αλλά συχνά μόνον άντρες, και ο γλωσσικός εξοβελισμός των γυναικών οδηγεί στον συμβολικό αποκλεισμό τους από όλα τα πεδία και τις δραστηριότητες της κοινωνίας που χαίρουν κάποιας αναγνώρισης ή αξίας.»

4.0 Η αποτύπωση της έμφυλης πραγματικότητας στο λόγο της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, τα συμπεράσματα της ανάλυσης

Η συνημμένη ως παράρτημα Έρευνα Ανάλυσης Λόγου των 949 διοικητικών εγγράφων, που υλοποιήθηκε κατά 40% ποσοτικά μέσω του Atlas t. και κατά 10% ποιοτικά, «με το χέρι» και τα οποία έγγραφα συγκεντρώθηκαν από πέντε περιφέρειες (Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Β. Αιγαίου και Θεσσαλίας), δέκα δήμους (Αθηναίων, Θεσσαλονίκης, Ζωγράφου, Σάμου, Ηγουμενίτσας, Λαμιέων, Τρίπολης, Καισαριανής Αγίας Παρασκευής, Βόλου), καθώς και το σύνολο σχεδόν των Υπουργείων, επιβεβαιώνει πλήρως τις παραπάνω θεωρητικές εκτιμήσεις για τον υφιστάμενο γλωσσικό σεξισμό των εγγράφων της Δημόσιας Διοίκησης.

Πίνακας 1: Γράφημα με την κατανομή των εγγράφων ανά φορέα

Κατά την ερευνητική επεξεργασία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε **πραγματολογικές** (ποιος απευθύνεται σε ποια-ον, επικοινωνιακοί στόχοι και γλωσσικά μέσα) και **κειμενικές** (η συνεκτικότητα και η συνοχή, η οποία συνδέεται και με τη συνεπή χρήση του γραμματικού γένους και των μηχανισμών της αναφοράς) λειτουργίες των εγγράφων σε σχέση με τις **γλωσσικές επιλογές** των συντακτριών/τών τους. Έτσι, διαπιστώθηκε ότι ο γλωσσικός σεξισμός, δηλαδή η πρακτική διάκρισης ατόμων ή ομάδων με γνώμονα το φύλο τους -με συνήθη στόχο τις γυναίκες- εκφράζεται με γλωσσικές επιλογές που ή αγνοούν ή ορίζουν σε στενό πλαίσιο με αποτέλεσμα να μειώνουν τα άτομα στα οποία απευθύνονται ή αναφέρονται τα έγγραφα. Εντοπίζεται δε στη μορφολογία των

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ονομάτων, στα άρθρα και τους επιθετικούς προσδιορισμούς, στη χρήση των αντωνυμιών, στη σύνταξη και στη λεξική σημασία των ονομάτων.

Ωστόσο δεν προέκυψε από τα έγγραφα, οφείλουμε να ομολογήσουμε, η χρήση μειωτικής γλώσσας όσον αφορά τις γυναίκες (χυδαίες αναφορές, υβριστικές κ.ά.), αν και η χρήση γλώσσας που τις ορίζει σε στενό πλαίσιο και μόνο σε αυτό (η νοσοκόμα, η καθαρίστρια κ.λπ.), είναι δυνατό σε συγκεκριμένες κειμενικές συνθήκες να θεωρηθεί μειωτική.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του γλωσσικού σεξισμού στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των επαγγελματικών ουσιαστικών και των ουσιαστικών που περιγράφουν ιδιότητες. Στα κείμενα των εγγράφων **η κυριαρχία του αρσενικού γένους είναι συντριπτική**. Πέραν της χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού με συστηματική συμφωνία άρθρων, επιθέτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος, χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότρια, ο/η πρόεδρος, η πρόεδρος) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδεύτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Η μόνη περίπτωση χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαίας. Σε έγγραφο του Υπουργείου Υγείας, ενώ όλες οι άλλες κατηγορίες εργαζόμενων εντοπίζονται στο αρσενικό γένος (οι νοσηλευτές, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι χειριστές, οι οδοντοτεχνίτες κ.τ.λ. αλλά και οι γιατροί, οι ψυχολόγοι οι οποίοι κατά αναλογία ταυτίζονται με το αρσενικό γένος), οι μαίες φαίνεται να είναι αποκλειστικά γυναίκες. Το ίδιο συμβαίνει, εκ των πραγμάτων βεβαίως, με τις ‘εγκυμονούσες ή θηλάζουσες γυναίκες’ σε έντυπο με οδηγίες χρήσης φαρμάκων αναρτημένο στην ιστοσελίδα επίσης του Υπουργείου Υγείας οι οποίες αποτελούν τη μόνη κατηγορία γένους θηλυκού στην οποία κάνει αναφορά το έγγραφο (‘του ασθενούς’, ‘το γιατρό τους’, ‘εάν είστε αλλεργικός’ κ.τ.λ.). Αντίστοιχη είναι η γλωσσική επιλογή περίπου του συνόλου των συντακτριών/τών των δημόσιων εγγράφων στο σύνολο της παραγωγής διοικητικών κειμένων στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Πιο συγκεκριμένα:

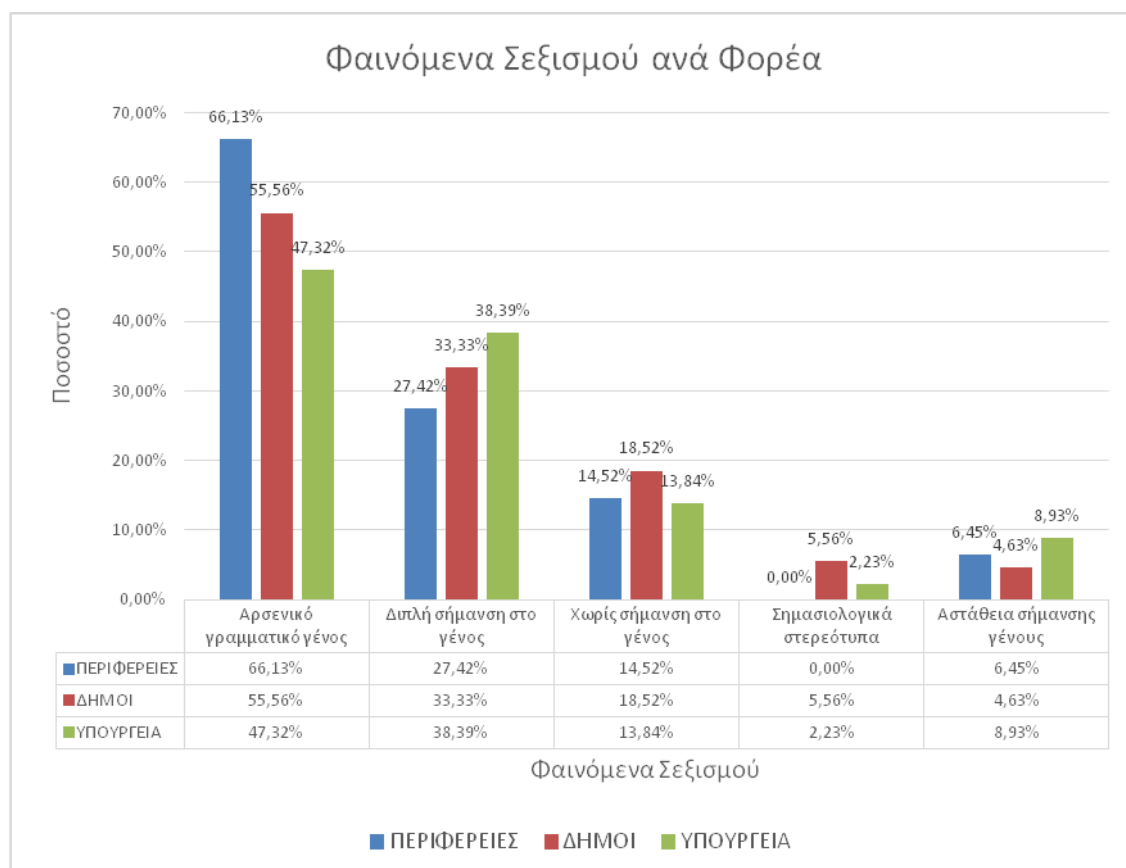
Τα Δημόσια Έγγραφα που αναλύθηκαν για τις ανάγκες σύνταξης αυτού του Οδηγού κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις βαθμίδες με βάση την κλίμακα των φαινομένων σεξιστικής χρήσης της γλώσσας που εντοπίζονται σε αυτά:

1. Έγγραφα στα οποία δεν εμφανίζονται λεξιλόγια και δομές συναφείς με το φαινόμενο (**χωρίς σήμανση γένους**). Αυτό το γεγονός δεν υποδηλώνει απαραίτητα μια διαφορετική επιλογή ως προς τη δήλωση του γένους/ φύλου από την πλευρά του φορέα ή της/του συντάκτριας/τη τους.
2. Έγγραφα τα οποία συντάσσονται **αποκλειστικά στο αρσενικό γένος**.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

3. Έγγραφα «ασταθή» ως προς την επιλογή της/του συντάκτριας/τη, στα οποία εντοπίζεται και χρήση του θηλυκού γένους (**αστάθεια σήμανσης γένους**).
4. Έγγραφα στα οποία χρησιμοποιείται και το θηλυκό γένος συστηματικά (**διπλή σήμανση γένους**).

Είναι αποκαλυπτικός ο συγκεντρωτικός πίνακας του ποσοστού εμφάνισης των φαινομένων σεξισμού ανά φορέα προέλευσης/σύνταξης των εγγράφων που παρατίθεται (πιν. 2):

Πίνακας 2: Γράφημα με τα φαινόμενα σεξισμού ανά φορέα

Μπορούμε να διαπιστώσουμε από αυτόν ότι:

- Σε όλα τα δημόσια έγγραφα ανεξαρτήτου φορέα, **κυριαρχεί το αρσενικό γραμματικό γένος**. Αυτό ισχύει ακόμα και για τα έγγραφα στα οποία γίνεται διπλή σήμανση του γένους εφόσον στο σύνολό τους τηρείται ο κανόνας της πρόταξης του αρσενικού.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

- Το φαινόμενο της σύνταξης των εγγράφων με αποκλειστική χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους παρατηρείται εντονότερο στα έγγραφα που χρησιμοποιούν οι περιφέρειες με ποσοστό 66,13% και λιγότερο στα υπουργεία με ποσοστό 47,3%.
- Τα υπουργεία σε ένα ποσοστό 38,39% τηρούν την διπλή σήμανση στο γραμματικό γένος, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις προτάσσεται το αρσενικό γένος. Οι περιφέρειες εμφανίζονται να υστερούν στο θέμα αυτό σε σχέση με τους άλλους φορείς, με ένα ποσοστό 27,42%.
- Στα έγγραφα των υπουργείων εντοπίστηκαν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα σημασιολογικών στερεότυπων και επίσης, εντοπίστηκε εντονότερο το φαινόμενο της αστάθειας σήμανσης του γένους σε ποσοστό 8,93%, γεγονός που πιθανόν να σχετίζεται με το υψηλότερο ποσοστό εγγράφων διπλής σήμανσης.
- Τα έγγραφα χωρίς σήμανση στο γένος φαίνεται να αποτελούν ένα όχι αμελητέο ποσοστό των εγγράφων που αναλύθηκαν, από 13,84% στα υπουργεία σε 18,52% στους δήμους.

Παράλληλα διαπιστώνεται πως τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται από την ποιοτική ανάλυση σύμφωνα με την οποία:

4. Στα Δημόσια Έγγραφα, τα οποία συντάσσονται από και απευθύνονται σε υπαλλήλους, άνδρες και γυναίκες αλλά και στελέχη φορείς συγκεκριμένων ιδιοτήτων και αρμοδιοτήτων και αναφέρονται σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών, ανδρών και γυναικών η κυριαρχεί το αρσενικό γένος.
5. Πέραν της χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού διαπιστώνεται συστηματική συμφωνία άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος.
6. Χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότρια, ο/η πρόεδρος, η πρόεδρος) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδεύτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Η μόνη περίπτωση χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαίας.
7. Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατ' εξοχήν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τες άορατες στο δημόσιο λόγο.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

---

8. Έτσι καθιστούν την προτίμηση στο ανδρικό φύλο ως κανόνα/ συντηρούν τον κανόνα (προτίμηση στο ανδρικό φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη φυσικοποίηση της κυριαρχίας παρουσιάζοντας ως αιώνιο και φυσικό ό,τι στην πραγματικότητα είναι ιστορικό και μεταβατικό (Cameron 1988: 88). Παράγουν κατά συνέπεια σεξιστικό λόγο και αποτέλεσμα. Κι είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον το γεγονός πως, όπως προκύπτει από την έρευνα, το φύλο της συντάκτριας/η δεν επηρεάζει τον σεξιστικό λόγο αφού και οι συντάκτριες τον αναπαράγουν, επιβεβαιώνοντας την φεμινιστική διαπίστωση πως οι γυναίκες έχουν «εσωτερικεύσει» τα πατριαρχικά προτάγματα που τα προσλαμβάνουν ως «φυσικά» και «ορθά»
9. Συχνά σε ασταθή έγγραφα, σε εκείνα δηλαδή που το θηλυκό γένος εμφανίζεται περιστασιακά και περιορισμένα διαμορφώνεται η γνωστή «ψευδαίσθηση της ισότητας των φύλων», που τόσες συζητήσεις προκαλεί τα τελευταία χρόνια κυρίως στο χώρο της Εκπαίδευσης.

Ολοκληρώνοντας αξίζει να τονιστεί πως στο πλαίσιο των διοικητικών εγγράφων που καθιστούν «αόρατες» τις γυναίκες διαμορφώνεται τελικά μια μη ρεαλιστική εκδοχή του κόσμου και γίνεται προφανές πως οι μεν συντάκτριες/τες τους αγνοούν τη διάσταση του φύλου οι δε αποδέκτριες/τες εμποδίζονται-έστω και «ασύνειδα»- να κατανοήσουν τη θεμελιώδη κοινωνική ανισότητα, δηλαδή την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, άρα και να την υπερβούν.

5.0 Η υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού στα έγγραφα της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης

Από τα προαναφερόμενα γίνεται προφανές πως και λόγω εγγενών δομικών δυσκολιών αλλά και -κυρίως- λόγω του τρόπου κοινωνικοποίησης των γυναικών και ανδρών φορέων της γλώσσας η υπέρβαση του γλωσσικού σεξισμού στη Δημόσια Διοίκηση δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση. Στην ουσία πρόκειται για διαδικασία από τη μια κατανόησης και ερμηνείας του φαινομένου και από την άλλη **α. λήψης της απόφασης υπέρβασής του και β. συνεχούς προσπάθειας και άσκησης για την υλοποίηση αυτής της απόφασης κατά τη σύνταξη των διοικητικών εγγράφων**. Στην επιτυχία του εγχειρήματος συντελεί η συμμετοχή σε αυτό όλων των βαθμίδων της υπηρεσιακής πυραμίδας, αλλά και της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας. Συντελεί επίσης σημαντικά η σχετική επιμόρφωση/ευαισθητοποίηση των στελεχών όπως και η παραγωγή κατάλληλου ανάλογου υλικού (εκπαιδευτικών πακέτων, Οδηγών κ.ά.)

Στο πλαίσιο αυτό ο παρών Οδηγός αποπειράται μέσω συγκεκριμένων παραδειγμάτων να συνδράμει την προσπάθεια υπέρβασης του γλωσσικού σεξισμού των διοικητικών εγγράφων. Συγκεκριμένα:

1η Περίπτωση: Το όνομα

Όπως προαναφέρθηκε, το βασικό εύρημα της μελέτης που προηγήθηκε της σύνταξης του Οδηγού συνδέεται με τη χρήση του ονόματος και συγκεκριμένα των επαγγελματικών ουσιαστικών καθώς και των ουσιαστικών που προσδίδουν ιδιότητα στα πρόσωπα και τις ομάδες αναφοράς. Οι προτιμήσεις των ομιλητριών/των της Ελληνικής φαίνεται να συγκλίνουν προς α) τη χρήση των κοινών για τα δύο γένη διαθέσιμων καταλήξεων (-ος, ο άνθρωπος/ η οδός) των επαγγελματικών ουσιαστικών της καθαρεύουσας (ιατρός, φιλόλογος, λειτουργός), και β) την επιστράτευση των καθαρά αρσενικών επαγγελματικών ουσιαστικών και για τα δύο γένη/ φύλα (βουλευτής, γραμματέας). Αυτό που αδιαμφισβήτητα προκύπτει ως αποτέλεσμα είναι η γενικευμένη χρήση του λεγόμενου «περιεκτικού αρσενικού» για την εξ ορισμού (by default) αναφορά και στα δύο φύλα.

❖ Πρόβλημα:

Στην περίπτωση των δημόσιων εγγράφων, τα οποία συντάσσονται από και απευθύνονται σε γυναίκες και άνδρες υπαλλήλους, στελέχη και φορείς συγκεκριμένων ιδιοτήτων και

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αρμοδιοτήτων και αναφέρονται σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών, γυναικών και ανδρών, η **κυριαρχία του αρσενικού γένους είναι συντριπτική**. Πέραν της χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού με συστηματική συμφωνία άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος, χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότης, ο/η πρέσβης, η πρέσβειρα) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδευτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Μια από τις ελάχιστες περιπτώσεις χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαίας και την ιδιότητα της εγκύου και της θηλάζουσας.

Τα παρακάτω παραδείγματα αποτελούν είτε λεξιλογικές και φραστικές επιλογές των συντακτριών/των τους είτε ολόκληρα αποσπάσματα Δημοσίων Εγγράφων.

Παράδειγμα (1)

Σε έγγραφο του Υπουργείου Υγείας (έγγραφο FEK 38A_PEDY_pdf, 17-2-2014), ενώ όλες οι άλλες κατηγορίες εργαζόμενων εντοπίζονται στο αρσενικό γένος (**οι νοσηλευτές, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι χειριστές, οι οδοντοτεχνίτες** κ.τ.λ. αλλά και **οι γιατροί, οι ψυχολόγοι** οι οποίοι κατά αναλογία ταυτίζονται με το αρσενικό γένος), **οι μαίες** φαίνεται να είναι αποκλειστικά γυναίκες. Το ίδιο συμβαίνει, εκ των πραγμάτων βεβαίως, με τις 'εγκυμονούσες ή θηλάζουσες γυναίκες' σε έντυπο με οδηγίες χρήσης φαρμάκων αναρτημένο στην ιστοσελίδα επίσης του Υπουργείου Υγείας (έγγραφο MINOXIDIL.pdf) οι οποίες αποτελούν τη μόνη κατηγορία γένους θηλυκού στην οποία κάνει αναφορά το έγγραφο ('του ασθενούς', 'το γιατρό τους', 'εάν είστε αλλεργικός' κ.τ.λ.).

Παράδειγμα (2)

Στα έγγραφα του Υπουργείου Παιδείας που αναλύθηκαν δειγματοληπτικά περιλαμβάνονται «Οδηγίες» για τη διδασκαλία μαθημάτων που απευθύνονται προς τις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τις/τους εκπαιδευτικούς των δευτεροβάθμιων σχολείων, σχετικές «Αποφάσεις», «Προκηρύξεις», «Προσκλήσεις» και «Οδηγοί» προγραμμάτων του υπουργείου. Το σύνολο των εγγράφων αναφέρεται σε γυναίκες και άντρες εκπαιδευτικούς, μαθήτριες-τες, υποψήφιος-ους εκπαιδευτριες-τες και εκπαιδευόμενες-ους, σε στελέχη της εκπαίδευσης, απόφοιτες-τους και άτομα φορείς συγκεκριμένων κοινωνικών χαρακτηριστικών (μετανάστριες-τες, φτωχές-ους, παραβάτες). Στο σύνολο των εγγράφων που αναλύθηκαν η αναφορά σε αυτές τις

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ομάδες γίνεται σχεδόν αποκλειστικά με τη χρήση της μορφολογίας του αρσενικού ονόματος: **Μαθητής, Καθηγητής, Διευθυντής, Συντονιστής, Νέους, Απόφοιτοι, Ενήλικους, Διδάσκων, Προϊστάμενος κ.τ.λ.**

Παράδειγμα (3)

Το έγγραφο «Μήνυμα»- ΜΗΝΥΜΑ-GGI_DIETHNIS-HMERA-AGROTISSAS_15-10-13.pdf- ανακτήθηκε από τα έγγραφα της **Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (Υπουργείο Εσωτερικών)**, και αναφέρεται στις γυναίκες εκπροσώπους του αγροτικού πληθυσμού. Σε αυτό το έγγραφο η/ο συντάκτρια-της απευθύνεται μεν σε ‘νεοεισερχόμενες’ στον αγροτικό τομέα, αλλά αυτές προσδιορίζονται μέσω του αρσενικού γένους ως ‘μικροκαλλιεργητές’. Λίγο παρακάτω επαναπροσδιορίζονται ως προς το φύλο ως ‘υποψήφιες’, αποκαλύπτοντας την πλήρη σύγχυση των συντακτριών-των ως προς τον ορθό τρόπο αναφοράς στα τιμώμενα πρόσωπα φορείς της επαγγελματικής ιδιότητας της ‘αγρότισσας’ τα οποία είναι καταφανώς γυναίκες!

Παράδειγμα (4)

Σε ομιλία Υπουργού Εργασίας στο DERE College, η οποία δημοσιοποιείται ως Δελτίο Τύπου, το πάνελ αποτελείται από ‘συνομιλητές’, το κείμενο αναφέρεται σε ‘εργοδότες’, ‘εργαζόμενους’ και ‘μακροχρόνια άνεργους’, καθώς και ‘στους περίπου 240.000 νέους της χώρας μας’.

Παράδειγμα (5)

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των «Ανακοινώσεων» του **Υπουργείου Εξωτερικών** με κωδικό r48 (_1991, _2498, _3544, _3846, _5820, _7065, _8028, _8234, _8238, _11113, _40941, _50002, _50500, _50793, _51793, _53232, _53234, _60397), στις οποίες η αρμόδια υπάλληλος τυγχάνει να είναι γυναίκα χωρίς αυτό να διαφοροποιεί τον προσδιορισμό της ως γένους αρσενικού **‘Αρμόδιος:’** στο πάνω αριστερό μέρος του εγγράφου στο οποίο, μετά τον προσδιορισμό, συμπληρώνεται το ονοματεπώνυμό της. Αντίθετα, η επίσης γυναίκα στέλεχος που υπογράφει το έγγραφο προσδιορίζεται ως ‘**Η Προσωπάρχης**’.

Παράδειγμα (6)

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των εγγράφων του **Υπουργείου Εργασίας** «Εντολή Πληρωμής» pdf 3978, pdf 3979 & pdf 3980, στα οποία, στο πρώτο (pdf 3978) και στο τελευταίο (pdf 3980), στον πίνακα αποδεκτών, η ‘Αναφερόμενη Υπόλογος’ προσδιορίζεται ως γυναίκα σε αντιστοιχία με το ονοματεπώνυμο που ακολουθεί, ενώ στο pdf 3979 οι δύο γυναίκες αποδέκτριες καθίστανται αόρατες μέσω της αναφοράς στο πρόσωπό τους ως ‘Αναφερόμενοι Υπόλογοι’, εφόσον στον πίνακα των αποδεκτών αυτής της κατηγορίας περιλαμβάνεται και ένας άντρας.

 Πρόταση:

Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα:

- *Μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.*
- *Όταν η αναφορά σε γυναίκες είναι αποκλειστική, η χρήση του θηλυκού γένους αυτονόητα είναι επίσης αποκλειστική.*

Δηλαδή,

A.

Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας αποτελεί ένα εναλλακτικό παράδειγμα. Αρχικά, καταγράφονται και τα δύο γένη των λεγόμενων επαγγελματικών ουσιαστικών. Επιπλέον, είναι εξ ολοκλήρου γραμμένος με πρόταξη του θηλυκού τύπου. Αυτό αποτελεί μια πιθανή εναλλακτική επιλογή των συντακτριών/των και για άλλα δημόσια έγγραφα. Ιδανικά κανένα από τα δύο γένη δεν θα έπρεπε δηλώνεται με 3-4 γράμματα. Επειδή όμως αυτό δεν είναι πάντα εφικτό, καλό είναι να εναλλάσσονται τα γένη ως προς το ποιο προηγείται συντακτικά και ποιο ακολουθεί.

B. Δείτε και το κείμενο του παραδείγματος (10) γραμμένο με διαφορετικό τρόπο:

‘1. Ως εργασία ή απασχόληση για τους σκοπούς της παρούσας διάταξης νοείται οποιοδήποτε καθεστώς εργασιακής σχέσης, εξαρτημένης ή μη, ή σύμβασης έργου είτε έχει δηλωθεί είτε όχι με **μετανάστριες και μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα**.

[...]

3. **Οι εργοδότες και οι εργοδότες** όπως περιγράφονται στην παράγραφο 1 είναι **υποχρεωμένες/οι** να μεριμνούν ώστε **οι εργαζόμενες και οι εργαζόμενοι σε αυτές/ούς μετανάστριες/ες**, να τυγχάνουν άμεσα ιατρικής αξιολόγησης και φροντίδας επί εμφανίσεως οποιασδήποτε συμπτωματολογίας νόσου, με παραπομπή σε αρμόδιες Υγειονομικές Υπηρεσίες.

4. **Η/Ο υπεύθυνη/ος του ιατρείου πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, η/ο ιατρός**, του Κέντρου Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων και **κάθε άλλη-ος υγειονομικός** που περιέρχεται στην αντίληψή του παράβαση των παραγράφων 2 και 3 για νοσήματα του άρθρου 1 ενημερώνει αμελλητί **την/τον αρμόδια/ο Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών,...**’

2η Περίπτωση: Το άρθρο

Το άρθρο στην Ελληνική γλώσσα, οριστικό και αόριστο, έχει γένη αριθμούς και πτώσεις. Στην περίπτωση των επαγγελματικών ονομάτων με την κοινή για το θηλυκό και το αρσενικό κατάληξη σε -ος και εκείνων για τα οποία επιλέγεται ο λόγιος τύπος του αρσενικού, το θηλυκό ξεχωρίζει από το αρσενικό μόνο εφόσον εκφέρεται με άρθρο. Τα δύο γένη συμπίπτουν όμως και πάλι στην ονομαστική και γενική του πληθυντικού.

❖ Πρόβλημα:

Στο σύνολο των εγγράφων που αναλύθηκαν (πλην εκείνων στα οποία δια του άρθρου ή/και της κατάληξης δηλώνονται και τα δύο γένη), οι περιπτώσεις ασάφειας ως προς την πρόθεση της/του συντάκτριας/τη να χρησιμοποιήσει το αρσενικό γένος επιλύονται με τη χρήση του αρσενικού άρθρου σε διαφορετικά σημεία του ίδιου κειμένου. Έτσι, για παράδειγμα ‘οι υπάλληλοι’, ‘οι εκπαιδευτικοί’, ‘οι ασθενείς’, ‘οι πρόσφυγες’ ‘οι ανά τον κόσμο ομογενείς’ προσδιορίζονται σε επόμενες παραγράφους του ίδιου κειμένου ως άντρες εφόσον στην αιτιατική του πληθυντικού αναφέρονται ως **‘τους υπαλλήλους’, ‘τους εκπαιδευτικούς’, ‘τους ασθενείς’, ‘τους πρόσφυγες’, ‘τους ανά τον κόσμο ομογενείς’**. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία λοιπόν, τα ονόματα που περιγράφουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα λοιπόν, αναλύονται ως γένους αρσενικού επιβεβαιώνοντας την κυρίαρχη τάση της ελληνικής δημόσιας διοίκησης να αναφέρεται

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ή/και να απευθύνεται και στις γυναίκες αποδέκτριες των ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στα έγγραφα -ή και των ίδιων των εγγράφων- μέσα από την προσφώνηση/ αναφορά σε άντρες εκπροσώπους των εν λόγω κατηγοριών.

Πρόταση:

Σε κάθε περίπτωση κατά την οποία δημιουργείται αμφισημία ως προς το γένος του ονόματος αναφοράς σε άτομα και ομάδες ανθρώπων λόγω της κοινής μορφολογικής κατάληξης, να αναγράφονται τα άρθρα και στα δύο γένη. Στην περίπτωση δε της μορφολογικά κοινής ονομαστικής και γενικής του πληθυντικού, να προστίθεται η διευκρίνιση: 'γυναίκες και άντρες'.

Δηλαδή,

‘τις/τους υπαλλήλους’, ‘τις/τους εκπαιδευτικούς’, ‘τις/τους ασθενείς’, τις/τους πρόσφυγες’, ‘τις/τους ανά τον κόσμο ομογενείς’

&

‘οι πρόσφυγες, γυναίκες και άντρες’, ‘οι ανά τον κόσμο γυναίκες και άντρες ομογενείς, ‘γυναικών και αντρών υπαλλήλων’, ‘των εκπαιδευτικών, γυναικών και αντρών’, ‘των ασθενών, γυναικών και αντρών’

3η Περίπτωση: Προσαρτήματα στην Ονοματική Φράση

Στην Ελληνική γλώσσα, τα προσαρτήματα στις ονοματικές φράσεις (ΟΦ) –π.χ. οι επιθετικοί προσδιορισμοί- οφείλουν να συμφωνούν με το όνομα/ ουσιαστικό που αποτελεί την κεφαλή της ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση.

Πρόβλημα:

Στις φράσεις που παρατίθενται παρακάτω, το όνομα δεν φέρει εκ της μορφολογίας του πληροφορία για το γραμματικό γένος και κατ’ επέκταση το φύλο με το οποίο ταυτίζεται. Το αρσενικό γραμματικό γένος των ονομάτων αναφοράς σε επαγγελματικές και άλλες ιδιότητες λοιπόν, προκύπτει από την ανάλυση των επιθετικών προσδιορισμών. Ως εκ τούτου το άρθρο, (βλ. περίπτωση 2) και τα υπόλοιπα προσαρτήματα (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) μεταφέρουν -δια του κανόνα της υποχρεωτικής συμφωνίας ως προς το γένος- αυτή την πληροφορία.

Παράδειγμα (7)

‘τον ορισμό του υπεύθυνου εκπρόσωπου του Δήμου ως συνεργάτη’
‘με χρέη επιστημονικού συμβούλου’
‘προώθηση της ιδιότητας των νέων ως ενεργοί πολίτες και ως ευρωπαίοι πολίτες’
‘μόνιμοι εκπαιδευτικοί’
‘στους λοιπούς συναδέλφους’
‘οι συμβεβλημένοι ιατροί’
‘μέχρι τον ορισμό νέου προέδρου’
‘των Ρομά Ελλήνων και αλλοδαπών’
‘Υπηρεσιακού Γενικού Γραμματέα’ (της γραμματέως)
‘ο αμέσως επόμενος αδιάθετος υπάλληλος’
‘έναν έμπιστο συνάδελφο’

 Πρόταση:

Στις περιπτώσεις μορφολογικής ταύτισης αρσενικού και θηλυκού γένους τα προσαρτήματα στην ΟΦ (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) να παρατίθενται και στα δύο γένη. Όπου αυτό δεν είναι εφικτό, να προστίθεται η φράση ‘γυναικών και αντρών’.

Δηλαδή,

‘τον ορισμό της/του υπεύθυνης/ου εκπρόσωπου του Δήμου ως συνεργάτιδος/τη’
‘με χρέη επιστημονικής/ού συμβούλου’
‘προώθηση της ιδιότητας των νέων γυναικών και αντρών ως ενεργοί πολίτες και ως ευρωπαίοι πολίτες’
‘μόνιμες/οι εκπαιδευτικοί’
‘στις/ στους λοιπές/ούς συναδέλφους’
‘οι συμβεβλημένες/οι ιατροί’
‘μέχρι τον ορισμό νέας/ου προέδρου’
‘των Ρομά Ελληνίδων/ Ελλήνων και αλλοδαπών’
‘Υπηρεσιακής/ού Γενικής/ού Γραμματέα’ (ή Γραμματέως)
‘η/ο αμέσως επόμενη/ος αδιάθετη/ος υπάλληλος’
‘μια/έναν έμπιστη/ο συνάδελφο’

4η Περίπτωση: Οι Αντωνυμίες

Σε αντιστοιχία με το ρόλο του άρθρου και των προσαρτημάτων στην ονομαστική φράση, οι αντωνυμίες αποσαφηνίζουν το γένος αναφοράς των ουσιαστικών τα οποία προσδιορίζουν ή στα οποία αναφέρονται. Η αρσενικού γένους κτητική αντωνυμία 'του' προσδιορίζει τον κτήτορα ως άντρα. Αντίστοιχα λειτουργούν και οι αναφορικές 'ο οποίος', 'όσοι' και οι δεικτικές αντωνυμίες 'άλλους', 'όλους'. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα εγγράφου του Υπουργείου Εσωτερικών που ακολουθεί στο παράδειγμα 8 (PD_131_GR2006.doc). Το έγγραφο αποτελεί Προεδρικό Διάταγμα και αφορά το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης υπηκόων τρίτης χώρας οι οποίες-οι διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα.

❖ Πρόβλημα:

Οι αντωνυμίες λειτουργούν ως μηχανισμοί αναφοράς σε οντότητες του κόσμου, είτε αυτές αναφέρονται σε κάποιο σημείο του κειμένου είτε αφορούν το ευρύτερο περιεχόμενο.

Στο παράδειγμα (8), η χρήση του αρσενικού γένους των δεικτικών και των αντιθετικών αντωνυμιών/ προσδιοριστών ('**του ετέρου**'/ '**σε αυτό**'/ '**του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν**') κάνει αδύνατη την αναπομπή στο πρόσωπο αναφοράς δηλαδή, είτε στην σύζυγο είτε στον σύζυγο που έχει την επιμέλεια των τέκνων, καθιστώντας το απόσπασμα δυσνόητο και ασαφές.

Επίσης, στο συγκεκριμένο παράδειγμα, τη σύγχυση επιτείνει η μορφοφωλογική επιλογή αποβολής του τελικού -ν ('**για μεν τα τέκνα του συντηρούντος σε αυτό***'), που παραπέμπει στην κατάληξη του ουδετέρου, σε αντιδιαστολή με το 'αυτόν', το οποίο διατηρεί το τελικό -ν, στο τέλος της πρότασης. Σε κάθε περίπτωση, οι φράσεις '**του ετέρου των συζύγων**' και '**του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν**', με τις αντωνυμίες και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν να δημιουργούν αμφισημία ως προς την ταύτιση του αρσενικού γένους με το φύλο των προσώπων αναφοράς, αποτελούν ένα ακόμα παράδειγμα συνεπούς χρήσης του ισχυρού αρσενικού γραμματικού γένους εις βάρος όχι μόνο των γυναικών/προσώπων αναφοράς, αλλά και των αναγνωστριών-των οι οποίοι καλούνται να αποκωδικοποιήσουν το νόημα. Στη συνέχεια δε του κειμένου, και σε ό,τι αφορά το ζήτημα της οικογενειακής επανένωσης στις περιπτώσεις πολυγαμίας, η συντάκτρια-της του κειμένου αναιρεί την αρχική της/του επιλογή ως προς τη συνεπή χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους και διαχωρίζει μέσω αυτού -με όχημα το γένος των αντωνυμιών, αντιθετικών και προσωπικών αντίστοιχα- το φύλο των προσώπων

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αναφοράς προϋποθέτοντας 1) το δεδομένο του αποκλειστικά αντρικού δικαιώματος στην πολυγαμία ('με άλλη σύζυγο', 'άλλης συζύγου'), και 2) διατηρώντας την αρσενική ταυτότητα 'του συντηρούντος' και έχοντας την επιμέλεια τέκνων ('του έχει ανατεθεί νομίμως η επιμέλεια'). Επιβεβαιώνει λοιπόν, έμμεσα την τάξη πραγμάτων στον κόσμο και τη σχέση των γλωσσικών τύπων με αυτή.

Παράδειγμα (8):

« β. Τα λοιπά, κάτω των 18 ετών, άγαμα τέκνα του συντηρούντος ή του ετέρου των συζύγων, συμπεριλαμβανομένων των τέκνων που έχουν, κατά τα ανωτέρω, υιοθετηθεί, εφόσον η άσκηση της επιμέλειας έχει νομίμως ανατεθεί για μεν τα τέκνα του συντηρούντος σε αυτό*1, για δε τα τέκνα του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν.»

«2. Σε περίπτωση πολυγαμίας, αν ο συντηρών έχει ήδη σύζυγο που ζει μαζί του στην Ελλάδα, δεν επιτρέπεται η οικογενειακή επανένωση με άλλη σύζυγο. Δεν επιτρέπεται η οικογενειακή επανένωση ανήλικων τέκνων του συντηρούντος και άλλης συζύγου, εκτός των περιπτώσεων που του έχει ανατεθεί νομίμως η επιμέλεια.»

(σελ. 3-4)

Πρόταση:

Στις περιπτώσεις αναφοράς σε μεικτούς πληθυσμούς να παρατίθενται και τα δύο γένη των αντωνυμιών που αναπέμπουν σε πρόσωπα. Στην περίπτωση δε αποκλειστικής αναφοράς σε γυναικεία πρόσωπα δεν είναι κατανοητή –και ως εκ τούτου αποδεκτή- η γενικευτική χρήση αντωνυμιών γένους αρσενικού.

Δηλαδή,

'της/του', 'η/ο οποία/ος', 'όσες/οι', 'άλλες/ους', 'όλες/ους'

5η Περίπτωση: Σειρά Όρων

Ως προς τη σειρά των όρων, ενδιαφέρον έχει να επισημανθεί η επιλογή των συντακτριών/των σε εκείνα τα έγγραφα που συντάσσονται αναφερόμενα και

1 Ο αστερίσκος (*) υποδηλώνει αντιγραμματική δομή.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

απευθυνόμενα και στο δύο γένη/ φύλα (έγγραφα με διπλή σήμανση γένους). Σε αυτά, η επιλογή βρίσκεται σε αρμονία με τον γραμματικό/ συντακτικό κανόνα του ισχυρού αρσενικού γραμματικού γένους και ως εκ τούτου είτε προτάσσεται το αρσενικό άρθρο και όνομα είτε γράφεται πλήρως ο αρσενικός τύπος του ονόματος στον οποίο προστίθεται μετά τα σύμβολα ‘/-’ ή ‘-’ η κατάληξη του θηλυκού.

❖ Πρόβλημα:

Ακόμα και στα έγγραφα τα οποία θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πολιτικά ορθότερα ως προς την αναφορά στο κοινωνικό φύλο (ο/η εργαζόμενος/η), η συνεπής πρόταξη του αρσενικού ενισχύει την αρσενική κυριαρχία τόσο στο γλωσσικό όσο και στο συμβολικό επίπεδο. Ούτε ένα από τα έγγραφα της βάσης που αποτέλεσαν την πρώτη ύλη της έρευνας για τον σεξισμό στα Δημόσια Έγγραφα δεν παραβιάζει αυτόν τον κανόνα.

Αυτή η επιλογή αντικατοπτρίζει δύο παραμέτρους:

- α. Αποτυπώνει την γενικότερη προτίμηση των ελληνίδων-ων ομιλητριών-των για την πρόταξη του αρσενικού γένους.
- β. Αναπαράγει αυτή την προτίμηση, αναπαράγοντας ταυτόχρονα και τις συνδηλώσεις της στο επίπεδο του συμβολικού.

Όμως, δεν αποτελεί μη παραβίασιμο κανόνα εφόσον η αντιστροφή της σειράς των γραμματικών γενών δεν παράγει αντιγραμματικές δομές. Επίσης, δεν απορρέει από καμία αξιωματική διευθέτηση των πραγμάτων η οποία οφείλει να παραμείνει αμετάβλητη στο χρόνο. Αντίθετα, μέσα σε ένα πλαίσιο άσκησης γλωσσικής πολιτικής, εναλλακτικές γλωσσικές -και άρα κοινωνιογλωσσικές- διευθετήσεις στο ελεγχόμενο πλαίσιο της σύνταξης των Δημόσιων Εγγράφων φαίνονται επιβεβλημένες. Όπως είπαμε και στην αρχή του κεφαλαίου, αυτές μπορούν να λειτουργήσουν τόσο αφυπνιστικά όσο και διαπαιδαγωγικά, δίνοντας το έναυσμα για μια δικαιότερη αναφορά σε γυναίκες και άντρες συντάκτριες-τες/ αποδέκτριες-ες των εγγράφων.

📌 Πρόταση:

Όπως θα παρατηρείτε, σε αυτό τον Οδηγό, η συντακτική επιλογή είναι η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους. Στόχος είναι η επιλογή δήλωσης του γένους/ φύλου να είναι ανατρεπτική ως προς τον κυρίαρχο γραμματικό κανόνα και να λειτουργήσει

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αφυπνιστικά, υποδεικνύοντας τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής συντακτικής διευθέτησης όχι αμιγώς γλωσσικών ζητημάτων στην εκπροσώπηση των φύλων στο λόγο. Αντίστοιχες εναλλακτικές επιλογές μπορούν να υιοθετηθούν από τις/τους συντάκτριες-τες των Δημοσίων Εγγράφων οι οποίες-οι καλό θα ήταν να καταστούν σαφή την επιλογή τους στις/στους αναγνώστριες-τες με μια υποσημείωση στην αρχή του εγγράφου.

Δηλαδή,

Όπως είπαμε και στην **1η Περίπτωση**, ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας αποτελεί ένα εναλλακτικό παράδειγμα. Είναι εξ ολοκλήρου γραμμένος με πρόταξη του θηλυκού τύπου. Αυτό αποτελεί μια πιθανή εναλλακτική επιλογή των συντακτριών/των και για άλλα δημόσια έγγραφα. Ιδανικά κανένα από τα δύο γένη δεν θα έπρεπε δηλώνεται με 3-4 γράμματα. Επειδή όμως αυτό δεν είναι πάντα εφικτό, καλό είναι **να εναλλάσσονται τα γένη ως προς το ποιο προηγείται συντακτικά και ποιο ακολουθεί**.

6η Περίπτωση: Λεξικές σημασίες

Οι λεξικές σημασίες που κυριαρχούν στα δημόσια έγγραφα και συνδέονται με τα ζητούμενα αυτού του Οδηγού αφορούν κυρίως λεξιλογικές επιλογές για την αναφορά σε γυναίκες και άνδρες στελέχη του ευρύτερου δημόσιου τομέα, σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών στις/στους οποίες/ους αναφέρονται τα έγγραφα, καθώς και σε κατηγορίες αποδεκτριών/τών. Σε ό,τι αφορά τις σημασίες τους, τα εν λόγω λεξιλόγια προσδίδουν ιδιότητες, επαγγελματικές ή άλλες, στα πρόσωπα αναφοράς. Σε αυτές μπορούν να προσμετρηθούν σημασιακές παράμετροι που αφορούν τη δήλωση του βιολογικού φύλου αυτών των προσώπων. Παρότι η μορφολογία των ονομάτων δεν αρκεί σε κάθε περίπτωση για να αποσαφηνίσει το φύλο αναφοράς (βλ. κοινές λόγιες καταλήξεις για το αρσενικό και το θηλυκό, μη χρήση άρθρων ή άλλων προσαρτημάτων στην ΟΦ και κοινά άρθρα για την ονομαστική και γενική πληθυντικού), η συντριπτική πλειοψηφία των ονομάτων που επαναλαμβάνονται στα δημόσια έγγραφα ταυτίζονται με το αρσενικό γένος όπως προκύπτει από την συντακτική και την κειμενική τους ανάλυση.

❖ Πρόβλημα:

Τα ονόματα που εκφράζουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα, και κατά κανόνα σχετίζονται με κοινωνικά σύνολα που αποτελούνται τόσο από άντρες όσο και από γυναίκες, αναφέρονται ή απευθύνονται στις δεύτερες κατονομάζοντας αποκλειστικά

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

τους πρώτους. Με αυτόν τον τρόπο παγιώνουν την ιστορικά διαμορφωμένη προτίμηση της ελληνικής γλώσσας για το αρσενικό γένος καθιστώντας όμως τις γυναίκες αποδέκτριες των διοικητικών πράξεων εντελώς άορατες. Η μορφολογία του θηλυκού γένους επιλέγεται επιλεκτικά και στην περίπτωση (αν και όχι πάντα) που το άμεσα επονομαζόμενο πρόσωπο είναι γυναίκα. Το συμπέρασμα δε που προκύπτει από την ανάλυση είναι ότι το αρσενικό χρησιμοποιείται μεν κατά τρόπο «περιεκτικό» και για τη δήλωση του θηλυκού, αλλά στην πραγματικότητα εμφανίζει ως «φυσικό» γεγονός την μη άμεση αναφορά στα γυναικεία πρόσωπα παγιώνοντας σεξιστικά πρότυπα αναφοράς στον πληθυσμό. Οι λεξιλογικές επιλογές που εντοπίζονται στο μεγαλύτερο μέρος των εγγράφων αναδεικνύουν την αποκλειστική χρήση του αρσενικού γένους ως προς την κυριολεκτική τους σημασία και την **εξωγλωσσική και κατά κοινωνική σύμβαση συμπεριληπτική αναφορά στο θηλυκό**, η οποία και θα μπορούσε να αμφισβητηθεί εφόσον **καμία φράση του κείμενο δεν την υποστηρίζει**.

Αυτό συμβαίνει/ισχύει τόσο για την ορολογία που ταυτίζεται με επαγγελματικές και άλλες ιδιότητες υψηλού κοινωνικού κύρους όσο και χαμηλού:

Ιδιότητες υψηλού κοινωνικού κύρους

- ‘ο Δήμαρχος’
- ‘ο θεράπων ιατρός’
- ‘τον αρμόδιο Εισαγγελέα’
- ‘Διευθυντές’
- ‘ο Πρόεδρος’
- ‘οι συμβεβλημένοι ιατροί’
- ‘Μετακλητός Γενικός Γραμματέας’
- ‘οι ειδικοί σύμβουλοι’
- ‘ο ομόρρυθμος εταίρος’
- ‘Αναπληρωτές Υπουργοί και Υφυπουργοί’

Ιδιότητες κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων

- ‘για εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους’
- ‘τους ελεύθερους επαγγελματίες’
- ‘υπεύθυνοι εκπαίδευσης’
- ‘ο μαθητής’
- ‘ο καθηγητής’

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

‘για εφήβους’
‘του ασθενούς’
‘τους ανά τον κόσμο ομογενείς’
‘των Απόδημων Ελλήνων’
‘έναν έγκριτο δημοσιογράφο’

Ιδιότητες χαμηλού κοινωνικού κύρους και παραβατικότητας

‘κρατούμενοι’
‘παραβάτες’
‘αλκοολικοί’
‘φτωχοί’
‘άστεγοι’
‘όσοι είναι εκδιδόμενα πρόσωπα’

Σημειώστε επίσης την κατανομή του γραμματικού γένους στη φράση:

Παράδειγμα (9):

«[...] **ενός ιατρού**, ελλείπει δε αυτού **μιας νοσηλεύτριας**»

Ενώ, μέσω της ενεργοποίησης σημασιολογικών στερεοτύπων, ο **‘ιατρός’** ορίζεται ως αυτονόητα άντρας, η **‘νοσηλεύτρια’** προσδιορίζεται ως γένους θηλυκού και κατ’ επέκταση ως γυναίκα, σε αντίθεση με τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους για τη συντριπτική πλειοψηφία των επαγγελματικών ιδιοτήτων στα δημόσια έγγραφα. Η **άνιση κατανομή του κοινωνικού κύρους σε σχέση με τα αναφερόμενα επαγγέλματα ακολουθεί και την στερεοτυπική κατανομή του γένους/ φύλου των φορέων της αντίστοιχης επαγγελματικής ιδιότητας: άντρας-ιατρός/ γυναίκα-νοσηλεύτρια, παρακολουθώντας μια κοινωνική παρά γλωσσική διευθέτηση των κοινωνικών ρόλων. Αντίστοιχα ζητήματα αναδεικνύονται και συζητήθηκαν και στο παράδειγμα (8).**

Πρόταση:

1. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

2. Ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή πρέπει να δίνεται στην αναπαραγωγή απαξιωτικών σημασιολογικών στερεοτύπων που αφορούν κοινωνικές ταυτότητες και ρόλους (παραδείγματα 8 & 9).

Δηλαδή,

Η φράση: «[...] ενός ιατρού, ελλείπει δε αυτού μιας νοσηλεύτριας» θα μπορούσε να μετατραπεί σε: «[...] μίας/ενός ιατρού, ελλείπει δε αυτού μιας/ενός νοσηλεύτριας/τη»

7η Περίπτωση: Ουδέτερα ως προς το φύλο λεξιλόγια

Στο σύνολο των κειμένων που αναλύθηκαν, εντοπίζεται η χρήση των λεγόμενων ουδέτερων ως προς το φύλο λεξιλογίων όπως ‘άτομο’, ‘άνθρωπος’, ‘πρόσωπο’ με τα οποία γίνεται συμπεριληπτική αναφορά σε εκπροσώπους και των δύο φύλων κατά τρόπο μάλλον ισότιμο.

❖ Πρόβλημα:

Στο περιεχόμενο που δημιουργούν τα κείμενα όμως, εν τέλει και αυτές οι λέξεις αναλύονται σε αντιστοιχία με όλα τα ονόματα αναφοράς σε εμπλεκόμενες-ους και ενδιαφερόμενες-ους με συνέπεια και αυτές να ταυτίζονται με το αρσενικό.

📌 Πρόταση:

Τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες-τες ως ολόκληρες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε και οι ουδέτερες ως προς το γένος λέξεις θα ερμηνευθούν ως αρσενικές. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι παραπάνω προτάσεις.

Δηλαδή,

Η εγγραφή και των δύο γενών στα Δημόσια Έγγραφα σε όλες τις περιπτώσεις έμμεσης ή άμεσης αναφοράς σε μεικτές ομάδες ανθρώπων οφείλει να είναι συστηματική.

8η Περίπτωση: Η πραγματολογική διάσταση των Δημόσιων Εγγράφων

Τα κείμενα από τα οποία προέρχονται τα παραδείγματα που ακολουθούν αποτελούν ποικίλης τυπολογίας δημόσια έγγραφα τα οποία είτε αφορούν τις καθαρά διοικητικές λειτουργίες των κρατικών υπηρεσιών, είτε αποτυπώνουν και επιχειρούν να κατευθύνουν πτυχές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, διαδικασίες εκπαίδευσης/ κατάρτισης, λειτουργίες του κλάδου της υγείας και ούτω καθεξής. Αποτελούν εργαλεία για τη ρύθμιση διαδικασιών του δημόσιου τομέα, αλλά και φορέων και πτυχών της κοινωνικής ζωής. Συντάσσονται με τη χρήση των υψηλών υφολογικών ποικιλιών, ακολουθούν τους μορφολογικούς και συντακτικούς κανόνες της πρότυπης ποικιλίας η οποία, όπως είπαμε και στην αρχή, βρίσκεται σε επαφή με τη λόγια γλώσσα που με τη σειρά της συνδέεται με τη χρήση αρχαϊζουσών ποικιλιών. Αντίστοιχες είναι και οι λεξιλογικές επιλογές των συντακτριών-των τους.

❖ **Πρόβλημα:**

Η χρήση των κανόνων της πρότυπης γλώσσας και των λόγιας προέλευσης επαγγελματικών ουσιαστικών συνάδει με την κατασκευή ταυτοτήτων κύρους στο πλαίσιο της δημόσιας διοίκησης. Το αποτέλεσμα είναι ότι η δήλωση του θηλυκού γένους και η κατ' επέκταση αναφορά στους εκπροσώπους του στο γυναικείο φύλο είναι κατά κανόνα προβληματική. Πέραν της σχεδόν ολοκληρωτικής αποφυγής της χρήσης του θηλυκού γένους και συνεπώς της άμεσης αναφοράς στο γυναικείο φύλο για το σύνολο των κοινωνικών και επαγγελματικών ταυτοτήτων που αναφέρονται στα κείμενα, επισημαίνονται και στοιχεία τα οποία αναδεικνύουν ακραία ως προς την πρόσληψη των κειμένων σημασιακά και πραγματολογικά αποτελέσματα (βλ. και παράδειγμα 8).

Όχι μόνο το σύνολο των συντελεστριών/ων και των προσώπων αναφοράς της δημόσιας διοίκησης κατασκευάζονται μέσω του αρσενικού ως κατ' εξοχήν άντρες αλλά και **'οι νεοεισερχόμενες αγρότισσες'** ορίζονται ως **'μικροκαλλιεργητές'** στην ίδια πρόταση, στο κείμενο του χαιρετισμού που απευθύνεται σε αυτές. Τα **'εκδιδόμενα πρόσωπα'** προσδιορίζονται ως **'όσοι'**, οι **'μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα'** είναι μάλλον μόνο άντρες όπως και **'οι εργοδότες'** οι οποίοι είτε νόμιμα είτε παράνομα ('καθεστώς εργασιακής σχέσης, εξαρτημένης ή μη, ή σύμβασης έργου είτε έχει δηλωθεί είτε όχι') τους απασχολούν. Αντίστοιχα, το ιατρικό προσωπικό και οι εισαγγελικές αρχές δεν στελεχώνονται από γυναίκες. Χαρακτηριστικό για την αναφορά σε εκπροσώπους όλου του φάσματος της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, είναι το απόσπασμα (10) που ακολουθεί (ΦΕΚ 1002-2/4/2012):

Παράδειγμα (10)

‘1. Ως εργασία ή απασχόληση για τους σκοπούς της παρούσας διάταξης νοείται οποιοδήποτε καθεστώς εργασιακής σχέσης, εξαρτημένης ή μη, ή σύμβασης έργου είτε έχει δηλωθεί είτε όχι με **μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα**.

[...]

3. **Οι εργοδότες** όπως περιγράφονται στην παράγραφο 1 **είναι υποχρεωμένοι** να μεριμνούν ώστε **οι εργαζόμενοι** σε αυτούς **μετανάστες**, να τυγχάνουν άμεσα ιατρικής αξιολόγησης και φροντίδας επί εμφανίσεως οποιασδήποτε συμπτωματολογίας νόσου, με παραπομπή σε αρμόδιες Υγειονομικές Υπηρεσίες.

4. **Ο υπεύθυνος του ιατρείου πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, ο θεράπων ιατρός, Ιατρός του Κέντρου Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων και κάθε άλλος υγειονομικός** που περιέρχεται στην αντίληψή του παράβαση των παραγράφων 2 και 3 για νοσήματα του άρθρου 1 ενημερώνει αμελλητί **τον αρμόδιο Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών...**’

Τα αποσπάσματα στο παράδειγμα (11) από τον οδηγό για την αποφυγή και την αντιμετώπιση φαινομένων άσκησης βίας στις γυναίκες στο χώρο εργασίας τους, στο πλαίσιο του προγράμματος DAPHNE III, 2007-2013 (204_odigos_0710.pdf) ο οποίος αναφέρθηκε και παραπάνω, επιλέχθηκαν για το μάλλον αντίθετο με την κοινή λογική, αλλά εν τέλει και το γλωσσικό αίσθημα, πραγματολογικό αποτέλεσμα που παράγουν. Αποτελούν την ακραία έκφραση της σύγχυσης των συντακτριών-των τους ως προς το γραμματικό πρότυπο που ακολουθούν, οι οποίες-οι, στην προσπάθειά τους να ακολουθήσουν ό,τι θεωρούν κανόνα της πρότυπης γλώσσας, καταλήγουν να ταυτίζουν με το αρσενικό γένος τις γυναίκες θύματα της σεξουαλικής βίας στο χώρο της εργασίας τους στις οποίες απευθύνονται (επισημάνσεις με έντονη γραφή). Οι συντάκτριες-τες του Οδηγού απευθύνουν άμεσες κατευθυντικές πράξεις με προσλεκτική ισχύ εντολής (ρηματικοί τύποι στην προστακτική), οι οποίες λειτουργούν ως ισχυρές προτροπές προς τις γυναίκες θύματα βίας να είναι **‘συγκεκριμένοι’, ‘σοβαροί’ και ‘άμεσοι’**. Αυτές οι γυναίκες παρακάτω ταξινομούνται σε κατηγορίες εργαζόμενων ως **‘εργαζόμενοι’, ‘αλλοδαποί’, ‘οικιακοί βοηθοί’** και κατ’ αναλογία ως άντρες **‘εκπαιδευτικοί’**. Επίσης, προτρέπονται να αναζητήσουν **‘έναν μάρτυρα συμπεριφοράς’**, η/ο οποία-ος προσδιορίζεται περαιτέρω μέσω του αρσενικού γένους ως **‘έναν έμπιστο συνάδελφο’** και εν δυνάμει **‘αυτόπτης ή αυτήκοος μάρτυρας’**.

Παράδειγμα (11)

‘Αυτό το φυλλάδιο στοχεύει στις εργαζόμενες γυναίκες, στους εκπρόσωπους των εργαζομένων και στους εργοδότες.

[...] Διεθνείς μελέτες έχουν δείξει ότι μεταξύ 40 και 90 τοις εκατό των ερωτηθεισών γυναικών έχουν υποστεί κάποια μορφή βίας ή παρενόχλησης κατά τη διάρκεια της εργασιακής τους ζωής.

((και συνεχίζει δίνοντας οδηγίες για την αντιμετώπιση της παρενόχλησης))

[...] Αντιμετωπίστε ευθέως όποιον σας παρενοχλεί:

Κάντε το απρόσμενο: Ονομάστε τη συμπεριφορά. Ο,τιδήποτε μόλις έκανε πείτε το και γίνετε **συγκεκριμένοι**.

Να είστε **σοβαροί, άμεσοι** και να μιλάτε απερίφραστα.

Βρείτε **έναν μάρτυρα** συμπεριφοράς

Ενημερώστε **έναν έμπιστο συνάδελφο** και προσπαθήστε να διασφαλίσετε ότι είναι **αυτόπτης ή αυτήκοος μάρτυρας** σε κάποια κατάσταση όπου παρενοχλείστε σεξουαλικά.

((και παρακάτω))

Πείτε το σε **κάποιον**: Με το να είστε σιωπηλή ή γενναία (σηκώνοντας το βάρος μόνη σας) αφήνετε τη σεξουαλική παρενόχληση να συνεχίζεται.

((και παρακάτω))

Εργασιακές ομάδες που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εργασιακής βίας από άλλες:

2. **Εργαζόμενοι** στο χώρο της καθαριότητας και σε συνεργεία καθαρισμού, **οικιακοί βοηθοί**
3. **Αλλοδαποί εργαζόμενοι**
4. **Εργαζόμενοι** στον τομέα της Υγείας και σε κοινωνικές υπηρεσίες
5. **Εργαζόμενοι** με συμβάσεις περιορισμένου χρόνου
6. **Εργαζόμενοι** στον τομέα λιανικής πωλήσεων και σε μικρές επιχειρήσεις
7. **Εκπαιδευτικοί**

Χαρακτηριστικά είναι και τα παραδείγματα (12), (13), (14) και (15) τα οποία προέρχονται από Περιφέρειες και Δήμους και το Υπουργείο Εσωτερικών αντίστοιχα. Τα παραδείγματα (12) και (13) αφορούν τη συμμετοχή πολιτών σε αθλητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Παρότι στο παράδειγμα (12) (HMIMAPAΘWNIOΣ.doc/ Δήμος Γορτυνίας & Δήμος Τρίπολης) διακηρύσσεται ‘**Η ελεύθερη συμμετοχή για άντρες και γυναίκες**’, οι συμμετέχουσες-οντες προσδιορίζονται ως άντρες (‘**οι συμμετέχοντες**’).

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Παράδειγμα (12)

«Πρόκειται για αγώνα μαζικού αθλητισμού με ελεύθερη συμμετοχή **για άντρες και γυναίκες. Οι συμμετέχοντες...**»

Αντίστοιχα το σύνολο των υποψηφίων εκπαιδευτριών/τών στο απόσπασμα από δελτίο τύπου που παρατίθεται στο παράδειγμα (13) (δτ για εκπαιδευτές.odt/ Δήμος Ρόδου), είναι επίσης άντρες, ακόμα και οι υποψήφιοι(-οι?) για τη διδασκαλία του παραδοσιακού κεντήματος!

Παράδειγμα (13)

«Συνολικά 65 διαφορετικές ειδικότητες **εκπαιδευτών** ζητούνται. Ενδεικτικά, αναφέρονται: εκπαιδευτές Ρωσικής, Βουλγάρικης, Εβραϊκής, Τούρκικης, Αλβανικής, Αγγλικής, Ιταλικής, Γερμανικής Ελληνικής γλώσσας, ιατροί, φαρμακοποιοί, κατασκευαστές παραδοσιακών οργάνων, κηροπλαστικής, κεραμικής, κοπτικής ραπτικής, λογιστικής, νοσηλευτών, μαγειρικής, μηχανολόγους ηλεκτρολόγους, συντήρηση σκαφών, οινολογίας, μουσικής, ξυλογλυπτικής, αργυροχρυσοχοΐας, **παραδοσιακό κέντημα**, χαλκογραφίας, χειροτεχνίας, ψυχολογίας, ταπητουργίας, κα»*

Σε ό,τι αφορά το παράδειγμα (14), το οποίο αποτελεί προκήρυξη για θέσεις ειδικών συνεργατών/συνεργατών για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (ΠΡΟΚΥΡΗΞΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ 2014_.pdf), παρότι εμμέσως αναγνωρίζεται η πιθανότητα συμμετοχής τόσο γυναικών όσο και αντρών (ζητείται πιστοποιητικό στρατολογικής κατάστασης μόνο για άρρενες υποψηφίους), η αναφορά στο σύνολο των υποψηφίων γίνεται αποκλειστικά μέσω του αρσενικού γένους:

Παράδειγμα (14)

«ειδικοί σύμβουλοι, συνεργάτες»
«θα προτιμηθούν εκείνοι οι οποίοι»
«Όσοι επιθυμούν να προσληφθούν»
«5. Πιστοποιητικό Στρατολογικής Κατάστασης
(για τους άρρενες υποψηφίους)»

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Πιο ενδιαφέρον παράδειγμα αποτελεί το απόσπασμα (15), το οποίο αφορά Εγχειρίδιο της Ελληνικής Αστυνομίας για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας όταν αυτή καταγγέλλεται στις αστυνομικές αρχές (Attachment13518_egxeiridio.pdf). Σε αυτό, η εκάστοτε αστυνομική αρχή καλείται να ορίσει γυναίκες αστυνομικούς για την διεκπεραίωση της εξέτασης των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας ('από τον (πρώην ή νυν) σύζυγο ή σύντροφο προς τη σύζυγο ή σύντροφο αντίστοιχα'), τα οποία, σύμφωνα με το έγγραφο, είναι κατά κανόνα γυναίκες και ανήλικα παιδιά ως εξής:

Παράδειγμα (15)

«Η εξέταση να πραγματοποιείται -κατά το δυνατόν- από **έναν ή δύο Αστυνομικούς του ίδιου φύλου με το θύμα.**»

Αν η προτροπή εφαρμοστεί κατά κυριολεξία, τότε άντρες αστυνομικοί θα πρέπει να υποθέσουμε ότι θα εξετάζουν τα θύματα τα οποία δεν μπορεί παρά να είναι μόνο άντρες σύμφωνα με τον περιορισμό που θέτει η/ο συντάκτρια/της του εγχειριδίου ('του ίδιου φύλου').

Συμπερασματικά, η πραγματολογική/ κειμενική ανάλυση των δημόσιων εγγράφων αναδεικνύει το αποτέλεσμα που η, μάλλον θεσμική σε ό,τι αφορά τις οδηγίες συγγραφής των διοικητικών εγγράφων και κειμένων, κυρίαρχη επιλογή της σύνταξής τους στο αρσενικό γένος παράγει. Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατεχοχόν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τες αόρατες στο δημόσιο λόγο. Επίσης, συχνά 'υπερδιορθώνουν' χρησιμοποιώντας το αρσενικό γραμματικό γένος και σε περιπτώσεις που η αναφορά στο θηλυκό είναι αποκλειστική, παράγοντας μη αποδεκτά (και ενίοτε αντιγραμματικά) σημασιακά και πραγματολογικά αποτελέσματα. Έτσι συντηρούν τον κανόνα (προτίμηση στο ανδρικό γένος/φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη «φυσικοποίηση» της κυριαρχίας παρουσιάζοντας ως αιώνιο και φυσικό ό,τι στην πραγματικότητα είναι ιστορικό και μεταβατικό (Cameron 1988: 88). Παράγουν ως εκ τούτου σεξιστικό λόγο και αποτέλεσμα.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Πρόταση:

Όπως είπαμε και παραπάνω, τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολότητες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου επιβεβαιώνει την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε (ανα)παράγει αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, συχνά ακόμα και εις βάρος της κατανόησής του. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι παραπάνω προτάσεις. Δηλαδή,

Ας δούμε πως θα μπορούσε αφενός να διορθωθεί ένα μέρος από το κείμενο του παραδείγματος (11):

[...] Αντιμετωπίστε ευθέως όποιον σας παρενοχλεί:

Κάντε το απρόσμενο: Ονομάστε τη συμπεριφορά. Ο,τιδήποτε μόλις έκανε πείτε το και γίνετε **συγκεκριμένες**.

Να είστε **σοβαρές, άμεσες** και να μιλάτε απερίφραστα.

Βρείτε **μία/έναν μάρτυρα** συμπεριφοράς

Ενημερώστε **μία/έναν έμπιστη/ο συνάδελφο** και προσπαθήστε να διασφαλίσετε ότι είναι **αυτόπτης ή αυτήκη/ος μάρτυρας** σε κάποια κατάσταση όπου παρενοχλείτε σεξουαλικά.

((και παρακάτω))

Πείτε το σε **κάποιον/ον**: Με το να είστε σιωπηλή ή γενναία (σηκώνοντας το βάρος μόνη σας) αφήνετε τη σεξουαλική παρενόχληση να συνεχίζεται.

((και παρακάτω))

Εργασιακές ομάδες που βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εργασιακής βίας από άλλες:

1. **Εργαζόμενες/οι** στο χώρο της καθαριότητας και σε συνεργεία καθαρισμού, οικιακές/οί βοηθοί
8. **Αλλοδαπές/οί εργαζόμενες/οι**
9. **Εργαζόμενες/οι** στον τομέα της Υγείας και σε κοινωνικές υπηρεσίες
10. **Εργαζόμενες/οι** με συμβάσεις περιορισμένου χρόνου
11. **Εργαζόμενες/οι** στον τομέα λιανικής πωλήσεων και σε μικρές επιχειρήσεις
12. **Εκπαιδευτικοί, γυναίκες και άντρες**

ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

- κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.
2. Όταν η αναφορά σε γυναίκες είναι αποκλειστική, η χρήση του θηλυκού γένους αυτονόητα είναι επίσης αποκλειστική.
  3. Σε κάθε περίπτωση κατά την οποία δημιουργείται αμφισημία ως προς το γένος του ονόματος αναφοράς σε άτομα και ομάδες ανθρώπων λόγω της κοινής μορφολογικής κατάληξης, να αναγράφονται τα άρθρα και στα δύο γένη. Στην περίπτωση δε της μορφολογικά κοινής ονομαστικής και γενικής του πληθυντικού, να προστίθεται η διευκρίνιση: 'γυναίκες και άντρες'.
  4. Στις περιπτώσεις μορφολογικής ταύτισης αρσενικού και θηλυκού γένους τα προσαρτήματα στην ΟΦ (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) να παρατίθενται και στα δύο γένη. Όπου αυτό δεν είναι εφικτό, να προστίθεται η φράση 'γυναικών και αντρών'.
  5. Στις περιπτώσεις αναφοράς σε μεικτούς πληθυσμούς να παρατίθενται και στα δύο γένη των αντωνυμιών που αναπέμπουν σε πρόσωπα. Στην περίπτωση δε αποκλειστικής αναφοράς σε γυναικεία πρόσωπα είναι ακατανόητη και απαράδεκτη η γενικευτική χρήση αντωνυμιών γένους αρσενικού.
  6. Να χρησιμοποιείται συχνά η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους. Στόχος είναι η επιλογή δήλωσης του γένους/ φύλου να είναι ανατρεπτική ως προς τον κυρίαρχο γραμματικό κανόνα και να λειτουργήσει αφυπνιστικά, υποδεικνύοντας τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής συντακτικής διευθέτησης όχι αμιγώς γλωσσικών ζητημάτων στην εκπροσώπηση των φύλων στο λόγο. Αντίστοιχες εναλλακτικές επιλογές μπορούν να υιοθετηθούν από τις/τους συντάκτριες/τες των Δημοσίων Εγγράφων οι οποίες είναι δυνατόν, εάν το επιθυμούν, να καταστούν σαφή την επιλογή τους στις/στους αναγνώστριες/τες με μια υποσημείωση στην αρχή του εγγράφου.
  7. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.

8. Ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή πρέπει να δίνεται στην αναπαραγωγή απαξιωτικών σημασιολογικών στερεοτύπων που αφορούν κοινωνικές ταυτότητες και ρόλους και στη συνειδητή απόρριψη της χρήσης τους.
9. Τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολόκληρες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου τονίζει την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε και οι ουδέτερες νοηματικά λέξεις θα ερμηνευθούν ως αρσενικές. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει με συνέπεια να δηλώνονται και τα δύο γένη/ φύλα.
10. Συχνά τα κείμενα (ανα)παράγουν αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, ακόμα και εις βάρος της κατανόησής τους. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει η διπλή σήμανση του γραμματικού γένους να είναι συστηματική όπου γίνεται αναφορά σε μεικτές ομάδες ανθρώπων. Όπου όμως γίνεται αποκλειστική αναφορά σε γυναίκες να χρησιμοποιείτε επίσης αποκλειστικά η μορφολογία του θηλυκού γένους.

Επίλογος

Από τα ανωτέρω γίνεται προφανές πως η γενικευμένη χρήση του κυρίαρχου αρσενικού λόγου που καθιστά άορατο το θηλυκό γένος/φύλο, αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα έμφυλης ανισότητας και αναπαράγει, έστω και ακούσια, το σεξισμό και τη γυναικεία κατωτερότητα στο πεδίο της γλώσσας και των συμβόλων.

Έτσι, η εμμονή σε μια μη σεξιστική χρήση του λόγου, η συνεχής σχετική επανάληψη και η πρόταξη οδηγιών και κανόνων στον παρόντα Οδηγό, αν και σε κάποιες/ους μπορεί να φαίνονται εκ πρώτης όψεως υπερβολικές και ίσως περιττές, κρίνονται απαραίτητες προκειμένου τα στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης, γυναίκες και άνδρες, να εσωτερικεύσουν την κοινωνική/πολιτική σημασία του να είναι ορατό το θηλυκό γένος και να μη θεωρούν ως αυτονόητο πως το αρσενικό νομιμοποιείται να εκφράζει και τα δύο γένη.

Ταυτόχρονα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι ο γλωσσικός σεξισμός ακυρώνει αρκετούς από τους δημοκρατικούς στόχους της ίδιας της Δημόσιας Διοίκησης. Αποτελεί

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

πεποίθηση πολλών γυναικών πως το να υπερβεί ο λόγος των διοικητικών εγγράφων τον σεξισμό δεν συνεπάγεται «φεμινιστική εμμονή», αλλά πολιτικό και δημοκρατικό αίτημα υψίστης σημασίας, βασικότατη προϋπόθεση επίτευξης της έμφυλης ισότητας. Άλλωστε, ως γνωστόν, η σχέση γλωσσικής έκφρασης και φύλου έχει από τη δεκαετία ήδη του '70 απασχολήσει εκτενώς το πεδίο της κοινωνιογλωσσολογίας, που έχει καταλήξει στο συμπέρασμα πως η σχέση αυτή αποτελεί κοινωνική κατασκευή πολύ περισσότερο από βιολογική. Όπως έχει επισημανθεί σχετικά, αφενός μεν το αρσενικό εμφανίζεται να εκπροσωπεί το σύνολο των ανθρώπινων υπάρξεων και να νομιμοποιείται να «ομιλεί» αυτό μόνο για λογαριασμό και των δύο φύλων, αφετέρου η αρσενική ομιλία και οι αρσενικές στρατηγικές συνομιλίας αποτελούν σε όλα τα είδη του λόγου τον «κανόνα» βάσει του οποίου και σε σχέση με τον οποίο αξιολογείται η θηλυκή ομιλία και οι εκφάνσεις της. Στο πλαίσιο αυτό έχει διαμορφωθεί ακόμα η στερεοτυπική αντίληψη πως η γυναικεία ομιλία υπολείπεται σε λογική, επιδεικνύει περισσότερη ευαισθησία, χρησιμοποιεί λιγότερο τις αφηρημένες έννοιες, διαθέτει μικρότερο λεξιλόγιο, χρησιμοποιεί περισσότερα επίθετα, τροπικά επιρρήματα, παρεμβολές κλπ. είναι με δυο λόγια ευγενική μεν αλλά επισφαλής, σε αντίθεση με την ανδρική που εμφανίζεται κατηγορηματική και ανταγωνιστική. Καθώς δε η κοινωνική οργάνωση κατασκευάζεται και αναπαράγεται και γλωσσικά, είναι σημαντικό η χρήση μη σεξιστικής γλώσσας στο πλαίσιο διοικητικών και αυτοδιοικητικών λειτουργιών να είναι συνειδητή και τεκμηριωμένη.

Στο πλαίσιο της Δημόσιας Διοίκησης λοιπόν, η σύγχρονη κοινωνική/πολιτισμική πραγματικότητα επιτάσσει έμφυλες δημοκρατικές αλλαγές και στη γλώσσα ή μάλλον κατεξοχήν στη γλώσσα, καθιστώντας ορατά και τα δύο φύλα, και οι γυναίκες και οι άνδρες που δραστηριοποιούνται σε αυτήν είναι οι αρμοδιότερες/οι να υλοποιήσουν και να στηρίξουν το εγχείρημα για όσο χρόνο απαιτηθεί.

Μέρος II: Παραρτήματα

Παράρτημα 1: Βιβλιογραφία

Eckert, P. and McConnell- Ginet, S. (2003). *Language and Gender*. New York: Cambridge University Press.

Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.

Frazier, N. & Sadker, M. (1975). *Sexism in School and Society*. New York: Harpre and Row.

Fraser, N. (1989). *Unruly Practices: Power, Discourse, and Gender in Contemporary Social Theory*. University of Minnesota Press and Polity Press.

Gumperz, J. & Levinson, S. (1996). «Introduction: Linguistic relativity re-examined». In Gumperz, J. & Levinson, S. (eds.) *Rethinking Linguistic Relativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-20.

Jensen, J. (1995). «Extending the boundaries of citizenship: Women's movements of Western Europe». In *The challenge of local feminisms: Women's movements in global perspectives*. A. Basu (ed.). Boulder CO: Westview.

Makri-Tsilipakou, M. (1997). «Gendered panhandling?» *International Journal of the Sociology of Language*, 126, 123-143.

Mills J. (1989). *Womanwords: A Dictionary of Words about Women*, New York: The Free Press.

Spender, D. (1980). *Man Made Language*. London: Routledge.

Talbot, M. (2010). *Language and Gender: An Introduction*. Cambridge: Polity Press.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Ανδρονίκου, Α. (2008). «Οι αναπαραστάσεις των γυναικών στις έντυπες διαφημίσεις και στα κόμικς και η επίδραση τους στη διαμόρφωση αντιλήψεων για το φύλο στους νέους της Κύπρου». Μεταπτυχιακή Εργασία στο ΠΜΣ «Φύλο και νέα εκπαιδευτικά και εργασιακά περιβάλλοντα στην κοινωνία της πληροφορίας» του Τμήματος Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Αρχάκης, Α. και Λαμπροπούλου, Σ., (2011). «Σεξουαλικότητα, Αρσενικότητες και η Αφηγηματική Κατασκευή Ταυτοτήτων». Στο Κ. Κανάκης (επίμ.). *Γλώσσα και Σεξουαλικότητα: Γλωσσολογικές και Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 183-201.

Bourdieu, P. (1996). *Οι Κληρονόμοι. Οι Φοιτητές και η Κουλτούρα*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Γκασούκα, Μ. (2008). *Κοινωνιολογία του Λαϊκού Πολιτισμού, τ. II, Το Φύλο κάτω από το πέπλο: Γυναικεία πραγματικότητα και αναπαραστάσεις του φύλου στα λαϊκά παραμύθια*. Αθήνα: Ψηφίδα.

Κανατσούλη, Μ. (1999). «Εικονογράφηση στο παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο: Μια διαφορετική προσέγγιση των στοιχείων της αφήγησης σε μία λογοτεχνική ιστορία», Στο Αποστολίδου Β. και Χοντολίδου Ε. (επιμ.). *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Κλαίρης, Χ. – Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής (Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή): Το Όνομα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λαμπροπούλου Σ. (2014). «Κοινωνικό Φύλο: μέθοδοι και προσεγγίσεις». Στο Γεωργαλίδου Μ., Σηφianού Μ. και Τσάκωνα Β. (επίμ.). *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και Εφαρμογές*. Αθήνα: Νήσος, 339-440.

Λούβρου, Ε. (1994). «Το σεξιστικό προφίλ των αναγνωστικών "Η Γλώσσα μου" του δημοτικού σχολείου: Γλωσσική ανάλυση». *Γλώσσα*, 32, 45-61.

Παυλίδου, Θ.-Σ. (επιμ.) (2002). *Γλώσσα– Γένος– Φύλο*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Pinker, S. (2000/1994). *Το Γλωσσικό Ένστικτο. Πώς ο Νους Δημιουργεί τη Γλώσσα*. Αθήνα: Κάτοπτρο.

Ρεντετζή, Μ. (2006). «Εισαγωγή». Στο **L., Schiebinger**. *Ο νους δεν έχει φύλο;: Οι γυναίκες στις απαρχές της νεωτερικής επιστήμης*. Αθήνα: Κάτοπτρο.

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1963). “Η ‘βουλευτίνα’ και ο σχηματισμός των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών”. Άπαντα, Τόμος β΄, Ερευνητικά Β΄. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Παράρτημα 2: Αποσαφήνιση Όρων

Πρόκειται για «Γλωσσάρι», σύμφωνα με τις οδηγίες της Ε.Ε., που διευκολύνει τις αναγνώστριες και τους αναγνώστες του Οδηγού να κατανοήσουν τη φιλοσοφία και τους στόχους του.

A

ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ:

Το δικαίωμα του σεβασμού της ελευθερίας από σεξουαλικές ή άλλες παρενοχλήσεις στο χώρο της εργασίας (ψήφισμα 90/C 157/02 του Συμβουλίου της 29^{ης} Μαΐου 1990, ΕΕ C 157

ΑΟΡΑΤΟΙ ΦΡΑΓΜΟΙ:

Οι συμπεριφορές και οι υποβόσκουσες σε αυτές παραδοσιακές αντιλήψεις, κανόνες και αξίες που εμποδίζουν την ενδυνάμωση και την πλήρη συμμετοχή (των γυναικών) στην κοινωνία.

ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Η διαφορά σε οποιοδήποτε τομέα μεταξύ των γυναικών και των ανδρών όσον αφορά το επίπεδο συμμετοχής, πρόσβασης στα διαθέσιμα μέσα, δικαιώματα, αμοιβών ή παροχών.

B

ΒΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ / ΒΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ:

Οποιαδήποτε μορφή σωματικής, σεξουαλικής ή ψυχολογικής βίας η οποία θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια και την ευημερία κάποιου μέλους της οικογένειας και/ή η άσκηση σωματικής ή ψυχολογικής βίας ή η απειλή χρήσης σωματική βίας, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, στο πλαίσιο της οικογένειας ή του νοικοκυριού. Συμπεριλαμβάνονται η κακοποίηση των παιδιών, η αιμομιξία, ο ξυλοδαρμός της συζύγου και η σεξουαλική ή άλλου είδους κακοποίηση οποιουδήποτε μέλους του νοικοκυριού.

ΒΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ:

Οποιαδήποτε μορφή βίας με άσκηση ή απειλή σωματικής ή ψυχολογικής πίεσης συμπεριλαμβανομένων του βιασμού, του ξυλοδαρμού της συζύγου, της σεξουαλικής παρενόχλησης, της αιμομιξίας και της παιδεραστίας,

Γ

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΓΥΑΛΙΝΗ ΟΡΟΦΗ

Το αόρατο φράγμα το οποίο προκύπτει από ένα περίπλοκο σύνολο δομών σε οργανώσεις όπου κυριαρχούν οι άνδρες και έχει ως αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η ανάθεση ανώτερων θέσεων σε γυναίκες.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ / ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

Μια ακαδημαϊκή, συνήθως διεπιστημονική προσέγγιση στην ανάλυση της κατάστασης των γυναικών και των σχέσεων μεταξύ των φύλων καθώς και της διάστασης του φύλου σε όλα τα άλλα επιστημονικά αντικείμενα.

Δ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η έννοια της κοινωνίας ως απαρτιζόμενης εξίσου από γυναίκες και άνδρες, στην οποία η πλήρης και ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων των πολιτών εξαρτάται από την ισότιμη εκπροσώπηση τους στις θέσεις λήψης των πολιτικών αποφάσεων. Η ανάλογη ή ισοδύναμη συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών, σε ποσοστό που κυμαίνεται από 40 ως 60 %, στο σύνολο των δημοκρατικών διεργασιών της δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ:

Ο αντίκτυπος λόγου χάρη, της μη ισόρροπης συμμετοχής των γυναικών και των ανδρών στη δημοκρατική νομιμότητα.

ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ:

Οι πτυχές οποιουδήποτε ζητήματος οι οποίες άπτονται της ισότητας.

ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Η διάσταση κάθε ζητήματος που σχετίζεται με το φύλο / με τις διαφορές στη ζωή των ανδρών και των γυναικών.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΤΙΣ ΑΜΟΙΒΕΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ:

Οι υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των αποδοχών των ανδρών και των γυναικών λόγω επαγγελματικού διαχωρισμού και άμεσης διάκρισης.

Ε

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ (μιας πολιτικής) ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ

Η εξέταση των προτάσεων μιας πολιτικής προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον θα επηρεάσουν τις γυναίκες και τους άνδρες με διαφορετικό τρόπο, με σκοπό την προσαρμογή τους, ώστε να εξασφαλίζεται ότι εξουδετερώνονται οι τυχόν περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης και ότι προωθείται η ισότητα μεταξύ των φύλων.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ:

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Η ανάλυση και αξιολόγηση των πολιτικών, των προγραμμάτων και των θεσμών όσον αφορά το βαθμό στον οποίο εφαρμόζουν κριτήρια που έχουν σχέση με το φύλο.

ΕΜΜΕΣΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΛΟΓΩ ΦΥΛΟΥ:

Η κατάσταση στην οποία κάποιος, φαινομενικά ουδέτερος, νομός, κανονισμός, πολιτική ή πρακτική, έχει δυσανάλογες επιπτώσεις στα μέλη του ενός φύλου, εκτός εάν η διαφορετική μεταχείριση δικαιολογείται από αντικειμενικούς παράγοντες (οδηγία 76/207 του Συμβουλίου της 9ης Φεβρουαρίου 1976, ΕΕ L 39).

ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΟΝΤΩΝ / ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΩΝ:

Η εμπορία ατόμων, κατά κύριο λόγο γυναικών και παιδιών, με σκοπό το σύγχρονο δουλεμπόριο ή τα φτηνά εργατικά χέρια ή τη σεξουαλική εκμετάλλευση (βλ. και Σωματεμπορία).

ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ:

Ο τρόπος για την απόκτηση πρόσβασης σε πόρους και για την ανάπτυξη των ικανοτήτων ενός ατόμου με σκοπό την ενεργό συμμετοχή του στη διαμόρφωση των συνθηκών της ζωής του και της ζωής της κοινότητας στην οποία είναι ενταγμένο από οικονομική, κοινωνική και πολιτική άποψη.

ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Πολιτικές που αποσκοπούν στη μείωση ή των εξάλειψη των (καθέτων/οριζοντίων) επαγγελματικών διαχωρισμών λόγω φύλου στην αγορά εργασίας.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ:

Η συγκέντρωση των ανδρών και των γυναικών σε διαφορετικές μορφές και σε διαφορετικούς τομείς δραστηριοτήτων και απασχόλησης, με τις γυναίκες να περιορίζονται σε στενότερο φάσμα επαγγελμαμάτων (οριζόντιος διαχωρισμός) απ' ότι οι άνδρες, και σε χαμηλότερα κλιμάκια της ιεραρχίας (κάθετος διαχωρισμός).

ΕΠΑΛΗΘΕΥΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Έλεγχος ο οποίος διεξάγεται σε κάθε πρόταση πολιτικής προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι έχει αποφευχθεί τυχόν διακριτική μεταχείριση στην οποία θα μπορούσε να οδηγήσει η άσκηση της συγκεκριμένης πολιτικής και ότι προωθείται η ισότητα μεταξύ των φύλων.

Θ

ΘΕΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ:

Μέτρα που στοχεύουν σε μια συγκεκριμένη ομάδα και αποσκοπούν στην εξάλειψη και στην πρόληψη των διακρίσεων ή στην αντιστάθμιση της μειονεκτικής θέσης στην οποία μπορεί να βρίσκονται τα μέλη της ομάδας λόγω της στάσης ζωής, της συμπεριφοράς ή των δομών που επικρατούν (ορισμένες φορές αναφέρεται και ως θετική διάκριση).

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

I

ΙΣΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΣ:

Η απουσία φραγμών με βάση το φύλο όσον αφορά την οικονομική, πολιτική και κοινωνική συμμετοχή.

ΙΣΗ ΑΜΟΙΒΗ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΙΣΗΣ ΑΞΙΑΣ:

Ίση αμοιβή για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου ή οικογενειακής κατάστασης σε σχέση με όλες τις πτυχές του ποσού και των συνθηκών της αμοιβής [άρθρο 141 (πρώην 119) της Συνθήκης].

ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ:

Ο καταμερισμός των θέσεων εξουσίας και λήψης των αποφάσεων (40-60 % εκπροσώπηση ανεξαρτήτως φύλου) μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς της ζωής, ο οποίος αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών (σύσταση 96/694/ΕΚ του Συμβουλίου της 2ας Δεκεμβρίου 1996, ΕΕ L 319).

ΙΣΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΝ:

(ισότητα των φύλων)

Η αρχή των ίσων δικαιωμάτων και της ίσης μεταχείρισης γυναικών και ανδρών.

ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Η έννοια αυτή εκφράζει το γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να αναπτύξουν τις προσωπικές τους ικανότητες και να προβούν σε επιλογές χωρίς τους περιορισμούς που θέτουν οι αυστηρώς καθορισμένοι ρόλοι των φύλων· ότι οι διαφορετικές συμπεριφορές, επιδιώξεις και ανάγκες των γυναικών και των ανδρών θεωρούνται, εκτιμώνται και ευνοούνται εξίσου.

ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Δίκαιη μεταχείριση σε σχέση με το φύλο, η οποία μπορεί να είναι ίση μεταχείριση ή μεταχείριση η οποία είναι διαφορετική αλλά θεωρείται ισοδύναμη όσον αφορά τα δικαιώματα, τις παροχές, τις υποχρεώσεις και τις ευκαιρίες.

K

ΚΑΘΕΤΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ:

(κατά βαθμό /κλιμάκιο ευθύνης)

Η συγκέντρωση των γυναικών και των ανδρών σε ορισμένους βαθμούς της ιεραρχίας, επίπεδα ευθύνης ή θέσεις.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Το σύνολο των σιωπηρών και ρητών κανόνων που αποδίδουν διαφορετικά επαγγέλματα και αξία, διαφορετικές ευθύνες και υποχρεώσεις στους άνδρες και στις γυναίκες και ισχύουν σε τρία επίπεδα —πολιτισμική υπερδομή; κανόνες και αξίες της κοινωνίας-

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

θεσμοί— συστήματα οικογενειακής πρόνοιας, εκπαίδευσης και απασχόλησης, κλπ. διεργασίες κοινωνικοποίησης ιδίως στο πλαίσιο της οικογένειας.

Ο

ΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Η εξέταση και η επισήμανση των διαφορών λόγω του φύλου οι οποίες ενδέχεται να υπάρχουν σε οποιαδήποτε δεδομένη δραστηριότητα/τομέα άσκησης πολιτικής.

Π

ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ:

Προκαθορισμένο ποσοστό ή μερίδιο θέσεων, εδρών ή διαθέσιμων πόρων που καλύπτεται από συγκεκριμένη ομάδα ή χορηγείται σε αυτήν, συνήθως βάσει ορισμένων κριτηρίων η κανόνων, και αποσκοπεί στη διόρθωση κάποιας προηγούμενης ανισότητας. Συνήθως εφαρμόζονται σε θέσεις λήψης αποφάσεων ή στην πρόσβαση σε θέσεις κατάρτισης ή εργασίας.

Ρ

ΡΟΛΟΙ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ:

Ένα σύνολο στερεότυπων για τη δράση και τη συμπεριφορά των ανδρών και των γυναικών, το οποίο αποτυπώνεται και διατηρείται με τον τρόπο που περιγράφεται στον όρο «Κοινωνικό συμβόλαιο των φύλων».

Σ

ΣΕΞΙΣΜΟΣ (ή Σεξουαλικός Ρατσισμός)

Είναι η πρακτική μέσω της οποίας υποβαθμίζονται άτομα με βάση το φύλο τους, η διάκριση εναντίον ενός φύλου, κατά κανόνα των γυναικών

ΣΕΞΙΣΜΟΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ

Είναι η γλωσσική διεπίδραση σε μια ανδροκρατική κοινωνία, στην οποία η γλώσσα αποτυπώνει τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα φύλα και λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να διαιωνίζεται και να νομιμοποιείται η εξουσία των ανδρών σε βάρος των γυναικών

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ:

Ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικού χαρακτήρα ή άλλη συμπεριφορά βασιζόμενη στο φύλο, η οποία θίγει την αξιοπρέπεια των γυναικών και, των ανδρών [συμπεριλαμβανομένης της συμπεριφοράς των ανωτέρων και των συναδέλφων στην εργασία (Ψήφισμα 90/C 157/02 του Συμβουλίου της 29ης Μαΐου 1990, ΕΕ L 157)].

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ:

Η συλλογή και ο διαχωρισμός των δεδομένων και των στατιστικών στοιχείων κατά φύλο ώστε να είναι δυνατή η συγκριτική ανάλυση (Τα στοιχεία αναφέρονται ορισμένες φορές και ως δεδομένα κατά φύλο).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ:

Η συλλογή και ο διαχωρισμός των στατιστικών δεδομένων και πληροφοριών κατά φύλο ώστε να είναι δυνατή η συγκριτική τους ανάλυση/η ανάλυση τους με βάση το φύλο.

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΒΙΟΥ:

Η εισαγωγή συστημάτων γονικής άδειας ή άδειας για οικογενειακούς λόγους, ρυθμίσεων για τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων και η ανάπτυξη μιας δομής και μιας οργάνωσης του εργασιακού περιβάλλοντος οι οποίες θα διευκολύνουν το συνδυασμό των επαγγελματικών υποχρεώσεων και των υποχρεώσεων που συνεπάγεται η οικογένεια και το νοικοκυριό για τις γυναίκες και τους άνδρες.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Ένα σύστημα οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών δομών οι οποίες συντηρούν και αναπαράγουν διαφορετικούς ρόλους για τα δύο φύλα και αποδίδουν διαφορετικά χαρακτηριστικά στις γυναίκες και στους άντρες.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΟΥ ΕΝΤΑΣΣΕΙ ΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ:

Ενεργητική προσέγγιση του σχεδιασμού βάσει της οποίας θεωρείται το φύλο —με την κοινωνική έννοια— ως Βασική παράμετρος ή κριτήριο και επιδιώκεται η ρητή ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην εκάστοτε πολιτική ή δράση.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΦΥΛΟΥ:

Η σχέση και η άνιση κατανομή της εξουσίας μεταξύ των γυναικών και των ανδρών η οποία χαρακτηρίζει οποιοδήποτε συγκεκριμένο σύστημα βασισμένο στο φύλο.

ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑ:

Η εμπορία ανθρωπίνων όντων, κυρίως γυναικών και παιδιών, με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση.

Φ

ΦΥΛΟ (ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ):

Τα βιολογικά χαρακτηριστικά με βάση τα οποία διακρίνονται οι άνθρωποι σε άνδρες και γυναίκες.

ΦΥΛΟ(ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ):

Έννοια η οποία αναφέρεται στις κοινωνικές διαφορές, σε αντίθεση με τις βιολογικές διαφορές, μεταξύ γυναικών και ανδρών που έχουν διδαχθεί και ενδέχεται να

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

μεταβληθούν με την πάροδο του χρόνου παρουσιάζοντας ευρύτατες διακυμάνσεις τόσο εντός όσο και μεταξύ των διαφόρων πολιτισμικών αντιλήψεων.

Παράρτημα 3: Υποδείγματα μη σεξιστικών ως προς τον λόγο εγγράφων της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης

Πρώτη περίπτωση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
Π/ΘΜΙΑΣ & Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α΄

Ταχ. Δ/ση: Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη: 15180 Μαρούσι
Ιστοσελίδα: www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Αν. Πασχαλίδου
Τηλέφωνο: 210-3443422

Βαθμός Ασφαλείας:
Να διατηρηθεί μέχρι:
Βαθ. Προτεραιότητας:

Αθήνα, 01-10-2013
Αρ. Πρωτ. 139609/Γ2

ΠΡΟΣ:

- Δ/νσεις Δ/θμιας Εκπ/σης
- Γραφεία Σχολικών Συμβούλων
- Γυμνάσια (μέσω των Δ/νσεων Δ/θμιας Εκπ/σης)

- Περιφερειακές Δ/νσεις Εκπ/σης
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Αν. Τσόχα 36
11521 Αθήνα

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τις Βιωματικές Δράσεις της Α΄ τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού Γυμνασίου για το σχ. έτος 2013-2014

Μετά από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (πράξη 31/17-09-2013 του Δ.Σ.) σας αποστέλλουμε τις παρακάτω οδηγίες για την εφαρμογή των Βιωματικών Δράσεων στην Α΄ τάξη του Ημερήσιου και του Εσπερινού Γυμνασίου.

Διευκρινίζονται τα εξής:

- Στην Α΄ τάξη υλοποιούνται θέματα του διδακτικού αντικειμένου «Σχολική και Κοινωνική Ζωή (ΣΚΖ)».
- Στην Β΄ τάξη από το σχ. έτος 2014-2015 θα υλοποιούνται θέματα των διδακτικών αντικειμένων «Φύση και Άσκηση» και «Πολιτισμός και Δραστηριότητες Τέχνης»
- Στην Γ΄ τάξη από το σχ. έτος 2015-2016 θα υλοποιούνται θέματα των διδακτικών

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αντικειμένων «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός», «Τοπική Ιστορία» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη».

1. Φύση και Σκοπός των Βιωματικών Δράσεων

Οι Βιωματικές Δράσεις, ως εκπαιδευτική καινοτομία, αποτελούν διακριτή μονάδα του Προγράμματος Σπουδών και του Ωρολογίου Προγράμματος και κινούνται στην ίδια παιδαγωγική φιλοσοφία με τις Ερευνητικές Εργασίες του Λυκείου, η οποία προωθεί τη βιωματική, συνεργατική και διερευνητική μάθηση. Σκοπός των Βιωματικών Δράσεων είναι, να βοηθήσουν τους μαθητές, μέσα από την ενεργοποίησή τους, (α) να αναπτύξουν τις αναγκαίες στάσεις και κοινωνικές, (μετα-)γνωστικές, αυτο-γνωσιακές, κιναισθητικές και μεθοδολογικές ικανότητες που απαιτεί η αυτορρυθμιζόμενη μάθηση ("μαθαίνω πώς να μαθαίνω"), (β) να αξιοποιούν παλιές και νέες, προσωπικές και διαμεσολαβημένες εμπειρίες, για να κατανοούν σε βάθος τα θέματα που μελετούν, (γ) να αξιοποιούν τις νέες στάσεις, γνώσεις και ικανότητες, για να κάνουν στοχευμένες βελτιωτικές παρεμβάσεις στο προσωπικό τους πεδίο (στην αυτο-εκτίμηση, στις επιλογές και στη συμπεριφορά τους ως ατόμων, ως μελών τοπικών κοινοτήτων και ως υπεύθυνων πολιτών) και στα πεδία του, άμεσου και ευρύτερου, κοινωνικού, φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και (δ) να συναρτούν τις μαθησιακές τους εμπειρίες με συναισθήματα δημιουργικότητας, χαράς και απόλαυσης.

2. Συμμετοχή των ειδικοτήτων στην εποπτεία και την καθοδήγηση των Βιωματικών Δράσεων

Στην ενότητα των Βιωματικών Δράσεων το Ωρολόγιο Πρόγραμμα για τα Ημερήσια Γυμνάσια (115475/Γ2/21-08-2013 ΥΑ, ΦΕΚ Β' 2121) και τα Εσπερινά (115472/Γ2/21-08-2013 ΥΑ, ΦΕΚ Β' 2121) περιλαμβάνει τα παρακάτω έξι (06) επιστημονικά πεδία:

1. Τοπική Ιστορία,
2. Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (Π.Ε.Α.Α),
3. Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό (Σ.Ε.Π.),
4. Φύση και Άσκηση,
5. Πολιτισμό και Δραστηριότητες Τέχνης και
6. Σχολική και Κοινωνική Ζωή (Σ.Κ.Ζ.).

Για τη συμμετοχή των ειδικοτήτων στην εποπτεία και καθοδήγηση των Βιωματικών Δράσεων ισχύουν τα προβλεπόμενα στην με αρ. πρωτ. 124062/Γ2/06-09-2013 Υ.Α. (ΦΕΚ Β' 2350). Οι βιωματικές δράσεις εποπτεύονται από έναν εκπαιδευτικό.

Για τη στήριξη των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν την εποπτεία και καθοδήγηση των Βιωματικών Δράσεων υπάρχει σχετικό υλικό αναρτημένο στο ψηφιακό σχολείο

(<http://ebooks.edu.gr/2013/course-main.php?course=DSGYM-A119>) και θα ακολουθήσουν ενδοσχολικές επιμορφώσεις, στο βαθμό που υπάρχουν ανάγκες και δυνατότητες.

3. Πρόταση και έγκριση θεμάτων - Επιλογή θέματος από τους μαθητές - Ζώνη Βιωματικών Δράσεων και Τμήματα Βιωματικών Δράσεων

Με την έναρξη του σχολικού έτους οι εκπαιδευτικοί ετοιμάζουν και καταθέτουν προτάσεις θεμάτων για τις Βιωματικές Δράσεις. Για το θέμα, το σκοπό, τις δραστηριότητες, τον προγραμματισμό κλπ κάθε Βιωματικής Δράσης οι εμπλεκόμενοι εκπαιδευτικοί υποβάλλουν για έγκριση συνοπτική πρόταση στον Σύμβουλο Παιδαγωγικής Ευθύνης, όπως αναφέρεται παρακάτω.

Οι μαθητές, αφού ενημερωθούν για τα προτεινόμενα θέματα, δηλώνουν το θέμα της πρώτης και της δεύτερης προτίμησής τους. Ο Διευθυντής φροντίζει ώστε οι μαθητές των διαφορετικών αλφαβητικών τμημάτων να ενταχθούν στο τμήμα με το θέμα της βιωματικής δράσης της πρώτης τους επιλογής ή το πολύ στο τμήμα της δεύτερης επιλογής τους.

Για τη διασφάλιση τμημάτων 16-20 μαθητών, που απαιτούν οι διερευνητικής και συνεργατικής φύσης μαθησιακές προσεγγίσεις των Βιωματικών Δράσεων, και για τη διευκόλυνση του προγράμματος λειτουργίας του Γυμνασίου προβλέπεται η καθιέρωση στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα "ζώνης Βιωματικών Δράσεων". Την ώρα της ζώνης παύουν να λειτουργούν τα αλφαβητικά τμήματα και δημιουργούνται στην αρχή του πρώτου τριμήνου τμήματα Βιωματικών Δράσεων 16-20 μαθητών (που προέρχονται από διαφορετικά αλφαβητικά τμήματα), στα οποία οι μαθητές παραμένουν σταθερά κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Οι μαθητές κάθε τμήματος χωρίζονται σε ομάδες των 3-4 μελών και συνεργάζονται κατά την υλοποίηση της Βιωματικής Δράσης του πρώτου τριμήνου. Στην έναρξη νέου τριμήνου οι μαθητές ενός τμήματος έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν νέες τετραμελείς ομάδες με διαφορετική σύνθεση μελών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα δυσλειτουργίας μιας ομάδας, που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο τρίμηνο, αλλά και για λόγους ευρύτερης κοινωνικοποίησης των μαθητών.

Ενδεικτικά κατά την εφαρμογή ζώνης, μπορεί να ακολουθηθεί η εξής διαδικασία: Εάν κάποιο θέμα συγκεντρώσει την πρώτη προτίμηση περισσότερων από 20 μαθητών, τότε οι πλεονάζοντες προσδιορίζονται με κλήρωση και ανακατανέμονται σε θέμα της δεύτερης προτίμησής τους. Εάν κάποιο θέμα συγκεντρώσει το ενδιαφέρον (ως πρώτη επιλογή) αρκετών μαθητών ώστε να δημιουργηθούν δυο τμήματα (δηλαδή 32 μαθητές), για το συγκεκριμένο θέμα επιλέγονται 20 μαθητές με τη διαδικασία της κλήρωσης και οι υπόλοιποι αντιμετωπίζονται ως πλεονάζοντες που πρέπει να ανακατανεμηθούν στα θέματα

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

της δεύτερης επιλογής τους. Τέλος, εάν ορισμένοι μαθητές επιλέξουν θέματα τα οποία δεν θα καταστεί δυνατό να πραγματοποιηθούν λόγω του ορίου του ελάχιστου αριθμού μαθητών (16 μαθητές ανά θέμα), καλούνται να επιλέξουν μεταξύ των θεμάτων στα οποία δεν έχει καλυφθεί ο μέγιστος αριθμός θέσεων.

Σε περίπτωση μικρών σχολείων με λίγους μαθητές (λιγότερους από 16) προσφέρονται ως επιλογές δύο μόνο θέματα και υλοποιείται μόνο ένα, αυτό που πλειοψηφεί με βάση τις προτιμήσεις των μαθητών.

4. Σχολική και Κοινωνική Ζωή (ΣΚΖ)

Στην Α΄ τάξη υλοποιούνται θέματα της Σχολικής και Κοινωνικής Ζωής (ΣΚΖ), η οποία δεν έχει συναφή διδασκόμενα στο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθήματα, και αναφέρεται στον κοινωνικο-συναισθηματικό τομέα που πραγματεύεται θέματα όπως οι σχέσεις του μαθητή με τον εαυτόν του και με τους συμμαθητές του, η ταυτότητα και η ετερότητα, η διαχείριση των συναισθημάτων, των ρήξεων και των συγκρούσεων, η πρόληψη και η αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού κλπ. Η έγκαιρη ενασχόληση του σχολείου με αυτά τα θέματα επιβάλλεται και από τη θεσμική και παιδαγωγική υποχρέωση του Γυμνασίου ως σχολείου υποδοχής μαθητών από το Δημοτικό να φροντίσει για την ομαλή μετάβαση τους (school transition). Η ομαλή μετάβαση και προσαρμογή στις νέες συνθήκες του Γυμνασίου δεν είναι εύκολη για όλους τους μαθητές και, αν δεν αντιμετωπιστούν έγκαιρα και αποτελεσματικά τα προβλήματα προσαρμογής στην Α΄ τάξη, οι δυσκολίες προσαρμογής θα τροφοδοτήσουν σύντομα τη σχολική διαρροή, όπως διαπιστώνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία. Στο τρίτο τρίμηνο της Α΄ τάξης προτείνεται να γίνει εστίαση στη συγκρότηση, τη λειτουργία και τη δυναμική της μαθητικής μικρο-ομάδας των 3-5 μελών ως κοινωνικο-σχεσιακού πλαισίου ανάπτυξης των Βιωματικών Δράσεων και αργότερα των Ερευνητικών Εργασιών, αλλά και της συχνότερης αξιοποίησής του για την εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

5. Αρμοδιότητες Σχολικών Συμβούλων Παιδαγωγικής Ευθύνης

Στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των Βιωματικών Δράσεων στα Ημερήσια και Εσπερινά Γυμνάσια συνδράμουν, στο πλαίσιο των γενικότερων καθηκόντων τους, οι Σχολικοί Σύμβουλοι Παιδαγωγικής Ευθύνης με τη συντονιστική ευθύνη του Προϊσταμένου Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Δ.Ε. Αναλυτικότερα:

α. Ενημερώνουν εγκαίρως τους Διευθυντές και Υποδιευθυντές των Γυμνασίων για τις γενικές αρχές και τις διδακτικές πρακτικές της καινοτομίας των Βιωματικών Δράσεων και συζητούν μαζί τους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης των προβλημάτων που συνήθως εμφανίζονται, όπως είναι ο έγκαιρος και κατάλληλος προγραμματισμός για να καλυφθούν

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

όλα τα επιστημονικά πεδία με την προβλεπόμενη σειρά τους στη διάρκεια των τριμήνων των τριών ετών. Οι τρόποι πρόληψης και αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων αποτελεσματικής υλοποίησης των Βιωματικών Δράσεων μπορούν κάλλιστα να ενταχθούν και στους προγραμματισμούς που γίνονται στο πλαίσιο επιμορφωτικών δράσεων της αυτο-προγραμματιζόμενης και αυτο-αξιολογούμενης σχολικής μονάδας.

β. Παρέχουν κατά περίπτωση την αναγκαία στήριξη τόσο κατά τη διαμόρφωση της θεματικής των Βιωματικών Δράσεων, πριν οι εκπαιδευτικοί υποβάλλουν σε αυτούς προς τελική έγκριση την πρότασή τους, συμπληρώνοντας τον συνημμένο Πίνακα Υποβολής Θέματος για Βιωματική Δράση.

γ. Συντάσσουν στο τέλος του σχολικού έτους και αποστέλλουν στον Προϊστάμενο Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Δ.Ε. έκθεση για τα θέματα, τις ειδικότητες που ενεπλάκησαν και ανατροφοδοτούν εκπαιδευτικούς και σχολικές μονάδες αναφορικά με το είδος των θεμάτων, τις διαδικασίες συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων και τη βαθμολογία και, κυρίως, για τα προβλήματα που χρήζουν άμεσης επιμόρφωσης. Ο Προϊστάμενος Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης συνθέτει και κωδικοποιεί τις εκθέσεις των Σχολικών Σύμβουλων και τους συγκαλεί σε σύσκεψη για την αναζήτηση τρόπων πρόληψης και αντιμετώπισης των προβλημάτων, αλλά και εμπλουτισμού της καινοτομίας των Βιωματικών Δράσεων με νέες κατευθύνσεις.

δ. Αξιοποιούν, κατά την κρίση τους και σύμφωνα με τις διαπιστούμενες στην έκθεση υπάρχουσες ανάγκες για ενδοσχολικές επιμορφώσεις, εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων Δ/θμιας Εκπ/σης που εφαρμόζουν πιλοτικά τα νέα προγράμματα σπουδών που επιμορφώθηκαν και υλοποίησαν μετά το 2011 Βιωματικές Δράσεις ή είχαν στο παρελθόν υλοποιήσει ανάλογης φύσης δράσεις.

ε. Παρακολουθούν και καθοδηγούν τους εκπαιδευτικούς σε όλες τις φάσεις υλοποίησης των Βιωματικών Δράσεων, αλλά και στο θέμα της αξιολόγησης των μαθητών, λόγω της μικρής εμπειρίας των εκπαιδευτικών στην αξιολόγηση μαθησιακών δράσεων αυτής της φύσης και των αποτελεσμάτων τους.

Το ανωτέρω απόσπασμα εγγράφου του Υπουργείου Παιδείας, αν και, μεταξύ των άλλων, πραγματεύεται θέματα ετερότητας και ταυτότητας, αυτοαναιρείται καθώς παρουσιάζει τον κόσμο της Εκπαίδευσης ως απόλυτα αρσενικό, αφού αναφέρεται αποκλειστικά σε μαθητές, στους εκπαιδευτικούς στον σύμβουλο στον διευθυντή κ.λπ. Στη γλώσσα του οι γυναίκες είναι αόρατες κυριολεκτικά αν και αποτελούν την πλειοψηφία. Ακολουθεί υπόδειγμα για το πώς θα μπορούσε να υπερβεί το γλωσσικό σεξισμό που το διέπει.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
Π/ΘΜΙΑΣ & Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α΄

Ταχ. Δ/ση: Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη: 15180 Μαρούσι
Ιστοσελίδα: www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Αν. Πασχαλίδου
Τηλέφωνο: 210-3443422

Βαθμός Ασφαλείας:
Να διατηρηθεί μέχρι:
Βαθ. Προτεραιότητας:

Αθήνα, 01-10-2013
Αρ. Πρωτ. 139609/Γ2

ΠΡΟΣ:

- Δ/σεις Δ/θμιας Εκπ/σης
  - Γραφεία Σχολικών Συμβούλων
  - Γυμνάσια (μέσω των Δ/σεων Δ/θμιας Εκπ/σης)
-
- Περιφερειακές Δ/σεις Εκπ/σης
  - Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Αν. Τσόχα 36
11521 Αθήνα

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τις Βιωματικές Δράσεις της Α΄ τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού Γυμνασίου για το σχ. έτος 2013-2014

Μετά από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (πράξη 31/17-09-2013 του Δ.Σ.) σας αποστέλλουμε τις παρακάτω οδηγίες για την εφαρμογή των Βιωματικών Δράσεων στην Α΄ τάξη του Ημερήσιου και του Εσπερινού Γυμνασίου.

Διευκρινίζονται τα εξής:

- Στην Α΄ τάξη υλοποιούνται θέματα του διδακτικού αντικειμένου «Σχολική και Κοινωνική Ζωή (ΣΚΖ)».
- Στην Β΄ τάξη από το σχ. έτος 2014-2015 θα υλοποιούνται θέματα των διδακτικών αντικειμένων «Φύση και Άσκηση» και «Πολιτισμός και Δραστηριότητες Τέχνης»
- Στην Γ΄ τάξη από το σχ. έτος 2015-2016 θα υλοποιούνται θέματα των διδακτικών αντικειμένων «Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός», «Τοπική Ιστορία» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη».

1. Φύση και Σκοπός των Βιωματικών Δράσεων

Οι Βιωματικές Δράσεις, ως εκπαιδευτική καινοτομία, αποτελούν διακριτή μονάδα του Προγράμματος Σπουδών και του Ωρολογίου Προγράμματος και κινούνται στην ίδια παιδαγωγική φιλοσοφία με τις Ερευνητικές Εργασίες του Λυκείου, η οποία προωθεί τη βιωματική, συνεργατική και διερευνητική μάθηση. Σκοπός των Βιωματικών Δράσεων είναι, να βοηθήσουν τους μαθητές **και τις μαθήτριες**, μέσα από την ενεργοποίησή τους, (α) να αναπτύξουν τις αναγκαίες στάσεις και κοινωνικές, (μετα-)γνωστικές, αυτο-γνωσιακές, κιναισθητικές και μεθοδολογικές ικανότητες που απαιτεί η αυτορρυθμιζόμενη μάθηση ("μαθαίνω πώς να μαθαίνω"), (β) να αξιοποιούν παλιές και νέες, προσωπικές και διαμεσολαβημένες εμπειρίες, για να κατανοούν σε βάθος τα θέματα που μελετούν, (γ) να αξιοποιούν τις νέες στάσεις, γνώσεις και ικανότητες, για να κάνουν στοχευμένες βελτιωτικές παρεμβάσεις στο προσωπικό τους πεδίο (στην αυτο-εκτίμηση, στις επιλογές και στη συμπεριφορά τους ως ατόμων, ως μελών τοπικών κοινοτήτων και ως υπεύθυνων πολιτών) και στα πεδία του, άμεσου και ευρύτερου, κοινωνικού, φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και (δ) να συναρτούν τις μαθησιακές τους εμπειρίες με συναισθήματα δημιουργικότητας, χαράς και απόλαυσης.

2. Συμμετοχή των ειδικοτήτων στην εποπτεία και την καθοδήγηση των Βιωματικών Δράσεων

Στην ενότητα των Βιωματικών Δράσεων το Ωρολόγιο Πρόγραμμα για τα Ημερήσια Γυμνάσια (115475/Γ2/21-08-2013 ΥΑ, ΦΕΚ Β' 2121) και τα Εσπερινά (115472/Γ2/21-08-2013 ΥΑ, ΦΕΚ Β' 2121) περιλαμβάνει τα παρακάτω έξι (06) επιστημονικά πεδία:

1. Τοπική Ιστορία,
2. Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (Π.Ε.Α.Α),
3. Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό (Σ.Ε.Π.),
4. Φύση και Άσκηση,
5. Πολιτισμό και Δραστηριότητες Τέχνης και
6. Σχολική και Κοινωνική Ζωή (Σ.Κ.Ζ.).

Για τη συμμετοχή των ειδικοτήτων στην εποπτεία και καθοδήγηση των Βιωματικών Δράσεων ισχύουν τα προβλεπόμενα στην με αρ. πρωτ. 124062/Γ2/06-09-2013 Υ.Α. (ΦΕΚ Β' 2350). Οι βιωματικές δράσεις εποπτεύονται από έναν εκπαιδευτικό.

Για τη στήριξη των εκπαιδευτικών, **ανδρών και γυναικών**, που αναλαμβάνουν την εποπτεία και καθοδήγηση των Βιωματικών Δράσεων υπάρχει σχετικό υλικό αναρτημένο στο ψηφιακό σχολείο (<http://ebooks.edu.gr/2013/course-main.php?course=DSGYM-A119>) και θα ακολουθήσουν ενδοσχολικές επιμορφώσεις, στο βαθμό που υπάρχουν ανάγκες και

δυνατότητες.

3. Πρόταση και έγκριση θεμάτων - Επιλογή θέματος από τους μαθητές - Ζώνη Βιωματικών Δράσεων και Τμήματα Βιωματικών Δράσεων

Με την έναρξη του σχολικού έτους οι **άνδρες και γυναίκες** εκπαιδευτικοί ετοιμάζουν και καταθέτουν προτάσεις θεμάτων για τις Βιωματικές Δράσεις. Για το θέμα, το σκοπό, τις δραστηριότητες, τον προγραμματισμό κλπ κάθε Βιωματικής Δράσης οι εμπλεκόμενοι/ες εκπαιδευτικοί υποβάλλουν για έγκριση συνοπτική πρόταση στον Σύμβουλο Παιδαγωγικής Ευθύνης, όπως αναφέρεται παρακάτω.

Οι μαθητές **και οι μαθήτριες**, αφού ενημερωθούν για τα προτεινόμενα θέματα, δηλώνουν το θέμα της πρώτης και της δεύτερης προτίμησής τους. Ο Διευθυντής **ή η Διευθύντρια** φροντίζει ώστε οι **μαθητριες/τές** των διαφορετικών αλφαβητικών τμημάτων να ενταχθούν στο τμήμα με το θέμα της βιωματικής δράσης της πρώτης τους επιλογής ή το πολύ στο τμήμα της δεύτερης επιλογής τους.

Για τη διασφάλιση τμημάτων **16-20 μαθητριών και** μαθητών που απαιτούν οι διερευνητικής και συνεργατικής φύσης μαθησιακές προσεγγίσεις των Βιωματικών Δράσεων, και για τη διευκόλυνση του προγράμματος λειτουργίας του Γυμνασίου προβλέπεται η καθιέρωση στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα "ζώνης Βιωματικών Δράσεων". Την ώρα της ζώνης παύουν να λειτουργούν τα αλφαβητικά τμήματα και δημιουργούνται στην αρχή του πρώτου τριμήνου τμήματα Βιωματικών Δράσεων **16-20 αγοριών και κοριτσιών** (που προέρχονται από διαφορετικά αλφαβητικά τμήματα), στα οποία οι **μαθητριες/τές** παραμένουν σταθερά κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Οι μαθητές **και οι μαθήτριες** κάθε τμήματος χωρίζονται σε ομάδες των 3-4 μελών και συνεργάζονται κατά την υλοποίηση της Βιωματικής Δράσης του πρώτου τριμήνου. Στην έναρξη νέου τριμήνου οι **μαθητριες και οι** μαθητές ενός τμήματος έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν νέες τετραμελείς ομάδες με διαφορετική σύνθεση μελών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα δυσλειτουργίας μιας ομάδας, που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο τρίμηνο, αλλά και για λόγους ευρύτερης κοινωνικοποίησης των μαθητών **και των μαθητριών**.

Ενδεικτικά κατά την εφαρμογή ζώνης, μπορεί να ακολουθηθεί η εξής διαδικασία: Εάν κάποιο θέμα συγκεντρώσει την πρώτη προτίμηση περισσότερων **από 20** μαθητριών/τών, τότε οι πλεονάζουσες/ντες προσδιορίζονται με κλήρωση και ανακατανέμονται σε θέμα της δεύτερης προτίμησής τους. Εάν κάποιο θέμα συγκεντρώσει το ενδιαφέρον (ως πρώτη επιλογή) αρκετών μαθητών/τριών ώστε να δημιουργηθούν δυο τμήματα (δηλαδή **32 αγόρια και κορίτσια**), για το συγκεκριμένο θέμα επιλέγονται **20** μαθητές/τριες με τη διαδικασία της κλήρωσης και οι υπόλοιποι/ες αντιμετωπίζονται ως πλεονάζοντες/ουσες

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

που πρέπει να ανακατανεμηθούν στα θέματα της δεύτερης επιλογής τους. Τέλος, εάν ορισμένοι/ες μαθητές επιλέξουν θέματα τα οποία δεν θα καταστεί δυνατό να πραγματοποιηθούν λόγω του ορίου του ελάχιστου αριθμού **μαθητριών και** μαθητών (16 ανά θέμα), καλούνται να επιλέξουν μεταξύ των θεμάτων στα οποία δεν έχει καλυφθεί ο μέγιστος αριθμός θέσεων.

Σε περίπτωση μικρών σχολείων με λίγους/ες μαθητές/τριες (κάτω από 16) προσφέρονται ως επιλογές δύο μόνο θέματα και υλοποιείται μόνο ένα, αυτό που πλειοψηφεί με βάση τις προτιμήσεις των μαθητών.

---

5. Αρμοδιότητες Σχολικών Συμβούλων Παιδαγωγικής Ευθύνης

Στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των Βιωματικών Δράσεων στα Ημερήσια και Εσπερινά Γυμνάσια συνδράμουν, στο πλαίσιο των γενικότερων καθηκόντων τους, οι Σχολικοί Σύμβουλοι Παιδαγωγικής Ευθύνης, **γυναίκες και άνδρες**, με τη συντονιστική ευθύνη του Προϊσταμένου **ή της Προϊσταμένης** Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Δ.Ε. Αναλυτικότερα:

α. Ενημερώνουν εγκαίρως **τις Διευθύντριες ή τους Διευθυντές όπως και τις Υποδιευθύντριες ή τους** Υποδιευθυντές των Γυμνασίων για τις γενικές αρχές και τις διδακτικές πρακτικές της καινοτομίας των Βιωματικών Δράσεων και συζητούν μαζί τους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης των προβλημάτων που συνήθως εμφανίζονται, όπως είναι ο έγκαιρος και κατάλληλος προγραμματισμός για να καλυφθούν όλα τα επιστημονικά πεδία με την προβλεπόμενη σειρά τους στη διάρκεια των τριμήνων των τριών ετών. Οι τρόποι πρόληψης και αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων αποτελεσματικής υλοποίησης των Βιωματικών Δράσεων μπορούν κάλλιστα να ενταχθούν και στους προγραμματισμούς που γίνονται στο πλαίσιο επιμορφωτικών δράσεων της αυτο-προγραμματιζόμενης και αυτο-αξιολογούμενης σχολικής μονάδας.

β. Παρέχουν κατά περίπτωση την αναγκαία στήριξη τόσο κατά τη διαμόρφωση της θεματικής των Βιωματικών Δράσεων, πριν **οι άνδρες και οι γυναίκες** εκπαιδευτικοί υποβάλλουν σε αυτούς προς τελική έγκριση την πρότασή τους, συμπληρώνοντας τον συνημμένο Πίνακα Υποβολής Θέματος για Βιωματική Δράση.

γ. Συντάσσουν στο τέλος του σχολικού έτους και αποστέλλουν **στην Προϊσταμένη ή στον Προϊστάμενο** Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης Δ.Ε. έκθεση για τα θέματα, τις ειδικότητες που ενεπλάκησαν και ανατροφοδοτούν εκπαιδευτικούς και σχολικές μονάδες αναφορικά με το είδος των θεμάτων, τις διαδικασίες συλλογής και επεξεργασίας

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

των δεδομένων και τη βαθμολογία και, κυρίως, για τα προβλήματα που χρήζουν άμεσης επιμόρφωσης. Ο Προϊστάμενος ή η Προϊσταμένη Επιστημονικής και Παιδαγωγικής Καθοδήγησης συνθέτει και κωδικοποιεί τις εκθέσεις των Σχολικών Σύμβουλων, **γυναικών και ανδρών**, και τις/τους συγκαλεί σε σύσκεψη για την αναζήτηση τρόπων πρόληψης και αντιμετώπισης των προβλημάτων, αλλά και εμπλουτισμού της καινοτομίας των Βιωματικών Δράσεων με νέες κατευθύνσεις.

δ. Αξιοποιούν, κατά την κρίση τους και σύμφωνα με τις διαπιστούμενες στην έκθεση υπάρχουσες ανάγκες για ενδοσχολικές επιμορφώσεις, **άνδρες και γυναίκες** εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων Δ/θμιας Εκπ/σης που εφαρμόζουν πιλοτικά τα νέα προγράμματα σπουδών που επιμορφώθηκαν και υλοποίησαν μετά το 2011 Βιωματικές Δράσεις ή είχαν στο παρελθόν υλοποιήσει ανάλογης φύσης δράσεις.

ε. Παρακολουθούν και καθοδηγούν τις/τους εκπαιδευτικούς σε όλες τις φάσεις υλοποίησης των Βιωματικών Δράσεων, αλλά και στο θέμα της αξιολόγησης των μαθητών, λόγω της μικρής εμπειρίας των εκπαιδευτικών στην αξιολόγηση μαθησιακών δράσεων αυτής της φύσης και των αποτελεσμάτων τους.

2η περίπτωση

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ
ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ
ΚΛΑΔΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ-ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΤΕΛΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**Κώδικας Δεοντολογίας του Αστυνομικού
(Π.Δ. 254/2004, Φ.Ε.Κ. 238/Α΄)**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ**

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η σημαντικότερη παράμετρος για τη διασφάλιση ενός σταθερού κλίματος ασφάλειας και κοινωνικής ειρήνης. Η αρχή αυτή αποτελεί βασικό άξονα της πολιτικής μας. Το σταθερό ενδιαφέρον μας για μία παραγωγική, καθημερινή σχέση Αστυνομίας και κοινωνίας επιτάσσει το σχεδιασμό μέτρων -σε θεσμικό και πρακτικό επίπεδο- που θα συμβάλλει στην περαιτέρω ευαισθητοποίηση του αστυνομικού προσωπικού.

Σε αυτή την κατεύθυνση, η έκδοση του Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού αποτελεί ένα θεσμικό πλαίσιο ενεργειών, συμπεριφορών και στάσεων, που έχει ως στόχο την ανάδειξη της επαγγελματικής και ηθικής πληρότητάς του, ως υπεύθυνου ατόμου και δημόσιου λειτουργού. Κατά συνέπεια, μπορεί να διασφαλίσει έναν κοινό άξονα αστυνομικής συμπεριφοράς και δράσης.

Με την ευκαιρία αυτή, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Εθνική Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τον Συνήγορο του Πολίτη, το Γραφείο της Υπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, καθώς και τις Ομοσπονδίες του αστυνομικού προσωπικού για την ιδιαίτερα χρήσιμη συμβολή τους στην κατάρτιση του Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού. Παράλληλα, καλώ όλους τους Αστυνομικούς να γίνουν αρωγοί και

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

συνεπικοί στην κοινή προσπάθεια για την εφαρμογή μιας ποιοτικότερης πολιτικής ασφάλειας με μέτρο την ανθρώπινη αξία.

Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 2004

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

ΑΡΧΗΓΟΣ

Η Ελληνική Αστυνομία, στο πλαίσιο του δημοκρατικού μας πολιτεύματος αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες του κράτους δικαίου. Οι Αστυνομικοί είναι οι θεματοφύλακες των πολυτιμότερων αγαθών και δικαιωμάτων του Πολίτη. Στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, ο ρόλος του Αστυνομικού καθίσταται πλέον πολυδιάστατος, πολύμορφος και καθοριστικός. Ο Αστυνομικός καλείται σήμερα να λειτουργήσει όχι ως απρόσωπος εκφραστής ενός μηχανισμού, αλλά μέσα από συλλογικές διαδικασίες που στηρίζονται στη συνεργασία Αστυνομίας και κοινωνίας, με απόλυτο πάντα σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες. Τη σχέση αυτή, που καθημερινά οικοδομούμε με τους πολίτες, ενδυναμώνει η έκδοση του παρόντος Κώδικα Δεοντολογίας. Είναι ένα πλαίσιο αρχών και κανόνων, που επισφραγίζει την αμοιβαία αναγνώριση και εμπιστοσύνη μεταξύ Αστυνομικών και Πολιτών.

Πιστεύω απόλυτα, ότι ο Κώδικας Δεοντολογίας θα συμβάλει σημαντικά στη σύγχρονη προοπτική της Αστυνομίας ως θεσμού και του Αστυνομικού ως λειτουργού.

Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 2004

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ

Αντιστράτηγος Αστυνομίας

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 254/2004 (Φ.Ε.Κ. 238/Α)

Κώδικας δεοντολογίας του αστυνομικού.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

Τις διατάξεις του άρθρου 53 παρ.1 του Ν.1481/1984 “Όργανισμός Υπουργείου Δημόσιας Τάξης” (Α'- 152).

1. Τις διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 1 του Ν. 2800/2000 “Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις” (Α'- 41).
2. Τις διατάξεις του άρθρου 29Α του Ν.1558/1985 “Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα” (Α'- 137), το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/1992 (Α'- 154) και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 2469/1997 (Α'- 38)
3. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος δεν προκαλούνται δαπάνες σε βάρος του Κρατικού Προϋπολογισμού.
4. Την υπ' αριθμ. 277/2004 Γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, αποφασίζουμε:

.....
Άρθρο 3. Συμπεριφορά κατά τη σύλληψη και κράτηση πολιτών.

Ο αστυνομικός:

α. Ενεργεί σύλληψη ατόμου όταν αυτό προβλέπεται από τις διατάξεις του Συντάγματος και του νόμου. Κατά τη σύλληψη ενεργεί με σύνεση και σταθερότητα, τηρεί άψογη συμπεριφορά και αποφεύγει κάθε πράξη που μπορεί να βλάψει την τιμή και την υπόληψη του συλληφθέντος και γενικά να προσβάλει την αξιοπρέπειά του. Χρησιμοποιεί την απολύτως αναγκαία βία και δεσμεύει τον συλληφθέντα μόνον όταν αντιδρά βίαια ή είναι ύποπτος φυγής.

β. Ενημερώνει αμέσως τον κρατούμενο για το λόγο της σύλληψης και κράτησής του, για τις εναντίον του κατηγορίες, τα δικαιώματά του και για τη διαδικασία που εφαρμόζεται στην περίπτωση του. Κρατούμενος που δεν κατανοεί την ομιλούμενη γλώσσα, ενημερώνεται σε γλώσσα που γνωρίζει με διερμηνέα ή με τον προσφορότερο τρόπο.

γ. Φροντίζει για την άμεση τηλεφωνική ή με άλλο πρόσφορο τρόπο επικοινωνία του κρατουμένου με πρόσωπο της επιλογής του ή με την προξενική αρχή της χώρας του (της), εφόσον είναι αλλοδαπός, προκειμένου να γνωστοποιήσει την αιτία και τον τόπο κράτησής του.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

δ. Διευκολύνει την παροχή νομικής βοήθειας στον κρατούμενο και διασφαλίζει την άμεση και ακώλυτη επικοινωνία του με τον δικηγόρο του.

ε. Διασφαλίζει την επικοινωνία του κρατουμένου με τους οικείους του , τις προξενικές αρχές της χώρας του προκειμένου για αλλοδαπό και τις εθνικές και διεθνείς επιτροπές που είναι αρμόδιες για την προστασία των κρατουμένων, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις και το νόμο.

στ. Επιτρέπει την επικοινωνία του κρατουμένου, εφόσον ο ίδιος συγκατατίθεται, με επίσημους συλλογικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στην παροχή υποστήριξης στους κρατούμενους και γενικότερα στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ζ. Διασφαλίζει συνθήκες κράτησης που εγγυώνται την ασφάλεια, την υγεία και την προστασία της προσωπικότητας του κρατουμένου και μεριμνά για την κατά το δυνατόν αποφυγή του συγχρωτισμού των λοιπών κρατουμένων με τους ποινικούς, των ανδρών με τις γυναίκες, των ανηλίκων με τους ενήλικες και λαμβάνει ειδική πρόνοια για τα ευάλωτα άτομα.

η. Μεριμνά για την προστασία της υγείας του κρατουμένου, εξασφαλίζοντας άμεση ιατρική περίθαλψη σε περίπτωση ανάγκης και παρέχοντας τη δυνατότητα εξέτασης και από γιατρό της επιλογής του.

θ. Αποτρέπει και καταγγέλλει άμεσα, κάθε πράξη που συνιστά βασανιστήριο ή άλλη μορφή απάνθρωπης, σκληρής ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, οποιαδήποτε μορφή βίας ή απειλή βίας, καθώς και κάθε δυσμενή ή διακριτική μεταχείριση σε βάρος κρατουμένου.

ι. Προσάγει τον κρατούμενο το ταχύτερο και οπωσδήποτε εντός των νομίμων προθεσμιών ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής ή άλλης αρχής.

ια. Λαμβάνει τα πρόσφορα νόμιμα μέτρα, κατά περίπτωση, για την αποτροπή απόδρασης του κρατουμένου.

ιβ. Δεν δημοσιοποιεί την ταυτότητα, την ομάδα, τη φυλετική καταγωγή, την εθνική προέλευση ή την υπηκοότητα του κρατουμένου, εκτός αν αυτό κρίνεται αναγκαίο για την εξυπηρέτηση της αντεγκληματικής πολιτικής.

ιγ. Καταχωρεί στα επίσημα βιβλία της Υπηρεσίας του κάθε σύλληψη και κράτηση ατόμου.

Κατά την περίπτωση ένα συνεχίζουμε.....

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΛΑΔΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ-ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΤΜΗΜΑ
ΕΠΙΤΕΛΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Κώδικας Δεοντολογίας Αστυνομικών, Γυναικών και Ανδρών (Π.Δ. 254/2004, Φ.Ε.Κ.
238/Α)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η σημαντικότερη παράμετρος για τη διασφάλιση ενός σταθερού κλίματος ασφάλειας και κοινωνικής ειρήνης. Η αρχή αυτή αποτελεί βασικό άξονα της πολιτικής μας. Το σταθερό ενδιαφέρον μας σχεδιασμό μέτρων - σε θεσμικό και πρακτικό επίπεδο- που θα συμβάλλει στην περαιτέρω ευαισθητοποίηση του αστυνομικού προσωπικού. Σε αυτή την κατεύθυνση, η έκδοση του Κώδικα Δεοντολογίας **Αστυνομικών, Γυναικών και Ανδρών**, αποτελεί ένα θεσμικό πλαίσιο ενεργειών, συμπεριφορών και στάσεων, που έχει ως στόχο την ανάδειξη της επαγγελματικής και ηθικής πληρότητάς τους, ως υπεύθυνων ατόμων και δημοσίων λειτουργών. Κατά συνέπεια, μπορεί να διασφαλίσει έναν κοινό άξονα αστυνομικής συμπεριφοράς και δράσης. Με την ευκαιρία αυτή, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Εθνική Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τον Συνήγορο του Πολίτη, το Γραφείο της Υπάτης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους **και τις** Πρόσφυγες, καθώς και τις Ομοσπονδίες του αστυνομικού προσωπικού για την ιδιαίτερα χρήσιμη συμβολή τους στην κατάρτιση του Κώδικα Δεοντολογίας της Αστυνομίας. Παράλληλα, καλώ **τα στελέχη της Αστυνομίας, άνδρες και γυναίκες**, να γίνουν αρωγοί και συνεπικούμοι/ες στην κοινή προσπάθεια για την εφαρμογή μιας ποιοτικότερης πολιτικής ασφάλειας με μέτρο την ανθρωπίνη αξία.

Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 2004

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ
ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ
ΑΡΧΗΓΟΣ

Η Ελληνική Αστυνομία, στο πλαίσιο του δημοκρατικού μας πολιτεύματος αποτελεί μία από τις βασικές συνιστώσες του κράτους δικαίου. Τα στελέχη της, άνδρες και γυναίκες, είναι οι θεματοφύλακες των πολυτιμότερων αγαθών και δικαιωμάτων των πολιτών.

Στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, ο ρόλος τους καθίσταται πλέον πολυδιάστατος, πολύμορφος και καθοριστικός.

Οι γυναίκες και οι άνδρες στελέχη της Αστυνομίας καλούνται σήμερα να λειτουργήσουν όχι ως απρόσωποι φορείς ενός μηχανισμού, αλλά μέσα από συλλογικές διαδικασίες που στηρίζονται στη συνεργασία Αστυνομίας και κοινωνίας, με απόλυτο πάντα σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες.

Τη σχέση αυτή, που καθημερινά οικοδομούμε με τους πολίτες, άντρες και γυναίκες, ενδυναμώνει η έκδοση του παρόντος Κώδικα Δεοντολογίας. Είναι ένα πλαίσιο αρχών και κανόνων, που επισφραγίζει την αμοιβαία αναγνώριση και εμπιστοσύνη μεταξύ Αστυνομίας και Πολιτών.

Πιστεύω απόλυτα, ότι ο Κώδικας Δεοντολογίας θα συμβάλει σημαντικά στη σύγχρονη προοπτική της Αστυνομίας ως θεσμού και του ανθρώπινου δυναμικού της ως λειτουργών.

Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 2004

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ

Αντιστράτηγος Αστυνομίας

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 254/2004 (Φ.Ε.Κ. 238/Α)

Κώδικας δεοντολογίας *Αστυνομικών Γυναίκων και Ανδρών*

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

Τις διατάξεις του άρθρου 53 παρ.1 του Ν.1481/1984 “Όργανισμός Υπουργείου Δημόσιας Τάξης” (Α'- 152).

1. Τις διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 1 του Ν. 2800/2000 “Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις” (Α'- 41).

2. Τις διατάξεις του άρθρου 29Α του Ν.1558/1985 “Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα” (Α'- 137), το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/1992 (Α'- 154) και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 2469/1997 (Α'- 38).

3. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος δεν προκαλούνται δαπάνες σε βάρος του Κρατικού Προϋπολογισμού.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

---

4. Την υπ' αριθμ. 277/2004 Γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1.

Γενικές υποχρεώσεις.

Άρθρο 3. Συμπεριφορά κατά τη σύλληψη και κράτηση πολιτών, **ανδρών και γυναικών.**

Τα στελέχη της Αστυνομίας:

α. Ενεργούν σύλληψη ατόμου όταν αυτό προβλέπεται από τις διατάξεις του Συντάγματος και του νόμου. Κατά τη σύλληψη ενεργούν με σύνεση και σταθερότητα, τηρούν άψογη συμπεριφορά και αποφεύγουν κάθε πράξη που μπορεί να βλάψει την τιμή και την υπόληψη της συλληφθείσας ή του συλληφθέντος και γενικά να προσβάλλει την αξιοπρέπειά της/ του. Χρησιμοποιούν την απολύτως αναγκαία βία και δεσμεύουν τον συλληφθέντα ή τη συλληφθείσα μόνον όταν αντιδρά βίαια ή είναι ύποπτος/ η φυγής.

β. Ενημερώνουν αμέσως την κρατούμενη ή τον κρατούμενο για το λόγο της σύλληψης και κράτησής της/του, για τις εναντίον της/του κατηγορίες, τα δικαιώματά του/της και για τη διαδικασία που εφαρμόζεται στην περίπτωση του/της. Κρατούμενος ή κρατούμενη που δεν κατανοεί την ομιλούμενη γλώσσα, ενημερώνεται σε γλώσσα που γνωρίζει με διεργμηνέα, ή με τον προσφορότερο τρόπο.

γ. Φροντίζουν για την άμεση τηλεφωνική ή με άλλο πρόσφορο τρόπο επικοινωνία της κρατούμενης ή του κρατουμένου με πρόσωπο της επιλογής της/του ή με την προξενική αρχή της χώρας της/του, εφόσον είναι αλλοδαπή ή αλλοδαπός, προκειμένου να γνωστοποιήσουν την αιτία και τον τόπο κράτησής της/του.

δ. Διευκολύνει την παροχή νομικής βοήθειας στον/στην κρατούμενο/η και διασφαλίζει την άμεση και ακώλυτη επικοινωνία του/της με τον δικηγόρο του/της .

ε. Διασφαλίζουν την επικοινωνία της κρατούμενης ή του κρατουμένου με τις/τους οικείους της/του, τις προξενικές αρχές της χώρας της/του προκειμένου για αλλοδαπή ή αλλοδαπό και τις εθνικές και διεθνείς επιτροπές που είναι αρμόδιες για την προστασία των κρατουμένων, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις και το νόμο.

στ. Επιτρέπει την επικοινωνία του/της κρατουμένου ή της κρατούμενης, εφόσον ο/η ίδιος/ια συγκατατίθεται, με επίσημους συλλογικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στην παροχή υποστήριξης στους/στις κρατούμενους/ες και γενικότερα στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ζ. Διασφαλίζει συνθήκες κράτησης που εγγυώνται την ασφάλεια, την υγεία και την προστασία της προσωπικότητας της κρατούμενης ή του κρατουμένου και μεριμνά για την κατά το δυνατόν αποφυγή του συγχρωτισμού των λοιπών κρατουμένων με τις/τους ποινικούς, των ανδρών με τις γυναίκες, των ανηλίκων με τους ενήλικες και λαμβάνει ειδική πρόνοια για τα ευάλωτα άτομα.

η. Μεριμνά για την προστασία της υγείας του/της κρατουμένου/νης, εξασφαλίζοντας άμεση ιατρική περίθαλψη σε περίπτωση ανάγκης και παρέχοντας τη δυνατότητα εξέτασης και από γιατρό της επιλογής του.

θ. Αποτρέπει και καταγγέλλει άμεσα, κάθε πράξη που συνιστά βασανιστήριο ή άλλη μορφή απάνθρωπης, σκληρής ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, οποιαδήποτε μορφή βίας ή απειλή βίας, καθώς και κάθε δυσμενή ή διακριτική μεταχείριση σε βάρος κρατουμένου ή κρατούμενης.

3η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

Είδος: ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

Έτος: 1980

ΦΕΚ: 19800104

Τέθηκε σε ισχύ: 04.01.1980

Τίτλος: ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

Προοίμιο

1. Ο Δικηγόρος, κατά τον Κώδικα Δικηγόρων είναι υποχρεωτικά μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου στην περιφέρεια του οποίου ασκεί το Δικηγορικό Λειτουργήμα. Διορίζεται με διάταγμα άμισθος δημόσιος λειτουργός και είναι "συμπράττων Λειτουργός της Δικαιοσύνης". Αποτελεί το ένα μέρος του Τρίπτυχου της Λειτουργίας και Απονομής της Δικαιοσύνης (Δικαστές - Δικηγόροι - Δικαστικοί Υπάλληλοι).

2. Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι του Κράτους, σύμφωνα με το άρθρο 199 του ν.δ. 3026/1 054 "Περί Κώδικας Δικηγόρων", βαρύνονται με τα παρακάτω καθήκοντα και υποχρεώσεις, η εκπλήρωση των οποίων αποτελεί νομικό και ηθικό χρέος. α) Τη μέριμνα για την εν γένει αξιοπρέπεια του Δικηγόρου και την απονομή από κάθε Αρχή του οφειλόμενου προς αυτόν σεβασμού κατά την ενάσκηση του λειτουργήματός του. β) Την υποβολή προτάσεων και γνωμών που αφορούν στη βελτίωση της Νομοθεσίας, την ερμηνεία και την εφαρμογή της. γ) Τη διατύπωση παρατηρήσεων και κρίσεων ως προς τη λειτουργία και την απονομή της Δικαιοσύνης. δ) Τη συζήτηση και λήψη αποφάσεων πάνω σε κάθε ζήτημα που ενδιαφέρει το Δικηγορικό Σώμα ή τα μέλη του Συλλόγου ή την επαγγελματική τάξη. ε) Τη συζήτηση και λήψη αποφάσεων επί παντός γενικότερου ζητήματος Εθνικού ή Κοινωνικού περιεχομένου. Οι διατάξεις αυτές, προσδιορίζουν την ιδιαίτερη φύση και υπόστασή τους και τους προσδίδουν το ιδιαίτερο εκείνο κύρος και τη λειτουργηματική τους αυθεντία που παρακολουθείται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον από το νομικό κόσμο και τον Ελληνικό Λαό.

3. Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι του Κράτους είναι Οργανισμοί Επιστημονικοί και Επαγγελματικοί.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Σαν επιστημονικοί Οργανισμοί που περικλείουν μέσα τους τις πρώτες επιστημονικές δυνάμεις της χώρας, έχουν αποστολή την παροχή υπηρεσιών για την εύρυθμη λειτουργία και απονομή της Δικαιοσύνης. Τη προαγωγή και πρόοδο της επιστήμης του Δικαίου. Τη βελτίωση της Νομοθεσίας. Την παρακολούθηση της Νομολογίας των Δικαστηρίων. Την υπεράσπιση της Ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Την προστασία των Συνταγματικών Δικαιωμάτων και των ατομικών Ελευθεριών του πολίτη. Τη διασφάλιση της ελεύθερης εκφράσεως του Ελληνικού Λαού. Σαν επαγγελματικοί Σύλλογοι που περιλαμβάνουν στους κόλπους τους επαγγελματίες, που αγωνίζονται για την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, επιβίωση και προκοπή, έχουν καθήκον να υπερασπίζονται τα θέματα και τις επαγγελματικές και ηθικές διεκδικήσεις του Δικηγορικού Σώματος. Ν' αγωνίζονται για την προώθηση και τη λύση τους και να αγρυπνούν για την προστασία της Δικηγορικής ολότητας.

4. Σαν δημόσιοι λειτουργοί, "συμπράττοντες Λειτουργοί της Δικαιοσύνης", οι Δικηγόροι έχουν επίσης χρέος αγωνίζονται για την καλή λειτουργία της, την εξύψωση του κύρους και του γοήτρου της και να παρέχουν ουσιαστική βοήθεια στους Λειτουργούς της, για ν' ανταπεξέρχονται στο δύσκολο και βαρύ έργο τους.

5. Ιδιαίτερα υψηλή είναι η ευθύνη του Δικηγόρου κατά την άσκηση του Λειτουργήματός του σε περίοδο λειτουργίας Εκτάκτων Δικαστηρίων, που η υπεράσπιση των αγαθών της ελευθερίας και των δικαιωμάτων του πολίτη επιβάλλουν έντονη την παρουσία του στις Δίκες, η διεύθυνση της διαδικασίας των οποίων και οι εκδιδόμενες αποφάσεις τελούν κάτω από τη λειτουργία της στυγνής σκοπιμότητας και όχι της νομιμότητας και των αρχών του "κράτους δικαίου". Ο Δικηγόρος κάτω από συνθήκες λειτουργίας "Εκτάκτων Δικαστηρίων" οφείλει να υπερασπίζεται με σθένος και μαχητικότητα τον κατηγορούμενο, το βήμα της υπερασπίσεως που είναι η πολεμίστρα του, το Δικηγορικό λειτούργημα που είναι ο θώρακάς του και την υψηλή ιδέα της Δικαιοσύνης που αποτελεί το ιδανικό της ανθρωπότητας. Αδιαφορώντας για τις συνέπειες. Μια δικανική μάχη με αντίπαλο Επίτροπο και Δικαστήριο σκοπιμότητας για τις συνέπειες. Μια δικανική μάχη με αντίπαλο Επίτροπο και Δικαστήριο σκοπιμότητας, είναι προέκταση της μάχης που δίνει ο κατηγορούμενος για τα ιδανικά της Ελευθερίας και της Δημοκρατίας. Ο Δικηγόρος οφείλει να υπερασπιστεί τον κατηγορούμενο και να τον προστατέψει μπροστά στην αυθαιρεσία και τη βία.

6. Ο Πρόεδρος και τα Διοικητικά Συμβούλια των Δικηγορικών Συλλόγων είναι, σύμφωνα με το νόμο, έφοροι και φρουροί των κανόνων του Δικηγορικού Κώδικα και των φιλελεύθερων παραδόσεων του Δικηγορικού Σώματος και του Δικηγορικού Λειτουργήματος. Δέκτες των

αντιδράσεων και αντιλήψεων του νομικού δημοσίου χώρου, οφείλουν να υπερασπίζονται ό,τι είναι προς το συμφέρον του Ελληνικού Λαού και της Δικαιοσύνης και ν' αγωνίζονται για την εύρυθμη λειτουργία της και την ορθή απονομή του δικαίου. Γιατί εύρυθμη λειτουργία της Δικαιοσύνης σημαίνει και ομαλή λειτουργία της Δημοκρατίας και του "κράτους Δικαίου". Χωρίς καλή λειτουργία και απονομή της Δικαιοσύνης δε μπορεί να υπάρξει και να ευδοκιμήσει Δικηγορία και να προαχθεί το Δικηγορικό λειτούργημα.

7. Κατά την εκπλήρωση της αποστολής του στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του πολίτη, το Δικηγορικό Σώμα της Αθήνας έχει και μάρτυρες και θύματα. Στη μνήμη τους το Διοικητικό Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου της Πρωτεύουσας αφιερώνει το Κώδικα αυτόν, ο οποίος περιέχει τους δεοντολογικούς κανόνες που πρέπει να τηρούν τα μέλη του κατά την άσκηση του Δικηγορικού Λειτουργήματος.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΘΡΩΝ

Άρθρο: 1

Ημ/νία: 04.01.1980

Κείμενο

Άρθρου Α'

ΤΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

Ο Δικηγόρος είναι άμισθος δημόσιος λειτουργός, και ένας από τους τρεις παράγοντες του τρίπτυχου της λειτουργίας και της απονομής της Δικαιοσύνης (Δικαστικοί Λειτουργοί, Δικηγόροι, Δικαστικοί υπάλληλοι).

Αποστολή και προορισμός του είναι να συμβάλλει με τη συμμετοχή του στη λειτουργία της Δικαιοσύνης και με την άσκηση του Λειτουργήματός του στην ορθή απονομή του Δικαίου.

Και το ανωτέρω κείμενο συγκροτεί έναν αρσενικό και μάλιστα «ηρωϊκό» κόσμο, στο πλαίσιο του οποίου οι άνδρες και μόνον αυτοί έχουν αναλάβει «Τη προαγωγή και πρόοδο της επιστήμης του Δικαίου. Τη βελτίωση της Νομοθεσίας. Την παρακολούθηση της Νομολογίας των Δικαστηρίων. Την υπεράσπιση της Ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Την προστασία των Συνταγματικών Δικαιωμάτων και των ατομικών Ελευθεριών του πολίτη κ.λπ.» Φυσικά, οι γυναίκες είναι αόρατες!.

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

Είδος: ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

Έτος: 1980

ΦΕΚ: 19800104

Τέθηκε σε ισχύ: 04.01.1980

Τίτλος: ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

Προοίμιο

1. Η/Ο Δικηγόρος, κατά τον Κώδικα Δικηγόρων είναι υποχρεωτικά μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου στην περιφέρεια του οποίου ασκεί το Δικηγορικό Λειτουργήμα. Διορίζεται με διάταγμα **άμισθη/ος δημόσια/ος** λειτουργός και είναι **"συμπράττουσα ή συμπράττων** Λειτουργός της Δικαιοσύνης". Αποτελεί το ένα μέρος του Τρίπτυχου της Λειτουργίας και Απονομής της Δικαιοσύνης (Δικαστές - Δικηγόροι - Δικαστικοί Υπάλληλοι, **γυναίκες και άντρες**).

2. Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι του Κράτους, σύμφωνα με το άρθρο 199 του ν.δ. 3026/1 054 "Περί Κώδικας Δικηγόρων", βαρύνονται με τα παρακάτω καθήκοντα και υποχρεώσεις, η εκπλήρωση των οποίων αποτελεί νομικό και ηθικό χρέος. α) Τη μέριμνα για την εν γένει αξιοπρέπεια του **της** Δικηγόρου **ή του Δικηγόρου** και την απονομή από κάθε Αρχή του οφειλόμενου προς **αυτή/ον** σεβασμού κατά την ενάσκηση του λειτουργήματός **της/του**. β) Την υποβολή προτάσεων και γνωμών που αφορούν στη βελτίωση της Νομοθεσίας, την ερμηνεία και την εφαρμογή της. γ) Τη διατύπωση παρατηρήσεων και κρίσεων ως προς τη λειτουργία και την απονομή της Δικαιοσύνης. δ) Τη συζήτηση και λήψη αποφάσεων πάνω σε κάθε ζήτημα που ενδιαφέρει το Δικηγορικό Σώμα ή τα μέλη του Συλλόγου ή την επαγγελματική τάξη. ε) Τη συζήτηση και λήψη αποφάσεων επί παντός γενικότερου ζητήματος Εθνικού ή Κοινωνικού περιεχομένου. Οι διατάξεις αυτές, προσδιορίζουν την ιδιαίτερη φύση και υπόστασή τους και τους προσδίδουν το ιδιαίτερο εκείνο κύρος και τη λειτουργηματική τους αυθεντία που παρακολουθείται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον από το νομικό κόσμο και τον Ελληνικό Λαό.

3. Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι του Κράτους είναι Οργανισμοί Επιστημονικοί και

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Επαγγελματικοί. Σαν επιστημονικοί Οργανισμοί που περιλαμβάνουν μέσα τους τις πρώτες επιστημονικές δυνάμεις της χώρας, έχουν αποστολή την παροχή υπηρεσιών για την εύρυθμη λειτουργία και απονομή της Δικαιοσύνης. Τη προαγωγή και πρόοδο της επιστήμης του Δικαίου. Τη βελτίωση της Νομοθεσίας. Την παρακολούθηση της Νομολογίας των Δικαστηρίων. Την υπεράσπιση της Ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Την προστασία των Συνταγματικών Δικαιωμάτων και των ατομικών Ελευθεριών του πολίτη. Τη διασφάλιση της ελεύθερης εκφράσεως του Ελληνικού Λαού. Σαν επαγγελματικοί Σύλλογοι που περιλαμβάνουν στους κόλπους τους επαγγελματίες, **γυναίκες και άνδρες**, που αγωνίζονται για την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, επιβίωση και προκοπή, έχουν καθήκον να υπερασπίζονται τα θέματα και τις επαγγελματικές και ηθικές διεκδικήσεις του Δικηγορικού Σώματος. Ν' αγωνίζονται για την προώθηση και τη λύση τους και να αग्रυπνούν για την προστασία της Δικηγορικής ολότητας.

4. Σαν δημόσιοι λειτουργοί, **«συμπράτουσες και συμπράττοντες** Λειτουργοί της Δικαιοσύνης", οι **γυναίκες και άνδρες** Δικηγόροι έχουν επίσης χρέος αγωνίζονται για την καλή λειτουργία της, την εξύψωση του κύρους και του γοήτρου της και να παρέχουν ουσιαστική βοήθεια **στις/στους** Λειτουργούς της, για ν' ανταπεξέρχονται στο δύσκολο και βαρύ έργο τους.

5. Ιδιαίτερα υψηλή είναι η ευθύνη **της και του** Δικηγόρου κατά την άσκηση του Λειτουργήματός **της/του** σε περίοδο λειτουργίας Εκτάκτων Δικαστηρίων, που η υπεράσπιση των αγαθών της ελευθερίας και των δικαιωμάτων του πολίτη επιβάλλουν έντονη την παρουσία **της/του** στις Δίκες, η διεύθυνση της διαδικασίας των οποίων και οι εκδιδόμενες αποφάσεις τελούν κάτω από τη λειτουργία της συγγής σκοπιμότητας και όχι της νομιμότητας και των αρχών του "κράτους δικαίου". **Η και Ο** Δικηγόρος κάτω από συνθήκες λειτουργίας "Εκτάκτων Δικαστηρίων" οφείλουν να υπερασπίζονται με σθένος και μαχητικότητα **την/τον κατηγορούμενη/ο** στο βήμα της υπερασπίσεως που είναι η πολεμίστρα **τους**, το Δικηγορικό λειτουργήμα που είναι ο θώρακάς **τους** και την υψηλή ιδέα της Δικαιοσύνης που αποτελεί το ιδανικό της ανθρωπότητας. Αδιαφορώντας για τις συνέπειες. Μια δικανική μάχη με αντίπαλο Επίτροπο και Δικαστήριο σκοπιμότητας για τις συνέπειες. Μια δικανική μάχη με αντίπαλο Επίτροπο και Δικαστήριο σκοπιμότητας, είναι προέκταση της μάχης που δίνει **η/ο** κατηγορούμενη/ος για τα ιδανικά της Ελευθερίας και της Δημοκρατίας. **Η Δικηγόρος και ο** Δικηγόρος οφείλουν να υπερασπιστούν **την/τον** κατηγορούμενη/ο και να **την/ τον** προστατέψουν μπροστά στην αυθαιρεσία και τη βία.

6. **Η ή ο** Πρόεδρος και τα Διοικητικά Συμβούλια των Δικηγορικών Συλλόγων είναι, σύμφωνα με το νόμο, έφοροι και φρουροί των κανόνων του Δικηγορικού Κώδικα και των φιλελεύθερων παραδόσεων του Δικηγορικού Σώματος και του Δικηγορικού Λειτουργήματος. **Δέκτριες και** Δέκτες των αντιδράσεων και αντιλήψεων του νομικού δημοσίου χώρου, οφείλουν να υπερασπίζονται ό,τι είναι προς το συμφέρον του Ελληνικού Λαού και της Δικαιοσύνης και ν' αγωνίζονται για την εύρυθμη λειτουργία της και την ορθή απονομή του δικαίου. Γιατί εύρυθμη λειτουργία της Δικαιοσύνης σημαίνει και ομαλή λειτουργία της Δημοκρατίας και του "κράτους Δικαίου". Χωρίς καλή λειτουργία και απονομή της Δικαιοσύνης δε μπορεί να υπάρξει και να ευδοκιμήσει Δικηγορία και να προαχθεί το Δικηγορικό λειτούργημα.

7. Κατά την εκπλήρωση της αποστολής του την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του πολίτη, το Δικηγορικό Σώμα της Αθήνας έχει και μάρτυρες και θύματα. Στη μνήμη τους το Διοικητικό Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου της Πρωτεύουσας αφιερώνει το Κώδικα αυτόν, ο οποίος περιέχει τους δεοντολογικούς κανόνες που πρέπει να τηρούν τα μέλη του κατά την άσκηση του Δικηγορικού Λειτουργήματος.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΘΡΩΝ

Άρθρο: 1

Ημ/νία: 04.01.1980

Κείμενο

Άρθρου Α'

ΤΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

Η και ο Δικηγόρος είναι άμισθοι δημόσιοι λειτουργοί, και ένας από τους τρεις παράγοντες του τρίπτυχου της λειτουργίας και της απονομής της Δικαιοσύνης (Δικαστικοί Λειτουργοί, Δικηγόροι, Δικαστικοί υπάλληλοι, **άνδρες και γυναίκες**).

Αποστολή και προορισμός τους είναι να συμβάλλουν με τη συμμετοχή τους στη λειτουργία της Δικαιοσύνης και με την άσκηση του Λειτουργήματός τους στην ορθή απονομή του Δικαίου.

Άρθρο: 2

Ημ/νία: 04.01.1980

Κείμενο Άρθρου

Προϋπόθεση για την ορθή απονομή της Δικαιοσύνης είναι η ύπαρξη και η απρόσκοπτη λειτουργία κράτους Δικαίου. **Η Δικηγόρος και ο** Δικηγόρος **αγωνίζονται** για την ύπαρξη,

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

διατήρηση και κατοχύρωση όλων των προϋποθέσεων της λειτουργίας του Κράτους Δικαίου και ειδικότερα:

α) Είναι **υπέρμαχοι** της Ελευθερίας, της Δημοκρατίας, της Ειρήνης και της Κοινωνικής Δικαιοσύνης, κ.λπ.

4η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ

Α.Π. 6261

Μυτιλήνη,

20.11.2002

Προκήρυξη πλήρωσης δυο νέων θέσεων Δ.Ε.Π.
στο Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στη Ρόδο

Με την Φ.121.1/2/101550/Β2/06.11.2002 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 303/14.11.2002 τ. Παράρτημα προκηρύσσεται η πλήρωση δύο θέσεων Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.) στο Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού ως ακολούθως:

- Μια (1) θέση ΔΕΠ για το γνωστικό αντικείμενο « Εκπαιδευτική Πολιτική » στη βαθμίδα του Επίκουρου Καθηγητή.

Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να υποβάλουν μέχρι **20/01/2003** στη Γραμματεία του Τμήματος Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Δημοκρατίας 1, Ρόδος 85100, τα παρακάτω δικαιολογητικά:

**Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»**

---

1. Αίτηση στην οποία θα αναφέρεται το γνωστικό αντικείμενο για το οποίο υποβάλλεται η υποψηφιότητα.
2. Δέκα εννέα (19) **Ξεχωριστά πακέτα**, που θα περιλαμβάνουν:
  - α) Βιογραφικό σημείωμα.
  - β)Επικυρωμένα αντίγραφα των πτυχίων και των τίτλων σπουδών. (Αν οι τίτλοι σπουδών έχουν χορηγηθεί από Α.Ε.Ι. του εξωτερικού, θα πρέπει να υποβληθούν και οι σχετικές βεβαιώσεις ισοτιμίας από το ΔΙΚΑΤΣΑ).
  - γ) Αναλυτικό υπόμνημα για τα υποβαλλόμενα πρωτότυπα επιστημονικά δημοσιεύματα.
  - δ)Επιστημονικά δημοσιεύματα.
3. Επικυρωμένο φωτοαντίγραφο των δύο (2) όψεων της αστυνομικής ταυτότητας.
4. Πιστοποιητικό του αρμόδιου Δημάρχου ή Προέδρου Κοινότητας στο οποίο θα αναγράφεται ο τρόπος και ο χρόνος αποκτήσεως της Ελληνικής Ιθαγένειας. Προκειμένου για πολίτες κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πιστοποιητικό της αρμόδιας αρχής του κράτους την ιθαγένεια του οποίου έχει ο υποψήφιος.
5. Πιστοποιητικό τύπου Α΄ του αρμόδιου Στρατολογικού Γραφείου από το οποίο να προκύπτει ότι ο ενδιαφερόμενος δεν έχει στρατολογική ή χρηματική υποχρέωση (για τους άνδρες).
6. Πλήρες αντίγραφο Ποινικού Μητρώου (τύπου Α΄).
7. Πιστοποιητικό υγείας και αρτιμέλειας από Πρωτοβάθμια Υγειονομική Επιτροπή.

Τα δικαιολογητικά με αριθμό 2 (2α, 2β, 2γ, 2δ), θα υποβληθούν σε **δέκα εννέα (19)** αντίτυπα όσα είναι τα μέλη του Εκλεκτορικού Σώματος.

Τα δικαιολογητικά με αριθμό 3, 4, 5, 6, 7, θα υποβληθούν στην περίπτωση που ο υποψήφιος εκλεγεί για τη θέση.

Με υπεύθυνη δήλωση του Ν. 1599/89 οι υποψήφιοι που δεν έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις ή δεν έχουν απαλλαγεί νόμιμα από αυτές κατά τον χρόνο υποβολής της υποψηφιότητά τους, δεσμεύονται ότι θα προσκομίσουν τα σχετικά δικαιολογητικά πριν την έκδοση της Πρυτανικής Πράξης διορισμού τους.

Το κώλυμα της μη εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων δεν ισχύει για πολίτες κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο οποίο δεν προβλέπεται όμοιο κώλυμα διορισμού.

Οι ανωτέρω πολίτες οφείλουν να υποβάλουν, εκτός των πιο πάνω δικαιολογητικών και πτυχίο ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών Ελληνικού Α.Ε.Ι. ή απολυτήριο Ελληνικού Λυκείου

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ή εξατάξιου Γυμνασίου ή πιστοποιητικό ελληνομάθειας Δ' επιπέδου από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας από το οποίο θα αποδεικνύεται η πλήρης γνώση και άνετη χρήση της Ελληνικής Γλώσσας.

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να απευθύνεστε στα τηλέφωνα 22410/ 99110 – 99100 – 99111.

Καθηγητής

Θεμιστοκλής Λέκκας

Πρύτανης

Στο ανωτέρω κείμενο από τη χρήση της γλώσσας γίνεται προφανές πως η προκήρυξη πλήρωσης θέσης μέλους ΔΕΠ αφορά αποκλειστικά άνδρες υποψήφιους. Το έγγραφο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς διάχυτη είναι η πεποίθηση πως τα πανεπιστήμια είναι ένας προνομιούχος χώρος, όπου δεν σημειώνονται έμφυλες ανισότητες και διακρίσεις.

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ

Α.Π. 6261

Μυτιλήνη,

20.11.2002

Προκήρυξη πλήρωσης δυο νέων θέσεων Δ.Ε.Π.
στο Τμήμα Επιστήμων της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στη Ρόδο

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Με την Φ.121.1/2/101550/Β2/06.11.2002 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 303/14.11.2002 τ. Παράρτημα προκηρύσσεται η πλήρωση δύο θέσεων Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.) στο Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού ως ακολούθως:

- Μια (1) θέση ΔΕΠ για το γνωστικό αντικείμενο « Εκπαιδευτική Πολιτική » στη βαθμίδα της **Επίκουρης Καθηγήτριας ή** του Επίκουρου Καθηγητή.

Οι ενδιαφερόμενες/οι θα πρέπει να υποβάλουν μέχρι **20/01/2003** στη Γραμματεία του Τμήματος Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Δημοκρατίας 1, Ρόδος 85100, τα παρακάτω δικαιολογητικά:

8. Αίτηση στην οποία θα αναφέρεται το γνωστικό αντικείμενο για το οποίο υποβάλλεται η υποψηφιότητα.
9. Δέκα εννέα (**19**) **ξεχωριστά πακέτα**, που θα περιλαμβάνουν:
  - α) Βιογραφικό σημείωμα.
  - β)Επικυρωμένα αντίγραφα των πτυχίων και των τίτλων σπουδών. (Αν οι τίτλοι σπουδών έχουν χορηγηθεί από Α.Ε.Ι. του εξωτερικού, θα πρέπει να υποβληθούν και οι σχετικές βεβαιώσεις ισοτιμίας από το ΔΙΚΑΤΣΑ).
  - γ) Αναλυτικό υπόμνημα για τα υποβαλλόμενα πρωτότυπα επιστημονικά δημοσιεύματα.
  - δ)Επιστημονικά δημοσιεύματα.
10. Επικυρωμένο φωτοαντίγραφο των δύο (2) όψεων της αστυνομικής ταυτότητας.
11. Πιστοποιητικό του αρμόδιου Δημάρχου ή Προέδρου Κοινότητας στο οποίο θα αναγράφεται ο τρόπος και ο χρόνος αποκτήσεως της Ελληνικής Ιθαγένειας. Προκειμένου για πολίτες κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πιστοποιητικό της αρμόδιας αρχής του κράτους την ιθαγένεια του οποίου έχει **η υποψήφια ή ο υποψήφιος**.
12. Πιστοποιητικό τύπου Α΄ του αρμόδιου Στρατολογικού Γραφείου από το οποίο να προκύπτει ότι ο ενδιαφερόμενος δεν έχει στρατολογική ή χρηματική υποχρέωση (για τους άνδρες).
13. Πλήρες αντίγραφο Ποινικού Μητρώου (τύπου Α΄).
14. Πιστοποιητικό υγείας και αρτιμέλειας από Πρωτοβάθμια Υγειονομική Επιτροπή.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Τα δικαιολογητικά με αριθμό 2 (2α, 2β, 2γ, 2δ), θα υποβληθούν σε **δέκα εννέα** (19) αντίτυπα όσα είναι τα μέλη του Εκλεκτορικού Σώματος.

Τα δικαιολογητικά με αριθμό 3, 4, 5, 6, 7, θα υποβληθούν στην περίπτωση που **η υποψήφια/ος** εκλεγεί για τη θέση.

Με υπεύθυνη δήλωση του Ν. 1599/89 οι υποψήφιοι που δεν έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις ή δεν έχουν απαλλαγεί νόμιμα από αυτές κατά τον χρόνο υποβολής της υποψηφιότητά τους, δεσμεύονται ότι θα προσκομίσουν τα σχετικά δικαιολογητικά πριν την έκδοση της Πρυτανικής Πράξης διορισμού τους.

Το κώλυμα της μη εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων δεν ισχύει για πολίτες κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο οποίο δεν προβλέπεται όμοιο κώλυμα διορισμού.

Οι ανωτέρω πολίτες, **γυναίκες και άνδρες**, οφείλουν να υποβάλουν, εκτός των πιο πάνω δικαιολογητικών και πτυχίο ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών Ελληνικού Α.Ε.Ι. ή απολυτήριο Ελληνικού Λυκείου ή εξατάξιου Γυμνασίου ή πιστοποιητικό ελληνομάθειας Δ' επιπέδου από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας από το οποίο θα αποδεικνύεται η πλήρης γνώση και άνετη χρήση της Ελληνικής Γλώσσας.

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να απευθύνεστε στα τηλέφωνα 22410/ 99110 – 99100 – 99111.

Καθηγητής

Θεμιστοκλής Λέκκας

Πρύτανης

Παράρτημα 4: Η Έρευνα

1.0 Μεθοδολογικά στοιχεία της Έρευνας

1.1 Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της Έρευνας

Η προετοιμασία της έρευνας ξεκίνησε αμέσως με την υπογραφή της σχετικής σύμβασης και ολοκληρώθηκε σε διάστημα 4 μηνών, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα.

Υλοποίηση έρευνας	Μήνες Υλοποίησης έρευνας			
	Αύγουστος 2014	Σεπτέμβριος 2014	Οκτώβριος 2014	Νοέμβριος 2014
Προετοιμασία της έρευνας				
Υλοποίηση της έρευνας				
Καταγραφή των αποτελεσμάτων				
Ερμηνεία των αποτελεσμάτων				

1.2 Προετοιμασία της έρευνας

Κατά την επιλογή του δείγματος της έρευνας (δηλαδή, να διαθέτει κατά προσέγγιση τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού/ κειμενικών ειδών στα οποία ανήκει) και η αμεροληψία του.

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας για τη συλλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε η συστηματική καταγραφή του πεδίου. Διερευνήθηκε βιβλιογραφικά όλο το φάσμα των συνδεδεμένων με την έρευνα παραμέτρων, αναζητήθηκαν συμπληρωματικές διαδικτυακές πηγές ύστερα από εκτεταμένη πλοήγηση στο διαδίκτυο και συζητήθηκε διεξοδικά μεταξύ των μελών της ερευνητικής ομάδας το ζήτημα των ειδών των δημοσίων εγγράφων που χρησιμοποιούνται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Στη συνέχεια καθορίστηκαν (Ζαφειρόπουλος 2005):

α) Το στοιχείο/μονάδα/υποκείμενο (element) της έρευνας: Πρόκειται για τη βασική μονάδα της δειγματοληψίας που αποτελεί και το υποκείμενο της έρευνας, δηλαδή τα δημόσια εν χρήσει έγγραφα. Επιπρόσθετα έγινε απαρίθμηση και καταγραφή όλων των

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

μελών του πληθυσμού σε μία λίστα. Τα είδη των εγγράφων που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας περιγράφονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα:

- ✓ πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, πρόσκληση, ανοικτή πρόσκληση
- ✓ δελτίο τύπου, ανακοίνωση, ενημέρωση, αφίσα, δημοσίευση ελληνικός τύπος, καμπάνια
- ✓ διακηρύξεις, προκήρυξη, προκηρύξεις διαγωνισμοί, συνοδευτικά έγγραφα διακήρυξης, προσφορές, χρηματικό ένταλμα δικαιολογητικά, δημοπρατήσεις τεχνικών έργων
- ✓ αποφάσεις ΔΣ, αποφάσεις δημάρχου, αποφάσεις, εγκρίσεις, διευκρινίσεις
- ✓ μνημόνιο,
- ✓ θέματα συνεδριάσεων, πρακτικά συνεδρίασης,
- ✓ εκθέσεις, ετήσια έκθεση
- ✓ στατιστικά στοιχεία,
- ✓ διαβουλεύσεις,
- ✓ ΦΕΚ, κανονισμός, εισηγητική έκθεση για σχέδιο νόμου, σχέδιο αιτιολογικής έκθεσης, αιτιολογική έκθεση, νομοσχέδιο, σχέδιο νόμου
- ✓ ερμηνευτική εγκύκλιος, εγκύκλιος
- ✓ αρ. σύμβασης, ιδιωτικό συμφωνητικό
- ✓ οδηγίες, ομιλία, δήλωση, συνέντευξη
- ✓ έρευνες, παρατηρήσεις, σχολικοί διαγωνισμοί, γενική διαταγή
- ✓ υποδείγματα
- ✓ εθνική στρατηγική, εθνικός σχεδιασμός, σχεδιασμός δράσεων, εθνικό πρόγραμμα, οδηγός προγράμματος, περιγραφή προγράμματος, επιχειρησιακό σχέδιο, κατανομή χρηματοδότησης,
- ✓ αιτήσεις, υπεύθυνες δηλώσεις- αιτήσεις
- ✓ πρόγραμμα ημερίδας, δελτίο συμμετοχής, σεμινάρια, επιμορφωτικό υλικό
- ✓ απολογιστικό δελτίο, απολογισμοί δράσεων
- ✓ επιστολές,
- ✓ ψηφίσματα
- ✓ γνωμοδοτήσεις
- ✓ πρακτικά συνεδριάσεων ΔΣ, περιφερειακών συμβουλίων και δημοτικών συμβουλίων, αποσπάσματα πρακτικών

Πίνακας 1: Είδη δημοσίων εγγράφων που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας

β) Ο πληθυσμός (population): Το σύνολο των στοιχείων της έρευνας, δηλαδή των δημοσίων εγγράφων από τα οποία εξάγουμε συμπεράσματα.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

γ) Ο πληθυσμός της έρευνας ή στατιστικός πληθυσμός (study population): Αποτελείται από τον ευρύτερο πληθυσμό που μπορεί να συμπεριληφθεί στην έρευνα, δηλαδή από τα στοιχεία που είναι υποψήφια για να επιλεγούν στο σχηματισμό του δείγματος.

δ) Το μέγεθος του δείγματος (sample size): Πρόκειται για το πλήθος των στοιχείων που διαμορφώνουν το δείγμα, που συμβολίζεται με το αγγλικό γράμμα n. Σύμφωνα με την ενδιάμεση έκθεση που κατατέθηκε προσδιορίστηκε σε 1000 περίπου εν χρήσει δημόσια έγγραφα. Κρίθηκε ότι το προαναφερθέν μέγεθος του δείγματος συνιστά επαρκέστατο αριθμό εγγράφων προς επεξεργασία, ώστε να προκύψουν ασφαλή συμπεράσματα. Πρόθεση της ερευνητικής ομάδας ήταν το μέγεθος του δείγματος να είναι όσο το δυνατό πιο μεγάλο, ώστε να προκύψουν ακριβή συμπεράσματα, εντούτοις το πρόβλημα που αντιμετωπίστηκε ήταν το μικρό χρονικό διάστημα υλοποίησης της έρευνας.

Σημειώνεται ότι η συλλογή των εγγράφων πραγματοποιήθηκε:

A. Με την επίσκεψη ερευνητριών και ερευνητών στους φορείς που επελέγησαν. Σε όλες τις περιπτώσεις οι δημόσιες υπηρεσίες ανταποκρίθηκαν θετικά προσκομίζοντας σε σύντομο χρονικό διάστημα τα έγγραφα που τους ζητήθηκαν. Δεν υπήρξε περίπτωση άρνησης. Βέβαια λιγοστές ήταν οι περιπτώσεις που άνδρες και γυναίκες υπάλληλοι επέδειξαν αρχικά κάποιο δισταγμό. Όταν όμως οι διευθυντές/τριές τους ενημερώθηκαν πλήρως για τους σκοπούς της έρευνας και για το έργο ανταποκρίθηκαν θετικά.

B. Συμπληρωματικά, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της, αναζητήθηκαν έγγραφα και από το Διαδίκτυο. Ειδικότερα συλλέχθηκαν από την επίσημη ιστοσελίδα του κάθε φορέα, από την ιστοσελίδα Διαύγεια <https://diavgeia.gov.gr/> και την ιστοσελίδα Υπέρ Διαύγεια <http://yperdiavgeia.gr/>

ε) Η μέθοδος δειγματοληψίας: Για την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων κρίθηκε απαραίτητο να εφαρμοστεί η απλή τυχαία δειγματοληψία (simple random sampling), (Cohen & Holliday, 1979, Ρούσσος, & Τσαούσης, 2011: 310) δηλαδή, έγινε επιλογή ενός τυχαίου δείγματος ορισμένου μεγέθους. Χαρακτηριστικό της μεθόδου αυτής είναι πως κάθε μέλος του πληθυσμού έχει την ίδια πιθανότητα επιλογής στο δείγμα (αμερόληπτη επιλογή) (δείγματα πιθανοτήτων). Όταν ένα στοιχείο επιλεγεί, δεν έχει η δυνατότητα επανεπιλεγεί. Κάθε νέα επιλογή δεν επηρεάζεται από τις προηγούμενες επιλογές. Στην παρούσα έρευνα δεν ακολουθήθηκε κανένα πρόγραμμα δειγματοληψίας, αλλά τα δείγματα ελήφθησαν κυριολεκτικά "στην τύχη". Η επιλογή αυτή έγινε βάσει του γεγονότος ότι ο αριθμός των εγγράφων του δημόσιου τομέα είναι άπειρος και μεταξύ τους τα έγγραφα εμφανίζουν

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

σχετικά ομοιογενή στοιχεία. Το πλεονέκτημα αυτής της μεθόδου δειγματοληψίας είναι ότι πρόκειται για αμερόληπτη διαδικασία επιλογής. Από την άλλη πλευρά ήταν δύσκολο να εφαρμοστεί, διότι δεν είναι συχνά γνωστός ολόκληρος ο πληθυσμός και τα είδη του. Αυτή η δυσκολία αντιμετωπίστηκε με τη συστηματική καταγραφή του πεδίου κατά την έναρξη της προετοιμασίας της έρευνας (Creswell 2011).

Παράλληλα, έγινε και στρωματοποιημένη δειγματοληψία (stratified sampling) (Cohen & Holliday, 1979, Ρούσσοι, & Τσαούσης, 2011: 310), δηλαδή δειγματοληψία συστάδων, η οποία διακρίνει τον πληθυσμό κατά μονάδες ή συστάδες. Εφαρμόστηκε για να εξασφαλίσει την κατά το δυνατό αντιπροσώπευση του κάθε τμήματος του πληθυσμού των εγγράφων και να περιοριστεί το σφάλμα της εκτίμησης και της ύπαρξης ικανού αριθμού υποκειμένων που προέρχονται από υποπληθυσμούς (Ζαφειρόπουλος 2005). Ο πληθυσμός της έρευνας χωρίζεται σε αμοιβαία αποκλειόμενα σύνολα, που ονομάζονται «στρώματα» (Strata) και μοιράζονται ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό ή συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Στη συνέχεια επιλέγονται δείγματα με απλή τυχαία δειγματοληψία από κάθε στρώμα. Ο πληθυσμός των προαναφερόμενων δημοσίων εγγράφων χωρίζεται στα στρώματα που παρουσιάζονται στον 1^ο πίνακα.

Τα πλεονεκτήματα αυτής της μεθόδου είναι η ικανοποιητική προσέγγιση της αληθούς τυχαίας δειγματοληψίας και η εξασφάλιση του ότι η σύνθεση του δείγματος θα είναι αντιπροσωπευτική του πληθυσμού (εν προκειμένω σε σχέση με το πλήθος των κειμενικών ειδών που περιλαμβάνονται στην κατηγορία «Δημόσια Έγγραφα»). Το μειονέκτημα όμως είναι ότι μερικές ομάδες ενδέχεται να υπο-εκπροσωπούνται στο δείγμα. Αυτό το μειονέκτημα αντιμετωπίστηκε με την υλοποίηση της δειγματοληψίας σε δύο φάσεις. Η πρώτη υλοποιήθηκε από 4 Αυγούστου έως 14 Αυγούστου και η δεύτερη φάση από 15 Αυγούστου μέχρι 4 Σεπτεμβρίου 2014. Στο τέλος της πρώτης έγινε ακριβής καταγραφή του δείγματος που είχε συγκεντρωθεί μέχρι τότε, διαπιστώθηκαν ελλείψεις και παραλείψεις, οι οποίες στη β' φάση διορθώθηκαν καθιστώντας το δείγμα κατά το δυνατόν αντιπροσωπευτικότερο (Creswell 2011).

Τέλος εφαρμόστηκε η αναλογική (proportionate) δειγματοληψία σε κάθε στρώμα. Επιλέχθηκε δείγμα έτσι, ώστε η αναλογία του μεγέθους του δείγματος σε κάθε στρώμα προς το μέγεθος του συνολικού δείγματος να είναι ίση με την αναλογία του μεγέθους του πληθυσμού του στρώματος προς το μέγεθος του συνολικού πληθυσμού. Δηλαδή, οι περιφέρειες και οι δήμοι με μεγαλύτερο ποσοστό κατοίκων εκπροσωπήθηκαν με

μεγαλύτερο δείγμα εγγράφων ή κατηγορίες με μεγαλύτερο αριθμό εγγράφων εκπροσωπήθηκαν περισσότερο. Επιπρόσθετα λήφθηκε υπόψη και δόθηκε προτεραιότητα στις υπηρεσίες εκείνες που ρυθμίζουν τη λειτουργία φορέων που απευθύνονται σε μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες (π.χ. Υπουργείο Παιδείας & Υγείας) και τα έγγραφα τους εκπροσωπήθηκαν περισσότερο στο δείγμα.

1.3 Ταξινόμηση, αρχειοθέτηση και καταχώρηση των στοιχείων/ μονάδων/ υποκειμένων της έρευνας

Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της προετοιμασία της ερευνητικής και στατιστικής επεξεργασία του δείγματος, το σύνολο των εγγράφων αρχειοθετήθηκε και ταξινομήθηκε. Δηλαδή, αρχικά έγινε η καταχώρηση και η αποθήκευση τους των εγγράφων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή αλλά και σε ειδικά διαμορφωμένο πεδίο στο drop box, στο οποίο είχαν πρόσβαση τα μέλη της ερευνητικής ομάδας και οι επιστημονικά υπεύθυνες, ώστε να παρακολουθούν τη διαδικασία και να παρεμβαίνουν εάν το έκριναν αναγκαίο. Με τον τρόπο αυτό επιτεύχθηκε η καλή και συχνή επαφή μεταξύ των μελών της ομάδας έργου.

Τα έγγραφα ταξινομήθηκαν και αρχειοθετήθηκαν ανάλογα με τη/τον συντάκτρια/η τους και έπειτα ανάλογα με το είδος τους. Στη συνέχεια δημιουργήθηκε πίνακας στο excel, ο οποίος περιέλαβε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες των εγγράφων δηλαδή:

1) Ονομασία εγγράφου

Στο πεδίο αυτό συμπληρώθηκε είτε ο αριθμός πρωτοκόλλου του εγγράφου είτε ο τίτλος του θέματος του εγγράφου, ώστε να αναγνωρισθεί, όταν έγινε ο προσεκτικότερος έλεγχος για να διαπιστωθούν τυχόν λάθη στην καταχώρηση.

2) Συντάκτρια/ης

Στο πεδίο αυτό συμπληρώθηκε ο φορέας που συνέταξε το έγγραφο, που είναι: Υπουργείο, Δήμος ή Περιφέρεια

3) Τύπος εγγράφου

Στο πεδίο αυτό συμπληρώθηκε το είδος του εγγράφου. Ο χαρακτηρισμός αυτός τις περισσότερες φορές υπήρχε στο ίδιο το έγγραφο. Εάν όχι, δόθηκε από την ερευνήτρια σύμφωνα με το περιεχόμενο του εγγράφου.

Στόχος ήταν η συλλογή διαφορετικών ως προς τη δομή, το περιεχόμενο και τους επικοινωνιακούς στόχους διοικητικών εγγράφων από Δημόσιες Υπηρεσίες, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α. Α΄ και Β΄ βαθμού. Συγκεντρώθηκε μεγάλη ποικιλία διοικητικών αλλά και ευρύτερα δημοσιών εγγράφων καθιστώντας το δείγμα κατά το δυνατόν αντιπροσωπευτικότερο, δηλαδή, να διαθέτει κατά προσέγγιση τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού στον οποίο ανήκει (Ρούσσος & Τσαούσης, 2011).

4) Ημερομηνία δημιουργίας εγγράφου

Στο πεδίο αυτό συμπληρώθηκε η ημερομηνία σύνταξης του εγγράφου. Τις περισσότερες φορές υπήρχε στο έγγραφο στην κάτω ή την πάνω σειρά από τον αριθμό πρωτοκόλλου ή στο τέλος του εγγράφου ή προέκυπτε από το ίδιο το περιεχόμενο του εγγράφου. Διαπιστώθηκε ότι υπήρχαν έγγραφα που δίνονταν στις/στους πολίτες, για να τα συμπληρώσουν, όπως υποδείγματα αιτήσεων, στα οποία δεν υπήρχε ημερομηνία γιατί συμπληρώνονταν όταν κατά την κατάθεση.

5) Παρατηρήσεις

Στο πεδίο αυτό η ερευνήτρια ανέφερε οτιδήποτε αξιοσημείωτο διαπίστωνε. Αιτιολογούσε γιατί το έγγραφο ήταν εν χρήσει, παρά το γεγονός ότι είχε, για παράδειγμα, δημιουργηθεί σε προγενέστερο χρονικό διάστημα.

6) Φάσεις συγκέντρωσης δείγματος

Στο πεδίο αυτό υποδεικνύεται εάν το έγγραφο αποθηκεύτηκε, αρχειοθετήθηκε και ταξινομήθηκε στην πρώτη ή τη δεύτερη φάση υλοποίησης της δειγματοληψίας.

7) Ανάλυση του εγγράφου με το λογισμικό **Atlas.ti**

Στο πεδίο αυτό συμπληρώθηκε εάν το συγκεκριμένο έγγραφο έχει αναλυθεί με το λογισμικό **Atlas.ti**.

1.4 Αναλυτική περιγραφή του δείγματος

Σύμφωνα με τους στόχους της συγκεκριμένης έρευνας, το δείγμα αποτέλεσαν 949 εν χρήσει έγγραφα του δημόσιου τομέα, από τα οποία τα 140 είναι έγγραφα δήμων, τα 176 έγγραφα περιφερειών και τα 633 έγγραφα Υπουργείων (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1: Κατανομή των εγγράφων ανά φορέα

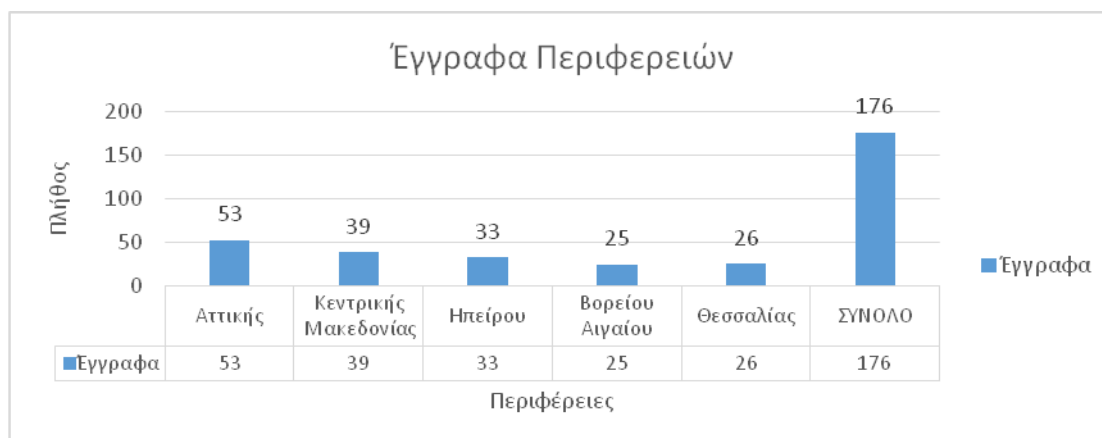
Ειδικότερα, τα εκατό σαράντα εν χρήσει έγγραφα των δήμων (140) προέρχονται από τους δέκα ελληνικούς δήμους, Αθηναίων, Θεσσαλονίκης, Αγίας Παρασκευής Αττικής, Ζωγράφου, Καισαριανής, Βόλου, Ηγουμενίτσας, Σάμου, Τρίπολης, Λαμιέων (Πίνακας 3). Συγκεκριμένα από το Δήμο Αθηναίων συγκεντρώθηκαν 17 έγγραφα (12,14%), από το Δήμο Αγίας Παρασκευής 7 (5%), από το Δήμο Βόλου (5%), από το Δήμο Ζωγράφου 20 έγγραφα (14,29%), από το Δήμο Ηγουμενίτσας 12 έγγραφα (8,57%) από το Δήμο Θεσσαλονίκης 23 έγγραφα (16,43%) από το Δήμο Καισαριανής 11 έγγραφα (7,86%), από το Δήμο Λαμιέων 12 (8,57%) από το Δήμο Σάμου 19 έγγραφα (13,57%) και από το Δήμο Τριπόλεως 12 (έγγραφα) (8,57%).

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Πίνακας/διάγραμμα 2: Γράφημα με την κατανομή των εγγράφων ανά δήμο

Επιπρόσθετα, τα εκατό εβδομήντα έξι των περιφερειών (176) προέρχονται από πέντε ελληνικές περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Βορείου Αιγαίου, Θεσσαλίας (Πίνακας 4). Συγκεκριμένα από την περιφέρεια Αττικής συγκεντρώθηκαν 53 έγγραφα (30,11%), από την περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας 39 έγγραφα(22,16%), από την περιφέρεια Ηπείρου 33 έγγραφα (18,75%), από την περιφέρεια Βορείου Αιγαίου 25 έγγραφα (14,20%) από την περιφέρεια Θεσσαλίας 26 έγγραφα (14,77%).

Πίνακας/διάγραμμα 3: Γράφημα με την κατανομή των εγγράφων ανά περιφέρεια

Τέλος, για τα 633 έγγραφα των υπουργείων χρειάζεται να επισημανθεί ότι αποτελούν έγγραφα του συνόλου των Υπουργείων καθώς και εποπτευόμενων φορέων τους.

2.0 Ποιοτική Ανάλυση

Προκειμένου να καταστεί εφικτή η ανάλυση των συλλεχθέντων δημόσιων εγγράφων με τη χρήση εργαλείων ανάλυσης σωμάτων κειμένων προχωρήσαμε στην ποιοτική («με το χέρι») ανάλυση του 10% του συνολικού δείγματος. Τα έγγραφα που επεξεργαστήκαμε ποιοτικά δεν ταυτίζονται με εκείνα που επιλέχθηκαν για επεξεργασία με το λογισμικό Atlas.ti. Αναλυθήκαν αντιπροσωπευτικά έγγραφα από διαφορετικά Υπουργεία και Δημόσιους φορείς. Δόθηκε προτεραιότητα στις υπηρεσίες εκείνες που ρυθμίζουν τη λειτουργία φορέων που απευθύνονται σε μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες (π.χ. Υπουργείο Παιδείας & Υγείας) καθώς και σε έγγραφα του Υπουργείου Εσωτερικών και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ) που υπάγεται σε αυτό.

Στόχος της ανάλυσης είναι να καταγραφούν οι **πραγματολογικές** (ποια-ος απευθύνεται σε ποια-ον, επικοινωνιακοί στόχοι και γλωσσικά μέσα) και οι **κειμενικές** (η συνεκτικότητα και η συνοχή, η οποία συνδέεται και με τη συνεπή χρήση του γραμματικού γένους και των μηχανισμών της αναφοράς) λειτουργίες των εγγράφων σε σχέση με τις **γλωσσικές επιλογές** των συντακτριών-των τους (**πραγματολογική/κειμενική ανάλυση**). Στη συνέχεια, τα παραπάνω πεδία ανάλυσης συσχετίζονται με το κεντρικό ζητούμενο της παρούσας έρευνας που είναι ο έλεγχος των εγγράφων ως προς την παράμετρο του γλωσσικού σεξισμού. Εντοπίζονται στα κείμενα εκείνες οι φραστικές δομές οι οποίες λειτουργούν σεξιστικά και περιγράφονται ως προς το επίπεδο γραμματικής ανάλυσης στο οποίο υπάγονται. Κατά κύριο λόγο εξετάζεται η **μορφολογία** του ονόματος και οι φραστικές δομές στις οποίες εντάσσεται (**μορφολογία/σύνταξη**), οι συντακτικές δομές (**σύνταξη**) και η λεξική σημασία των ονομάτων (**σημασιολογία**).

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, ο γλωσσικός σεξισμός ορίζεται ως η πρακτική διάκρισης ατόμων ή ομάδων με γνώμονα το φύλο τους με συνήθη στόχο τις γυναίκες και εκφράζεται με:

γλωσσικές επιλογές που

α) αγνοούν ή

β) ορίζουν σε στενό πλαίσιο και

γ) μειώνουν τα άτομα στα οποία απευθύνεται ή αναφέρεται

Με βάση τα παραπάνω επικεντρωθήκαμε στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των επαγγελματικών ουσιαστικών και των ουσιαστικών που περιγράφουν ιδιότητες στα κείμενα των εγγράφων που εξετάζουμε. Συνεξετάζουμε τη μορφολογία του άρθρου και διαφόρων

τύπων αντωνυμιών καθώς και των προσαρτημάτων στην ονοματική φράση (π.χ. επιθετικών και άλλων προσδιορισμών). Επίσης, εξετάζουμε παραμέτρους της συντακτικής δομής των προτάσεων, όπως για παράδειγμα τη σειρά των όρων και τον συντακτικό ρόλο των ονοματικών φράσεων, εφόσον αυτή αποδεικνύεται συναφής με τις υποθέσεις εργασίας της έρευνας. Η ανάλυση αυτών των παραμέτρων αφορά το σύνολο του εγγράφου και των χρήσεων των παραπάνω δεικτών σε όλη την έκταση του κειμένου και όχι σε μεμονωμένες προτάσεις οι οποίες εξετάζονται αυτόνομα. Τα φαινόμενα που εντοπίζονται ως εκ τούτου σε επιμέρους σημεία των κειμένων αντιπαραβάλλονται με το σύνολο των δομικών και επικοινωνιακών επιλογών των συντακτριών-των τους. Επίσης, τα εν λόγω λεξιλόγια εξετάζονται για τις σημασιακές τους παραμέτρους. Τέλος, τα έγγραφα κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις βαθμίδες στην κλίμακα των φαινομένων σεξιστικής χρήσης της γλώσσας που εντοπίζονται σε αυτά:

1. Έγγραφα στα οποία δεν εμφανίζονται λεξιλόγια και δομές συναφείς με το φαινόμενο
2. Έγγραφα τα οποία συντάσσονται αποκλειστικά στο αρσενικό γένος
3. Έγγραφα στα οποία εντοπίζεται και χρήση του θηλυκού γένους («ασταθή» ως προς την επιλογή της/του συντάκτριας-τη)
4. Έγγραφα στα οποία χρησιμοποιείται και το θηλυκό γένος συστηματικά

Στη συνέχεια, εξετάζονται δομές και φαινόμενα σεξιστικής χρήσης της γλώσσας που επισημάνθηκαν στα έγγραφα που εξετάστηκαν ποιοτικά (δηλαδή, όχι με τα εργαλεία της ανάλυσης σωμάτων κειμένων (βλ. εν. 4), αλλά «με το χέρι»). Τα φαινόμενα διαχωρίζονται με βάση το επίπεδο ανάλυσης στο οποίο εντάσσονται. Τέλος, παρουσιάζονται δείγματα καθώς και τα συμπεράσματα της ποσοτικής ανάλυσης.

2.1 Μορφολογία Ονόματος

Όπως προαναφέρθηκε, το βασικό εύρημα της παρούσας μελέτης συνδέεται με τη χρήση του ονόματος και συγκεκριμένα των επαγγελματικών ουσιαστικών καθώς και των ουσιαστικών που προσδίδουν ιδιότητα στα πρόσωπα και τις ομάδες αναφοράς. Στην ίδια κατηγορία συζητούνται οι ενεργητικές, οι παθητικές τετελεσμένες μετοχές και οι παθητικές μετοχές ενεστώτα (-ουσα/-ων, -μένη/μένος, -ό-ού-ώμενη/-ό-ού-ώμενος, -αμενη/-άμενος), οι οποίες ως προς το συντακτικό τους ρόλο αποτελούν την κεφαλή της ονοματικής φράσης και έχουν σημασία ουσιαστικού (π.χ. η/ο εργαζόμενη-ος).

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Το γραμματικό γένος δεν αποτελεί καθολική μορφολογική κατηγορία. Εντοπίζεται σε αρκετές γλώσσες του κόσμου, μεταξύ αυτών στις περισσότερες ευρωπαϊκές και στην Ελληνική. Σε γενικές γραμμές στερείται σημασίας (η πόρτα, ο τοίχος, το πάτωμα) και αποτελεί μορφολογική ένδειξη για λόγους συμφωνίας κυρίως στο πλαίσιο της ονοματικής φράσης (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 1998). Το βιολογικό φύλο δηλώνεται μορφολογικά με την κατηγορία του γραμματικού γένους. Επειδή όμως δεν υπάρχει ισομορφία μεταξύ των τιμών του γραμματικού γένους και των μορφολογικών τάξεων, οι τρεις κλίσεις δεν μπορούν να παρακολουθούν απόλυτα τις εξωγλωσσικές διακρίσεις (αρσενικό/ θηλυκό ον, έμψυχο/ άψυχο ον), και επομένως δεν είναι σημασιολογικά αιτιολογημένες (Παυλίδου 2002: 42).

Για τη δήλωση του φύλου λοιπόν, η Ελληνική χρησιμοποιεί επιπλέον λεξιλογικά μέσα (άντρας/ γυναίκα, αγόρι/ κορίτσι) και παραγωγικές διαδικασίες (διευθυντής/ διευθύντρια, γιατρός/ γιατρίνα). Επίσης, στην περίπτωση των λόγιων καταλήξεων -ος/-ης/-εας (ο/η φιλόλογος, ο/η δικαστής, ο/η εισαγγελέας), η αποσαφήνιση του φύλου του/των ατόμων αναφοράς γίνεται είτε μέσω του άρθρου και των προσαρτημάτων στην ονοματική φράση, είτε μέσω αντωνυμιών, εφόσον αυτά εμφανίζονται είτε στην πρόταση είτε στο κείμενο.

Σε ό,τι αφορά τα λεγόμενα επαγγελματικά θηλυκά ή τα ονόματα που γενικότερα δηλώνουν ιδιότητα, η συζήτηση για τη δήλωση του θηλυκού φύλου συνδέεται με δύο παραμέτρους, α) την ένταξη των γυναικών σε καθαρά ανδροκρατούμενα επαγγελματικά πεδία, κυρίως μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, με συνέπεια η Ελληνική γλώσσα να μην διαθέτει τα αντίστοιχα λεξιλόγια και β) το κίνημα του δημοτικισμού. Ως προς τη δεύτερη, προτείνεται ως λύση του προβλήματος η παραγωγή των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών με επιθήματα όπως τα -ίνα, -τρια & ίσσα (γιατρίνα, δικαστίνα, βουλευτρια, αρχιτεκτόνισσα), μια καθαρά δημοτικιστική διευθέτηση (Τριανταφυλλίδης 1963). Μισό αιώνα αργότερα, οι προτιμήσεις των ομιλητριών-των της Ελληνικής φαίνεται να συγκλίνουν προς α) τη χρήση των ήδη κοινών για τα δύο γένη διαθέσιμων καταλήξεων (-ος, ο άνθρωπος/ η οδός) των επαγγελματικών ουσιαστικών της καθαρεύουσας (ιατρός, φιλόλογος, λειτουργός), και β) την επιστράτευση των καθαρά αρσενικών επαγγελματικών ουσιαστικών και για τα δύο γένη/ φύλα (βουλευτής, γραμματέας). Παρότι απαιτείται περαιτέρω συστηματική κοινωνιογλωσσολογική μελέτη των γλωσσικών και εξωγλωσσικών συνθηκών υπερίσχυσης αυτής της τάξης, αυτό που αδιαμφισβήτητα προκύπτει ως αποτέλεσμα είναι η γενικευμένη χρήση του λεγόμενου «περιεκτικού αρσενικού» για την εξ ορισμού (by default) αναφορά και στα δύο φύλα.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Στην περίπτωση των δημόσιων εγγράφων, τα οποία όπως προαναφέρθηκε συντάσσονται από και απευθύνονται σε υπαλλήλους και στελέχη φορείς συγκεκριμένων ιδιοτήτων και αρμοδιοτήτων και αναφέρονται σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών, η κυριαρχία του αρσενικού γένους είναι συντριπτική. Πέραν της χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού με συστηματική συμφωνία άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος, χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότης, ο/η πρέσβης, η πρέσβειρα) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδευτήρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Η μόνη περίπτωση χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαιίας. Σε έγγραφο του Υπουργείου Υγείας (έγγραφο FEK 38A_PEDY_pdf, 17-2-2014), ενώ όλες οι άλλες κατηγορίες εργαζόμενων εντοπίζονται στο αρσενικό γένος (οι νοσηλευτές, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι χειριστές, οι οδοντοτεχνίτες κ.τ.λ. αλλά και οι γιατροί, οι ψυχολόγοι οι οποίοι κατά αναλογία ταυτίζονται με το αρσενικό γένος), οι μαιίες φαίνεται να είναι αποκλειστικά γυναίκες. Το ίδιο συμβαίνει, εκ των πραγμάτων βεβαίως, με τις 'εγκυμονούσες ή θηλάζουσες γυναίκες' σε έντυπο με οδηγίες χρήσης φαρμάκων αναρτημένο στην ιστοσελίδα επίσης του Υπουργείου Υγείας (έγγραφο MINOXIDIL.pdf) οι οποίες αποτελούν τη μόνη κατηγορία γένους θηλυκού στην οποία κάνει αναφορά το έγγραφο ('του ασθενούς', 'το γιατρό τους', 'εάν είστε αλλεργικός' κ.τ.λ.). Αντίστοιχη είναι η γλωσσική επιλογή περίπου του συνόλου των συντακτριών-των των δημόσιων εγγράφων στο σύνολο της παραγωγής διοικητικών κειμένων στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Στη συνέχεια, παραθέτουμε χαρακτηριστικά παραδείγματα που αφορούν την κατηγορία του ονόματος από διαφορετικούς φορείς της δημόσιας διοίκησης.

Εξετάστηκαν επιλεκτικά αντιπροσωπευτικά έγγραφα από διαφορετικά υπουργεία με έμφαση σε εκείνα που χειρίζονται ευαίσθητους τομείς της δημόσιας ζωής και απευθύνονται ή αναφέρονται σε ομάδες πολιτών με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα τα,

1. Υπουργείο Παιδείας: εκπαιδευτικούς/ καθηγήτριες-τες, μαθήτριες-τες (1)
2. Υπουργείο Υγείας: γυναίκες και άντρες ασθενείς, ιατρούς και νοσηλευτικό προσωπικό (2)
3. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης: γυναίκες και άντρες παραγωγούς, αγρότισσες και αγρότες, καταναλώτριες-τες (3)
4. Υπουργείο Εργασίας: γυναίκες και άντρες εργαζόμενες-ους, εργοδότης-τες, άνεργες-ους, πρόσφυγες, δικαιούχους, επιδοτούμενες-ους (4)

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

5. Υπουργείο Εξωτερικών: (απόδημοι) Ελληνίδες/ Έλληνες, Ευρωπαϊές/ Ευρωπαϊούς (5)
6. Υπουργείο Εσωτερικών & Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων: για θέματα που αφορούν τόσο το γενικό πληθυσμό όσο και τις γυναίκες συγκεκριμένα (6) & (7)

Συγκεκριμένα,

(1)

Στα έγγραφα του **Υπουργείου Παιδείας** που αναλύθηκαν δειγματοληπτικά περιλαμβάνονται «Οδηγίες» για τη διδασκαλία μαθημάτων που απευθύνονται προς τις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τις/τους εκπαιδευτικούς των δευτεροβάθμιων σχολείων, σχετικές «Αποφάσεις», «Προκηρύξεις», «Προσκλήσεις» και «Οδηγοί» προγραμμάτων του υπουργείου. Το σύνολο των εγγράφων αναφέρεται σε γυναίκες και άντρες εκπαιδευτικούς, μαθήτριες-τες, υποψήφιας-ους εκπαιδευτριες-τες και εκπαιδευόμενες-ους, σε στελέχη της εκπαίδευσης, απόφοιτες-τους και άτομα φορείς συγκεκριμένων κοινωνικών χαρακτηριστικών (μετανάστριες-τες, φτωχές-ους, παραβάτες). Στο σύνολο των εγγράφων που αναλύθηκαν η αναφορά σε αυτές τις ομάδες γίνεται σχεδόν αποκλειστικά με τη χρήση της μορφολογίας του αρσενικού ονόματος:

Μαθητής	Άστεγοι
Καθηγητής	Αλκοολικοί
Διευθυντής	Διδάσκων
Συντονιστής	Προϊστάμενος
Μετανάστες	Αιτούντες
Νέους	Υποχρεωμένοι
Οργανωτές	Ενδιαφερόμενοι
Τσιγγάνοι	Συμμετέχοντες
Απόφοιτοι	
Ενήλικους	
Φτωχοί	

Σε ό,τι αφορά τα ουσιαστικά με λόγια κατάληξη σε -ος, η πρόθεση της/του συντάκτριας-τη να τα χρησιμοποιήσει ως αρσενικά ως προς το γραμματικό γένος αποσαφηνίζεται αντιπαραβολικά με την επιλογή γραμματικού γένους για τα υπόλοιπα ουσιαστικά:

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Συμβούλου
Απόφοιτοι
Πτυχιούχοι
Μεταπτυχιακοί
Ανάδοχος
Δήμαρχος

Προφανώς, τα έγγραφα αφορούν και απευθύνονται σε εκπροσώπους και των δύο φύλων που από διάφορες θέσεις και με διαφορετικές ιδιότητες σχετίζονται με την εκπαιδευτική διαδικασία. Παρόλα αυτά, αναφορά σε γυναίκες εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενες γίνεται μόνο σε δύο έγγραφα οδηγιών για τη διδασκαλία μαθημάτων (zip 131011_odigies_ma8imatwn_1.doc & zip 131011_odigies_ma8imatwn_2.doc) άπαξ και μάλιστα στο δεύτερο μόλις στη σελίδα 54 ('από τους μαθητές και τις μαθήτριες'). Δεν παρατηρείται, τουλάχιστον σε αυτό το στάδιο της ανάλυσης, διαφοροποίηση σε σχέση με την ημερομηνία σύνταξης του εγγράφου.

(2)

Στα έγγραφα του **Υπουργείου Υγείας** που αναλύθηκαν δειγματοληπτικά περιλαμβάνονται «Εγκύκλιοι», «Οδηγίες» και «ΦΕΚ» με τα οποία ρυθμίζονται οι λειτουργίες του συστήματος υγείας (π.χ. ΠΕΔΥ), δίνονται οδηγίες για τη χρήση φαρμακευτικών ουσιών και γίνονται ρυθμίσεις για τον περιορισμό της διάδοσης λοιμωδών νοσημάτων. Σε απόλυτη αρμονία με τις επιλογές των συντακτριών-των των εγγράφων του Υπουργείου Παιδείας, τα έγγραφα αναφέρονται και απευθύνονται σε γυναίκες και άντρες λειτουργούς και χρήστριες-τες του συστήματος υγείας μέσω του αρσενικού γένους των ουσιαστικών αναφοράς στις εν λόγω ιδιότητες:

Διευθυντές	Προμηθευτών
Νοσηλευτές	Οφειλέτη
Επισκέπτες υγείας	Καταναλωτή
Έργο/Φυσικο-θεραπευτές	Εκπαιδευμένοι
Χειριστές	Εγγεγραμμένος
Αλλεργικός	

Και πάλι, σε ό,τι αφορά τα ουσιαστικά με διγενή λόγια κατάληξη σε -ος, η πρόθεση της/του συντάκτριας-τη να τα χρησιμοποιήσει ως αρσενικά ως προς το γραμματικό γένος

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αποσαφηνίζεται αντιπαραβολικά με την επιλογή γραμματικού γένους για τα υπόλοιπα ουσιαστικά:

Ιατρός/ γιατρός
Συνταξιούχους
Φαρμακοποιό
Αρμόδιους
Πρόεδρο
Διαιτολόγος
Δικαιούχου

Αντίστοιχη είναι η αναφορά στους 'ασθενείς'. Μόνη εξαίρεση όπως προαναφέρθηκε αποτελεί η επαγγελματική ιδιότητα της 'μαίας' και η ιδιότητα της 'εγκύου' και της 'θηλάζουσας' οι οποίες (οι δεύτερες εκ των πραγμάτων) αποτελούν τις μοναδικές περιπτώσεις άμεσης αναφοράς σε γυναίκες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ΦΕΚ 1002-2/4/2012 και η απόφαση Αριθ. Γ.Υ. 39α, που αφορά ρυθμίσεις για τον περιορισμό της διάδοσης λοιμωδών νοσημάτων επί υπουργίας Ανδρέα Λοβέρδου. Πέραν του αντρικού φύλου του εκάστοτε Υπουργού Υγείας διαχρονικά (καθώς και του συνόλου των στελεχών, του συνόλου της δημόσιας διοίκησης- με μόνη εξαίρεση την ονομαστική αναφορά σε γυναίκες στελέχη), οι:-

Χρήστες
Εργοδότες ή κύριοι έργου
Υπεύθυνοι (του ιατρείου)
Συνυπεύθυνοι
Κύριοι ή οι νομείς ή μισθωτές ή εκμισθωτές
Ιδιοκτήτες
Εργαζόμενοι (που δεν είναι εφοδιασμένοι με πιστοποιητικό υγείας)
Προερχόμενοι (από χώρα που ενδημούν τέτοια νοσήματα)
Διαμένοντες

-φαίνεται να είναι αποκλειστικά άντρες. Ακόμα και 'άστεγοι' και 'παραβάτες' αλλά και 'θύματα' και 'εκδιδόμενα πρόσωπα' συνοδεύονται από τον προσδιορισμό 'όσοι' με συνέπεια και αυτές-οί να εντάσσονται αποκλειστικά στο αντρικό φύλο.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Στα έγγραφα του Υπουργείου Υγείας που αναλύθηκαν σε αυτό το στάδιο της μελέτης δεν εντοπίστηκαν εξαιρέσεις στις επιλογές των συντακτριών-των τους.

(3)

Σε ότι αφορά το **Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης**, οι γλωσσικές επιλογές αναφορικά με τη σύνταξη εγγράφων παραμένουν συνεπείς. Έτσι ο,

Αγρότης &
Καταναλωτής
και συνεπώς ο,
Γεωργός
Παραγωγός
Απόφοιτος

χρησιμοποιείται ως περιεκτικός όρος αναφοράς τόσο σε γυναίκες όσο και σε άντρες.

Παρότι το έγγραφο «Μήνυμα»- ΜΗΝΥΜΑ-GGI_DIETHNIS-HMERA-AGROTISSAS_15-10-13.pdf- ανακτήθηκε από τα έγγραφα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (Υπουργείο Εσωτερικών), ακριβώς επειδή αναφέρεται στις γυναίκες εκπροσώπους του αγροτικού πληθυσμού, αποτελεί συναφές παράδειγμα. Σε αυτό το έγγραφο η/ο συντάκτρια της απευθύνεται μεν σε 'νεοεισερχόμενες' στον αγροτικό τομέα, αλλά αυτές προσδιορίζονται ως 'μικροκαλλιεργητές'. Λίγο παρακάτω επαναπροσδιορίζονται ως προς το φύλο ως 'υποψήφιος', αποκαλύπτοντας την πλήρη σύγχυση των συντακτριών-των ως προς τον ορθό τρόπο αναφοράς στα τιμώμενα πρόσωπα φορείς της επαγγελματικής ιδιότητας της 'αγρότισσας' τα οποία είναι καταφανώς γυναίκες!

(4)

Στα έγγραφα του **Υπουργείου Εργασίας** που αναλύθηκαν δειγματοληπτικά περιλαμβάνονται «Προγράμματα Ημερίδων», «Πρακτικά», «Δελτία Τύπου», «Προσκλήσεις», «Εντολές Πληρωμής», «Ανακοινώσεις», «Δηλώσεις Συμμετοχής», «Αιτήματα» προς υπηρεσίες, «Αιτήσεις» (φόρμες), «Ημερήσιες Διατάξεις», «Αποφάσεις», «Περιγραφές Προγραμμάτων», «Εκθέσεις» & «Ομιλίες». Σε απόλυτη αρμονία με τις επιλογές των συντακτριών-των των εγγράφων των υπόλοιπων υπουργείων, τα έγγραφα αναφέρονται και απευθύνονται σε γυναίκες και άντρες

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

στελέχη, υπαλλήλους, εργοδότες-τες και εν δυνάμει εργαζόμενες-ους μέσω του αρσενικού γένους των ονομάτων αναφοράς στις εν λόγω ιδιότητες:

Υποψήφιος	Επιδοτούμενος
Εργοδότης	Εγγεγραμμένος
Μισθωτός	Ενδιαφερόμενος
Εισηγητής	Ωφελούμενος
Αιτών	Καταρτιζόμενος
Εργαζόμενος	

Εκ του συγκεκριμένου προκύπτει ότι και τα ουσιαστικά με κοινή για το αρσενικό και το θηλυκό κατάληξη χρησιμοποιούνται ως αρσενικά:

Πρόσφυγες
Συνταξιούχους
Δικαιούχου

Ομοίως και ο εθνοτικός προσδιορισμός 'Ρομά', (pdf 3414 ROMA), Ελλήνων και αλλοδαπών.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των εγγράφων «Εντολή Πληρωμής» pdf 3978, pdf 3979 & pdf 3980, στα οποία, στο πρώτο (pdf 3978) και στο τελευταίο (pdf 3980), στον πίνακα αποδεκτών, η 'Αναφερόμενη Υπόλογος' προσδιορίζεται ως γυναίκα σε αντιστοιχία με το ονοματεπώνυμο που ακολουθεί, ενώ στο pdf 3979 οι δύο γυναίκες αποδέκτριες καθίστανται άορατες μέσω της αναφοράς στο πρόσωπό τους ως 'Αναφερόμενοι Υπόλογοι', εφόσον στον πίνακα των αποδεκτών αυτής της κατηγορίας περιλαμβάνεται και ένας άντρας. Αντίστοιχα, όλα τα στελέχη των υπηρεσιών του Υπουργείου αναφέρονται ως διαχρονικά άντρες, σε φόρμες αιτήσεων υπογράφει 'ο Αιτών', άντρες και γυναίκες προσδιορίζονται ως 'Εισηγητές' (zip 6677(1)), και σε ομιλία Υπουργού Εργασίας στο DERE College, η οποία δημοσιοποιείται ως Δελτίο Τύπου, το πάνελ αποτελείται από 'συνομιλητές', το κείμενο αναφέρεται σε 'εργοδότες', 'εργαζόμενους' και 'μακροχρόνια άνεργους', καθώς και 'στους περίπου 240.000 νέους της χώρας μας'.

(5)

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Σε ό,τι αφορά τα έγγραφα του Υπουργείου Εξωτερικών, πέραν της ορολογίας που προσδιορίζει τις ιδιότητες στελεχών και υπαλλήλων, οι οποίες σε αντιστοιχία με τα υπόλοιπα έγγραφα της δημόσιας διοίκησης που αναλύθηκαν σε αυτό το στάδιο της μελέτης, εκφέρονται στο αρσενικό γένος, ενδιαφέρον έχει η αναφορά σε εθνοτικούς και άλλους προσδιορισμούς. Σε σχέση με τα πρώτα, τα έγγραφα αναφέρονται ή απευθύνονται στον

Αρμόδιο
Διευθυντή
Ενδιαφερόμενο
Κατασκευαστή
Αλλοδαπό
Διδάσκοντα
Εισηγητή

Οι ιδιότητες του Υπουργού, Υφυπουργού, Γραμματέα, Υπάλληλου, Σύμβουλου, Εκπροσώπου, Εταίρου, Δημοσιογράφου αλλά και του Ομογενούς επίσης ταυτίζονται με το αρσενικό γένος/ φύλο σε αντιστοιχία με το σύνολο των ονομάτων που προσδιορίζουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα στα κείμενα αλλά και το άμεσο περικείμενό τους όπως θα συζητήσουμε παρακάτω. Το ίδιο συμβαίνει και με τους εθνοτικούς προσδιορισμούς με συνέπεια τα έγγραφα να αναφέρονται σε

Ευρωπαίους
Έλληνες
Αφρικανούς

Αλλά και σε Πειρατές, διαχρονικά άντρες.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των εγγράφων με κωδικό p48 (_1991, _2498, _3544, _3846, _5820, _7065, _8028, _8234, _8238, _11113, _40941, _50002, _50500, _50793, _51793, _53232, _53234, _60397), τα οποία είναι «Ανακοινώσεις», στις οποίες η αρμόδια υπάλληλος τυγχάνει να είναι γυναίκα χωρίς αυτό να διαφοροποιεί τον προσδιορισμό της ως γένους αρσενικού 'Αρμόδιος:' στο πάνω αριστερό μέρος του εγγράφου στο οποίο, μετά τον προσδιορισμό, συμπληρώνεται το ονοματεπώνυμό της.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Αντίθετα, η επίσης γυναίκα στέλεχος που υπογράφει το έγγραφο προσδιορίζεται ως 'Η Προσωπάρχης'.

(6)

Τελευταία παραθέτουμε παραδείγματα από το **Υπουργείο Εσωτερικών** και τη **Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ)**. Στα έγγραφα του Υπουργείου τα οποία δεν συντάσσονται από την ΓΓΙΦ, παραμένει συνεπής η χρήση του αρσενικού γένους για γυναίκες και άντρες στελέχη, υπαλλήλους και αποδέκτριες-τες. Έτσι αποκλειστικά άντρες φαίνεται να είναι οι,

Προϊστάμενοι	Μετανάστες
Απασχολούμενοι	Εκκαθαριστές
Ηλικιωμένοι	Αντικαταστάτες
Ενδιαφερόμενοι	Αναπληρωτές
Αξιολογούμενοι	Επιθεωρητές
Εκπαιδευτές	Μαθητές
Άνεργοι	Χρήστες
Καταθέτες	Φοιτητές
Ερευνητές	Καθηγητές
Υπεύθυνοι	Συνδρομητές

Επίσης, κατ' αναλογία άντρες είναι οι Δήμαρχοι, Περιφερειάρχες, Υπουργοί και Υφυπουργοί καθώς και το σύνολο των Δημοσίων Υπαλλήλων. Εξάιρεση αποτελεί η «Προκήρυξη», Prokirixi ESYDE2_2014.doc, η οποία όμως αφορά προκήρυξη ανοιχτού διαγωνισμού για την ανάπτυξη ψηφιακού θεματικού αποθετηρίου στο πλαίσιο της αναβάθμισης των υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης της ΓΓΙΦ. Σε αυτή, και ενώ στον τίτλο του προκηρυσσόμενου έργου γίνεται αναφορά σε 'χρήστες/-τριες με αναπηρίες', στο σύνολο του κειμένου έκτασης 119 σελίδων ενίοτε γίνεται αναφορά και στα δύο γένη/ φύλα ('απόφοιτοι/-τες', 'ερευνητές/ερευνήτριες') αλλά αυτή δεν είναι συστηματική. Σε άλλα σημεία του ίδιου κειμένου χρησιμοποιείται μόνο το αρσενικό γένος για τα πρόσωπα αναφοράς (π.χ. σελίδες 13-15 'προς χρήστες με αναπηρίες', 'τους υπαλλήλους', 'εργασίες φοιτητών', 'άρθρα καθηγητών', 'ερευνητές').

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων παρουσιάζει μια σχετικά διαφορετική εικόνα. Παρότι αποτελεί Γραμματεία του ίδιου Υπουργείου, παρατηρείται μια διακύμανση στις επιλογές δήλωσης γένους/ φύλου σε σχέση με το έτος έκδοσης του εγγράφου. Από το 2002 έως και το 2009 τα κείμενα που εξετάστηκαν συντάσσονται αποκλειστικά στο αρσενικό γένος. Το 2010-11 παρατηρείται η μάλλον συστηματική σύνταξή τους με τη δήλωση και των δύο γραμματικών γενών και κατ' επέκταση η προσπάθεια αναφοράς και στα δύο φύλα. Τα έγγραφα του 2013 που εξετάστηκαν επιστρέφουν στις προ του 2010 πρακτικές σύνταξης και στο κυρίαρχο αρσενικό γραμματικό γένος. Αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα εγγράφων:

Το μεν πρώτο (ODIGOS-GM_PERIFEREIES.pdf) αποτελεί οδηγό για τη δημιουργία μεθοδολογιών και εργαλείων ένταξης, παρακολούθησης και ελέγχου της διάστασης της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές και εκδόθηκε το 2011 (σελίδες 85). Λειτουργώντας με συνέπεια ως προς το στόχο της σύνταξής του ως οδηγού για την ισότητα των φύλων, ίσως είναι ένα από τα ελάχιστα έγγραφα στο σύνολο του σώματος κειμένων που συγκεντρώθηκε, το οποίο με συνέπεια δηλώνει αμφότερα τα γραμματικά γένη και φύλα των ομάδων/ προσώπων αναφοράς. Αυτό γίνεται με την προσθήκη της κατάληξης του θηλυκού μετά το πέρασ του ονόματος με αρσενική μορφολογία και μετά το σύμβολο /-. Παραμένει βέβαια σε ισχύ ο συντακτικός κανόνας της πρόταξης του ισχυρού αρσενικού γραμματικού γένους.

Το δεύτερο εκδίδεται στο πλαίσιο του προγράμματος DAPHNE III, 2007-2013 και αποτελεί οδηγό για την αποφυγή και την αντιμετώπιση φαινομένων άσκησης βίας στις γυναίκες στο χώρο εργασίας τους (204_odigos_0710.pdf). Σε αυτό, το σύνολο των ομάδων αναφοράς προσδιορίζονται με το αρσενικό γραμματικό γένος:

Εργοδότες Εθελοντές (τους) Εταίρους (των) Φοιτητών	Εργαζόμενοι Οικιακοί βοηθοί Αλλοδαποί
---	---

Οι 'εργαζόμενοι' αναφέρονται σε γυναίκες κάτω των 33 ετών, οι οποίες προτρέπονται να είναι 'σοβαροί' και 'άμεσοι' και να μοιράζονται το πρόβλημά τους με 'έναν έμπιστο συνάδελφο' η/ο οποία-ος να μπορεί να καταθέσει σε περίπτωση καταγγελίας ως 'αυτόπτης

ή αυτήκοος μάρτυρας'. Κατ' αναλογία οι γυναίκες που υφίστανται βία στο χώρο της εργασίας τους προσδιορίζονται ως 'οι αποδέκτες της σεξουαλικής παρενόχλησης'.

Συμπερασματικά, από τη μέχρι τώρα ανάλυση προκύπτει ότι στο σύνολο των δημόσιων εγγράφων που αναλύθηκαν δειγματοληπτικά κατά τρόπο ποιοτικό («με το χέρι», το 10% των εγγράφων της βάσης), στο επίπεδο της μορφολογίας, κυριαρχεί η χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους με ελάχιστες εξαιρέσεις που αφορούν κυρίως έγγραφα της ΓΓΙΦ μιας συγκεκριμένης ενδεχομένως περιόδου (2010-2011).

2.2 Μορφολογία/Σύνταξη

2.2.1 Το άρθρο

Ως προς τη μορφολογία του, το άρθρο στην Ελληνική γλώσσα, οριστικό και αόριστο, έχει γένη αριθμούς και πτώσεις. Το οριστικό άρθρο (ο, η, το) προσδιορίζει ουσιαστικά στον ενικό και πληθυντικό αριθμό, ενώ το αόριστο άρθρο (ένας, μια, ένα) μόνο στον ενικό. Τοποθετείται πριν την κεφαλή της ονοματικής φράσης και συμφωνεί με αυτήν ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση. Στην περίπτωση των ονοματικών φράσεων στις οποίες η κεφαλή είναι επαγγελματικό όνομα με την κοινή για το θηλυκό και το αρσενικό κατάληξη σε -ος, το θηλυκό ξεχωρίζει από το αρσενικό μόνο εφόσον εκφέρεται με άρθρο. Το ίδιο ισχύει και για τα ονόματα που περιγράφουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα και, είτε διαθέτουν δύο τύπους είτε όχι, επιλέγεται ο λόγιος τύπος του αρσενικού και για τα δύο γένη/ φύλα. Τα δύο γένη συμπίπτουν όμως και πάλι στην ονομαστική και γενική του πληθυντικού.

Στο σύνολο των εγγράφων που αναλύθηκαν (πλην των ελαχίστων στα οποία δια του άρθρου ή/και της κατάληξης δηλώνονται και τα δύο γένη), οι περιπτώσεις ασάφειας ως προς την πρόθεση της/του συντάκτριας-τη να χρησιμοποιήσει το αρσενικό γένος επιλύονται με τη χρήση του αρσενικού άρθρου σε διαφορετικά σημεία του ίδιου κειμένου. Έτσι, για παράδειγμα 'οι υπάλληλοι', 'οι εκπαιδευτικοί', 'οι ασθενείς', 'οι πρόσφυγες' 'οι ανά τον κόσμο ομογενείς' προσδιορίζονται σε επόμενες παραγράφους του ίδιου κειμένου ως άντρες εφόσον στην αιτιατική του πληθυντικού αναφέρονται ως 'τους υπαλλήλους', 'τους εκπαιδευτικούς', 'τους ασθενείς', 'τους πρόσφυγες', 'τους ανά τον κόσμο ομογενείς'. Στο περικείμενο που δημιουργεί αυτή η επιλογή, στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα ονόματα που περιγράφουν επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα λοιπόν, αναλύονται ως γένους αρσενικού επιβεβαιώνοντας την κυρίαρχη τάση της ελληνικής δημόσιας διοίκησης να αναφέρεται

ή/και να απευθύνεται και στις γυναίκες αποδέκτριες των ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στα έγγραφα -ή και των ίδιων των εγγράφων- μέσα από την προσφώνηση/ αναφορά σε άντρες εκπροσώπους των εν λόγω κατηγοριών.

2.2.2 Προσάρτημα στην ΟΦ

Στις φραστικές δομές που παρατίθενται παρακάτω, το αρσενικό γραμματικό γένος των ονομάτων αναφοράς σε επαγγελματικές και άλλες ιδιότητες προκύπτει από την ανάλυση των προσαρτημάτων στις ονοματικές φράσεις των οποίων η κεφαλή είναι όνομα το οποίο δεν φέρει εκ της μορφολογίας του πληροφορία για το γραμματικό γένος και κατ' επέκταση το φύλο με το οποίο ταυτίζεται. Είναι ως εκ τούτου το άρθρο (βλ. προηγούμενη ενότητα) και τα υπόλοιπα προσαρτήματα (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) που μεταφέρουν δια του κανόνα της υποχρεωτικής συμφωνίας ως προς το γένος αυτή την πληροφορία.

- ✚ 'τον ορισμό του υπεύθυνου εκπρόσωπου του Δήμου ως συνεργάτη'
- ✚ 'με χρέη επιστημονικού συμβούλου'
- ✚ 'προώθηση της ιδιότητας των νέων ως ενεργοί πολίτες και ως ευρωπαίοι πολίτες'
- ✚ 'μόνιμοι εκπαιδευτικοί'
- ✚ 'στους λοιπούς συναδέλφους'
- ✚ 'οι συμβεβλημένοι ιατροί'
- ✚ 'μέχρι τον ορισμό νέου προέδρου'
- ✚ 'των Ρομά Ελλήνων και αλλοδαπών'
- ✚ 'Υπηρεσιακού Γενικού Γραμματέα' (της γραμματέως)
- ✚ 'ο αμέσως επόμενος αδιάθετος υπάλληλος'
- ✚ 'έναν έμπιστο συνάδελφο'

2.2.3 Αντωνυμίες

Σε αντιστοιχία με το ρόλο του άρθρου και των προσαρτημάτων στην ονοματική φράση, οι αντωνυμίες αποσαφηνίζουν το γένος αναφοράς των ουσιαστικών τα οποία προσδιορίζουν ή στα οποία αναφέρονται. Η αρσενικού γένους κτητική αντωνυμία 'του' προσδιορίζει τον κτήτορα ως άντρα. Αντίστοιχα λειτουργούν και οι αναφορικές 'ο οποίος', 'όσοι' και οι δεικτικές αντωνυμίες 'άλλους', 'όλους'.

- ✚ 'του εκκαθαριστικού του σημειώματος'

- ✚ 'για όλους όσοι'
- ✚ 'ημερομηνία διορισμού του'
- ✚ 'με άλλους ειδικούς ιατρούς'
- ✚ 'όσοι είναι εκδιδόμενα πρόσωπα'
- ✚ 'υπάλληλο με βαθμό Πληρεξούσιου Υπουργού Β' ο οποίος'

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα εγγράφου του Υπουργείου Εσωτερικών που ακολουθεί (PD_131_GR2006.doc). Το έγγραφο αποτελεί Προεδρικό Διάταγμα και αφορά το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης υπηκόων τρίτης χώρας οι οποίες-οι διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα.

« β. Τα λοιπά, κάτω των 18 ετών, άγαμα τέκνα του συντηρούντος ή του ετέρου των συζύγων, συμπεριλαμβανομένων των τέκνων που έχουν, κατά τα ανωτέρω, υιοθετηθεί, εφόσον η άσκηση της επιμέλειας έχει νομίμως ανατεθεί για μεν τα τέκνα του συντηρούντος σε αυτό*², για δε τα τέκνα του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν.»

(σελ. 3-4)

Οι αντωνυμίες λειτουργούν ως μηχανισμοί αναφοράς σε οντότητες του κόσμου, είτε αυτές αναφέρονται σε κάποιο σημείο του κειμένου είτε αφορούν το ευρύτερο περιεχόμενο. Στο απόσπασμα του ΠΔ που παρατέθηκε, η χρήση του αρσενικού γένους των δεικτικών και των αντιθετικών αντωνυμιών/ προσδιοριστών³ ('**του ετέρου**'/ '**σε αυτό***'/ '**του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν**') καθιστά αδύνατη την αναπομπή στο πρόσωπο αναφοράς δηλαδή, είτε στην σύζυγο είτε στον σύζυγο που έχει την επιμέλεια των τέκνων, καθιστώντας το απόσπασμα δυσνόητο και ασαφές. Επίσης, στο συγκεκριμένο παράδειγμα, τη σύγχυση επιτείνει η μορφοφωλογική επιλογή αποβολής του τελικού -ν ('για μεν τα τέκνα του συντηρούντος σε αυτό*'), που παραπέμπει στην κατάληξη του ουδετέρου, σε αντιδιαστολή με το 'αυτόν', το οποίο διατηρεί το τελικό -ν, στο τέλος της πρότασης. Σε κάθε περίπτωση, οι φράσεις '**του ετέρου των συζύγων**' και '**του ετέρου συζύγου στο σύζυγο αυτόν**', με τις αντωνυμίες και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν να δημιουργούν αμφισημία ως προς την ταύτιση του αρσενικού γένους με το φύλο των προσώπων αναφοράς, αποτελούν ένα ακόμα παράδειγμα συνεπούς χρήσης του ισχυρού αρσενικού γραμματικού γένους εις βάρος όχι μόνο των γυναικών/προσώπων αναφοράς, αλλά και των αναγνωστριών-των οι οποίοι

---

2 Ο αστερίσκος (*) υποδηλώνει αντιγραμματική δομή.

3 Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton 1998: 101 & 327

καλούνται να αποκωδικοποιήσουν το νόημα. Στη συνέχεια δε του κειμένου, και σε ό,τι αφορά το ζήτημα της οικογενειακής επανένωσης στις περιπτώσεις πολυγαμίας, η συντάκτρια-της του κειμένου αναιρεί την αρχική της/του επιλογή ως προς τη συνεπή χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους και διαχωρίζει μέσω αυτού –με όχημα το γένος των αντωνυμιών, αντιθετικών και προσωπικών αντίστοιχα- το φύλο των προσώπων αναφοράς προϋποθέτοντας 1) το δεδομένο του αποκλειστικά αντρικού δικαιώματος στην πολυγαμία ('με άλλη σύζυγο', 'άλλης συζύγου'), και 2) διατηρώντας την αρσενική ταυτότητα 'του συντηρούντος' και έχοντας την επιμέλεια τέκνων ('του έχει ανατεθεί νομίμως η επιμέλεια'). Επιβεβαιώνει λοιπόν, έμμεσα την τάξη πραγμάτων στον κόσμο και τη σχέση των γλωσσικών τύπων με αυτή.

«2. Σε περίπτωση πολυγαμίας, αν ο συντηρών έχει ήδη σύζυγο που ζει μαζί του στην Ελλάδα, δεν επιτρέπεται η οικογενειακή επανένωση με άλλη σύζυγο. Δεν επιτρέπεται η οικογενειακή επανένωση ανήλικων τέκνων του συντηρούντος και άλλης συζύγου, εκτός των περιπτώσεων που του έχει ανατεθεί νομίμως η επιμέλεια.».

2.3 Σύνταξη

2.3.1 Σειρά Όρων

Ως προς τη σειρά των όρων, ενδιαφέρον έχει να επισημανθεί η επιλογή των συντακτριών-των σε εκείνα τα έγγραφα που συντάσσονται αναφερόμενα και απευθυνόμενα και στο δύο γένη/ φύλα (έγγραφα με διπλή σήμανση γένους). Σε αυτά, η επιλογή βρίσκεται σε αρμονία με τον γραμματικό/ συντακτικό κανόνα του ισχυρού αρσενικού γραμματικού γένους και ως εκ τούτου είτε προτάσσεται το αρσενικό άρθρο και όνομα είτε γράφεται πλήρως ο αρσενικός τύπος του ονόματος στον οποίο προστίθεται μετά τα σύμβολα /- ή - η κατάληξη του θηλυκού. Ακόμα και στα έγγραφα τα οποία θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε πολιτικά ορθότερα ως προς την αναφορά στο κοινωνικό φύλο (ο/η εργαζόμενος-η), η συνεπής πρόταξη του αρσενικού ενισχύει την αρσενική κυριαρχία τόσο στο γλωσσικό όσο και στο συμβολικό επίπεδο. Ούτε ένα από τα έγγραφα της βάσης που αποτέλεσαν την πρώτη ύλη της έρευνας για τον σεξισμό στα Δημόσια Έγγραφα δεν παραβιάζει αυτόν τον κανόνα.

Αυτή η επιλογή αντικατοπτρίζει δύο παραμέτρους:

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

α. Αποτυπώνει την γενικότερη προτίμηση των ελληνίδων-ων ομιλητριών-των για την πρόταξη του αρσενικού γένους.

β. Αναπαράγει αυτή την προτίμηση, αναπαράγοντας ταυτόχρονα και τις συνδηλώσεις της στο επίπεδο του συμβολικού.

Παρόλα αυτά, δεν αποτελεί μη παραβιάσιμο κανόνα εφόσον η αντιστροφή της σειράς των γραμματικών γενών δεν παράγει αντιγραμματικές δομές. Επίσης, δεν απορρέει από καμία αξιωματική διευθέτηση των πραγμάτων η οποία οφείλει να παραμείνει αμετάβλητη στο χρόνο. Αντίθετα, μέσα σε ένα πλαίσιο άσκησης γλωσσικής πολιτικής, εναλλακτικές γλωσσικές -και άρα κοινωνιογλωσσικές- διευθετήσεις στο ελεγχόμενο πλαίσιο της σύνταξης των Δημόσιων Εγγράφων φαίνονται επιβεβλημένες. Αυτές μπορούν να λειτουργήσουν τόσο αφυπνιστικά όσο και διαπαιδαγωγητικά, δίνοντας το έναυσμα για μια δικαιότερη αναφορά σε γυναίκες και άντρες συντάκτριες-τες/ αποδέκτριες-ες των εγγράφων.

Με βάση αυτή τη θέση, σε αυτή τη μελέτη, η συντακτική επιλογή είναι η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους. Στόχος είναι η επιλογή δήλωσης του γένους/ φύλου να είναι ανατρεπτική ως προς τον κυρίαρχο γραμματικό κανόνα και να λειτουργήσει αφυπνιστικά, υποδεικνύοντας τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής συντακτικής διευθέτησης όχι αμιγώς γλωσσικών ζητημάτων στην εκπροσώπηση των φύλων στο λόγο.

3.0 Ποσοτική Ανάλυση

3.1 Η Ποσοτική Ανάλυση των Δημοσίων εγγράφων

Στα πλαίσια της παρούσης έρευνας, η προσέγγιση της ανάλυσης με το λογισμικό Atlas.ti αφορά την περίπτωση της **οιονεί στατιστικής ανάλυσης** ποιοτικών δεδομένων προερχόμενων από το περιεχόμενο μέρους του δείγματος των τεκμηρίων εγγράφων της δημόσιας διοίκησης. Η οιονεί στατιστική ανάλυση αντιστοιχεί στην ανάλυση περιεχομένου (*content analysis*) δηλαδή την μεθοδολογία **μετατροπής δευτερογενούς υλικού ποιοτικής φύσης σε μορφή ποσοτικών δεδομένων** και έχει κάποια βασικά χαρακτηριστικά:

- Η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει τη συστηματική διερεύνηση του κειμένου και συνεπάγεται ότι *το κείμενο εξετάζεται στην ολότητα του και όχι επιλεκτικά, οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται για την ταξινόμηση των δεδομένων ορίζονται με σαφήνεια έτσι ώστε να είναι δυνατή η επανάληψη και ο έλεγχος της διαδικασίας από άλλους ερευνητές, χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στο κείμενο ποσοτικοποιούνται ούτως ώστε να μπορεί να διαπιστωθεί η σημασία που φέρουν στο ίδιο κείμενο αλλά και σε σύγκριση με άλλα.*
- Τα ερωτήματα που τίθενται και άρα και οι κατηγορίες που κατασκευάζονται, καθώς και η μονάδα ανάλυσης που χρησιμοποιείται, καθορίζονται από την γενικότερη προβληματική της έρευνας. Η διαδικασία της κατηγοριοποίησης αφορά ουσιαστικά τη διατύπωση ερωτήσεων από τον ερευνητή και την προσπάθεια εξεύρεσης των απαντήσεων από τα διαθέσιμα δευτερογενή στοιχεία, στην περίπτωση μας δημόσια έγγραφα. Οι πιθανές μονάδες καταγραφής (ή ανάλυσης) είναι κατά σειρά η λέξη (= μικρότερη δυνατή μονάδα καταγραφής), η πρόταση, η παράγραφος, το θέμα, το πρόσωπο, το συνολικό κείμενο.
- Κατά τη διαδικασία κατηγοριοποίησης, ο ερευνητής ερμηνεύει το περιεχόμενο της υπό ανάλυσης επικοινωνιακής μονάδας με βάση τις κατηγορίες που έχει κατασκευάσει ή τις κατηγορίες της αρχικής θεωρίας που χρησιμοποιεί. Βασικές μετρήσεις (ποσοτικοποίηση) που μπορεί να κάνει βάση της μονάδας ανάλυσης είναι *ο χώρος/χρόνος που καλύπτει το υπό έρευνα περιεχόμενο, η παρουσία/απουσία της κατηγορίας στην μονάδα καταγραφής, συχνότητα εμφάνισης μιας κατηγορίας, ένταση με την οποία εμφανίζεται μια κατηγορία.*

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Στα πλαίσια της παρούσης έρευνας, ως **μονάδα ανάλυσης ορίζεται το έγγραφο** (αρχείο εγγράφου) ενώ **οι κατηγορίες/ερωτήματα αφορούν τα φαινόμενα σεξισμού στο γραπτό λόγο**, όπως οροθετήθηκαν από το κείμενο της προκήρυξης.

Για τις ανάγκες της ανάλυσης, ορίστηκαν οι παρακάτω βασικές κατηγορίες:

- 1. Αρσενικό γραμματικό γένος:** αφορά έγγραφα στα οποία η συντάκτρια ή/και ο συντάκτης χρησιμοποιεί αποκλειστικά το αρσενικό γένος για την αναφορά σε πρόσωπα ή ομάδες αναφοράς.
- 2. Διπλή σήμανση γένους:** αφορά έγγραφα με αναφορά σε γυναίκες και άνδρες μέσω της διπλής σήμανσης του γραμματικού γένους. Σε κάθε περίπτωση προηγείται το αρσενικό και ακολουθεί το θηλυκό.
- 3. Χωρίς σήμανση γένους:** έγγραφα στα οποία δεν εμφανίζεται το φαινόμενο καθώς η αναφορά στα πρόσωπα γίνεται μέσω ουδέτερων ως προς το φύλο λέξεων (άτομο, άνθρωπος, κ.λ.π.).
- 4. Αστάθεια σήμανσης γένους:** έγγραφα στα οποία περιστασιακά γίνεται αναφορά και στα δύο φύλα μέσω της διπλής σήμανσης του γραμματικού γένους. Κατά τα άλλα, συντάσσονται στο αρσενικό.
- 5. Σημσιολογικά στερεότυπα:** έγγραφα στα οποία γυναικείες ταυτότητες ταυτίζονται με χαρακτηριστικά χαμηλού κοινωνικού κύρους και ευπαθών ομάδων.

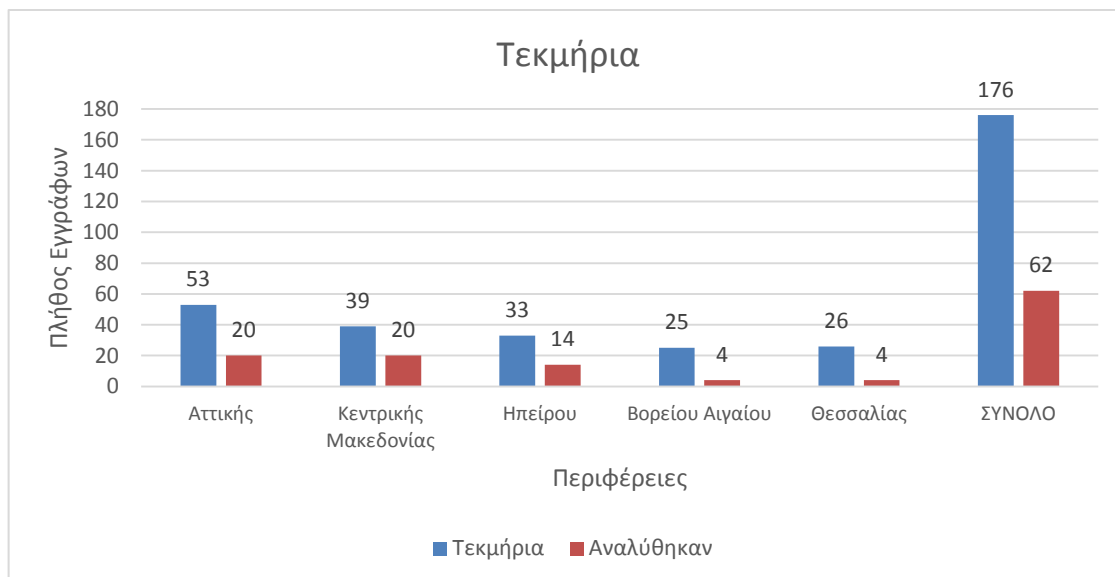
Έτσι λοιπόν, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, επιλέχθηκαν από το σύνολο του δείγματος των εγγράφων και σχηματίστηκαν τρεις (03) βασικές ομάδες εγγράφων από δήμους, περιφέρειες και υπουργεία τα οποία αποτέλεσαν τη βάση δεδομένων των τριών (03) διαφορετικών ερμηνευτικών μονάδων στο Atlas.ti, αντίστοιχα: **ΔΗΜΟΙ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ.**

Η αναλογία των εγγράφων που αναλύθηκαν με το Atlas.ti και των συνολικών τεκμηρίων της έρευνας παρουσιάζεται στους παρακάτω πίνακες από 6ο πίνακα έως 13ο πίνακα :

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	Δείγμα δημοσίων εγγράφων (ποιοτικής έρευνας) Τεκμήρια	Δείγμα δημοσίων εγγράφων που αναλύθηκαν με το Atlas.ti (ποσοτικής έρευνας) Αναλύθηκαν	Σχετική συχνότητα
Αττικής	53	20	37,74%
Κεντρικής Μακεδονίας	39	20	51,28%
Ηπείρου	33	14	42,42%
Βορείου Αιγαίου	25	4	16,00%
Θεσσαλίας	26	4	15,38%
ΣΥΝΟΛΟ	176	62	35,23%

Πίνακας 6: Ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά περιφέρεια

Πίνακας 7: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά περιφέρεια

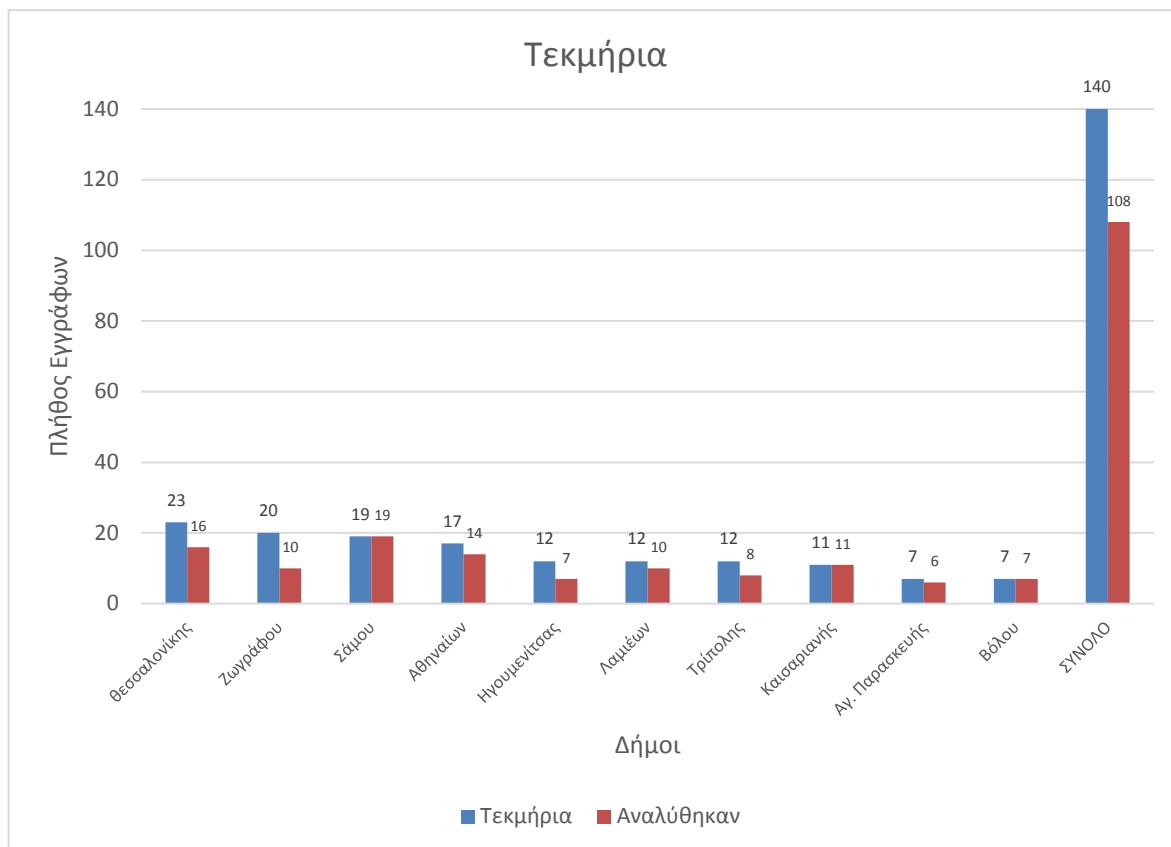
Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΔΗΜΟΙ	Τεκμήρια	Αναλύθηκαν	Σχετική συχνότητα
Θεσσαλονίκης	23	16	69,57%
Ζωγράφου	20	10	50,00%
Σάμου	19	19	100,00 %
Αθηναίων	17	14	82,35%
Ηγουμενίτσας	12	7	58,33%
Λαμιέων	12	10	83,33%
Τρίπολης	12	8	66,67%
Καισαριανής	11	11	100,00 %
Αγ. Παρασκευής	7	6	85,71%
Βόλου	7	7	100,00 %
ΣΥΝΟΛΟ	140	108	77,14%

Πίνακας 8: Ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά δήμο

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

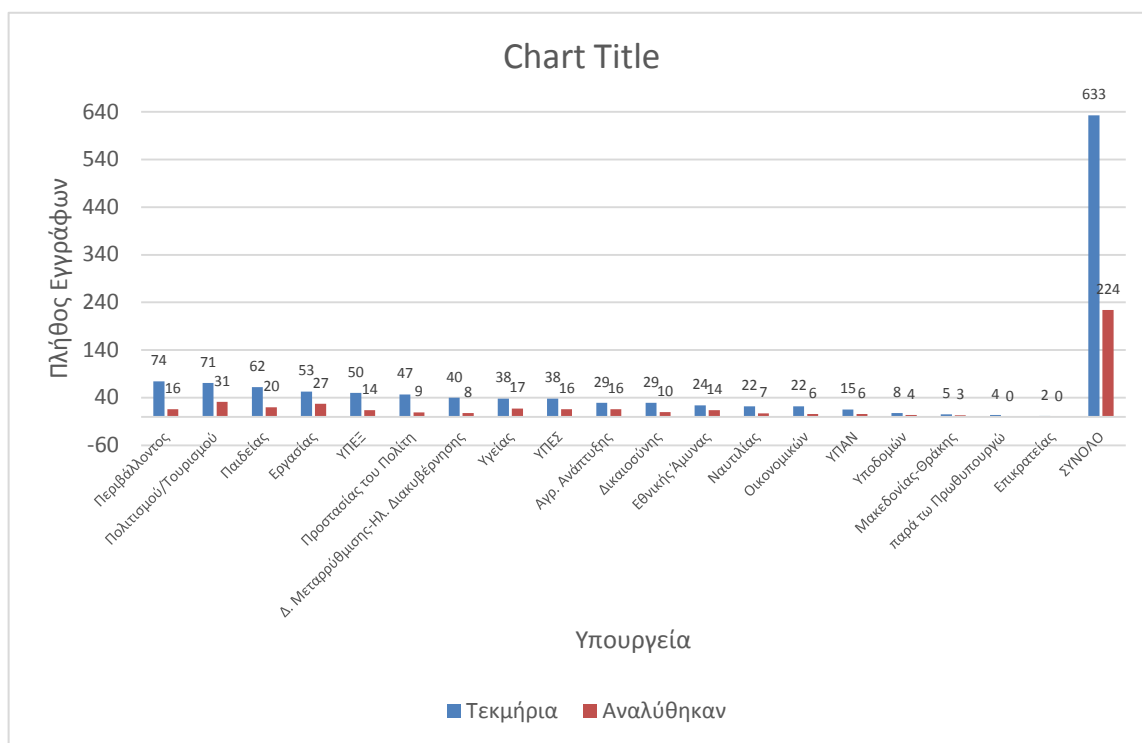

Πίνακας 9: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά δήμο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ	Τεκμήρια	Αναλύθηκαν	Σχετική συχνότητα
Περιβάλλοντος	74	16	21,62%
Πολιτισμού/Τουρισμού	71	31	43,66%
Παιδείας	62	20	32,26%
Εργασίας	53	27	50,94%
ΥΠΕΞ	50	14	28,00%
Προστασίας του Πολίτη	47	9	19,15%
Δ. Μεταρρύθμισης-Ηλ. Διακυβέρνησης	40	8	20,00%
Υγείας	38	17	44,74%
ΥΠΕΣ	38	16	42,11%
Αγρ. Ανάπτυξης	29	16	55,17%
Δικαιοσύνης	29	10	34,48%
Εθνικής Άμυνας	24	14	58,33%
Ναυτιλίας	22	7	31,82%
Οικονομικών	22	6	27,27%
ΥΠΑΝ	15	6	40,00%
Υποδομών	8	4	50,00%
Μακεδονίας-Θράκης	5	3	60,00%
παρά τω Πρωθυπουργώ	4	0	0,00%
Επικρατείας	2	0	0,00%
ΣΥΝΟΛΟ	633	224	35,39%

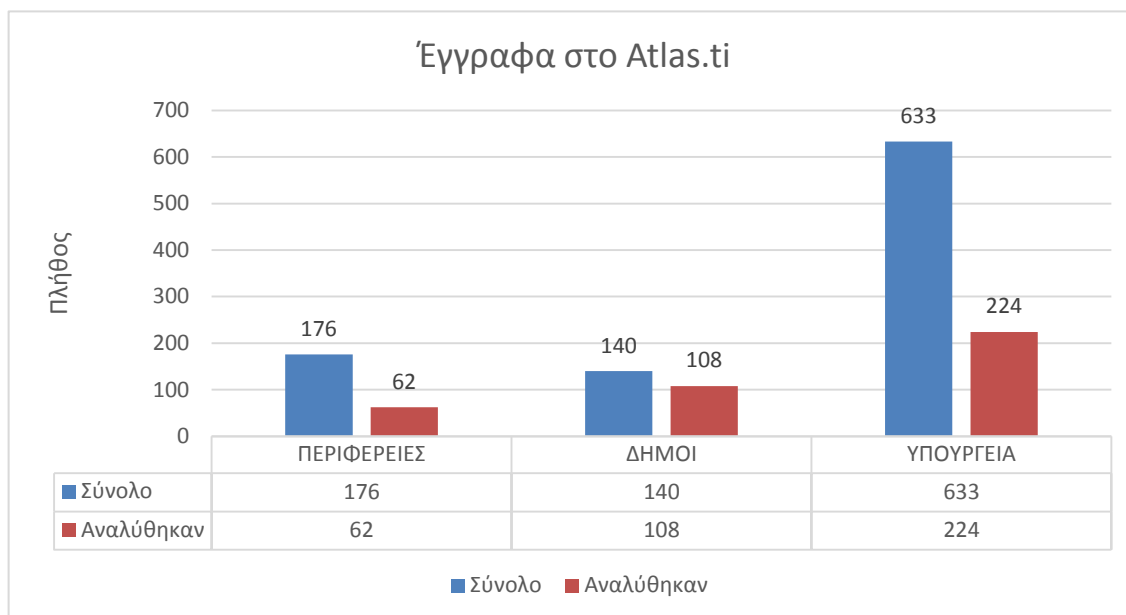
Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Πίνακας 10: Ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά υπουργείο

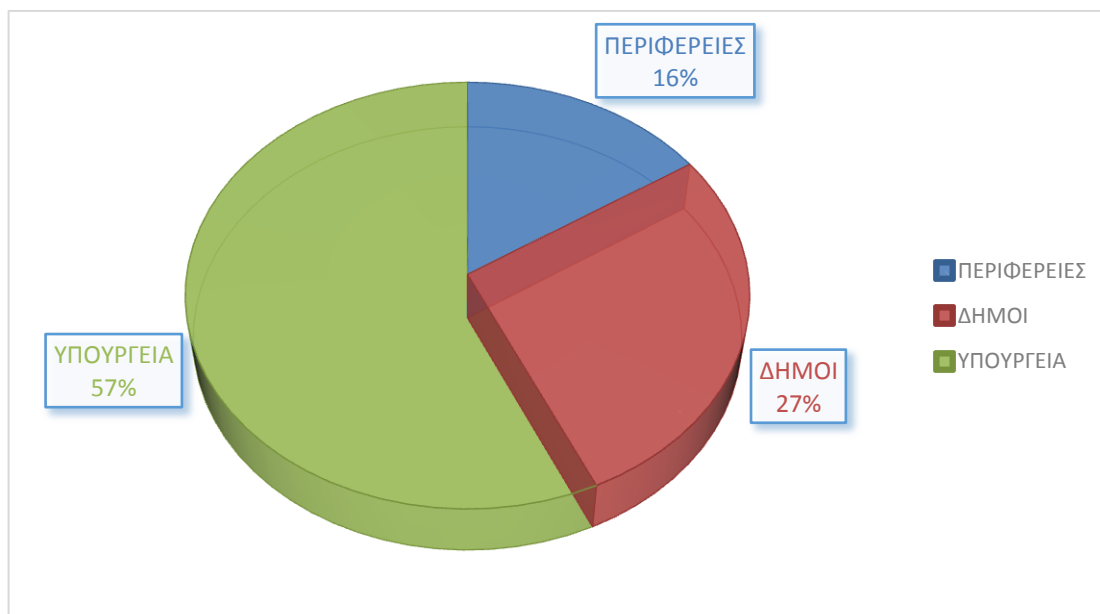
Πίνακας 11: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά υπουργείο

Η κατανομή των εγγράφων που αναλύθηκαν είναι η παρακάτω:

Πίνακας 12: Συγκριτικό γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά φορέα

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Πίνακας 13: Γράφημα με το ποσοστό τεκμηρίων που αναλύθηκαν ανά φορέα

Βασικές κατηγορίες που ποσοτικοποιήσαμε μέσα από την ανάλυση στο Atlas.ti είναι ο τύπος του εγγράφου, τι φαινόμενα σεξισμού παρουσιάστηκαν στο κείμενο, η χρονολογία του εγγράφου και που απευθύνεται το έγγραφο. Επίσης, αποτυπώθηκαν σε λίστα ανά ερμηνευτική μονάδα τα λήμματα των εγγράφων στα οποία παρουσιάστηκε κάποιο σεξιστικό φαινόμενο.

Παρακάτω παρουσιάζεται η ποσοτικοποίηση η οποία συνάδει με την αντίστοιχη ποιοτική ανάλυση η οποία διενεργήθηκε σε έναν αριθμό εγγράφων.

I. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

ΤΥΠΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Διαγωνισμοί / προκηρύξεις	17	27,42%
Απόφαση	7	11,29%
Αίτηση	6	9,68%
Δελτίο τύπου	6	9,68%
Πρόσκληση	5	8,06%
Εκθέσεις	3	4,84%
Ανακοίνωση	3	4,84%
Θεματολογία συνεδριάσεων	3	4,84%
Πρακτικά	3	4,84%
Επιστολή	2	3,23%
ΦΕΚ	2	3,23%

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Απολογισμός	1	1,61%
Επιχειρησιακό σχέδιο	1	1,61%
Ημερήσιες διατάξεις	1	1,61%
Στατιστικά	1	1,61%
Συγγραφή υποχρεώσεων	1	1,61%
ΣΥΝΟΛΟ	62	100,00%

Πίνακας 14: Είδη εγγράφων που αναλύθηκαν από τις περιφέρειες

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Αρσενικό γραμματικό γένος	41	66,13%
Διπλή σήμανση στο γένος	17	27,42%
Χωρίς σήμανση στο γένος	9	14,52%
Αστάθεια σήμανσης γένους	4	6,45%

* σε ένα έγγραφο μπορεί να παρατηρηθούν πάνω από ένα διαφορετικά φαινόμενα σεξισμού

Πίνακας 15: Φαινόμενα σεξισμού στις περιφέρειες

ΕΤΗ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
2014	39	62,90%
Χωρίς χρονολογία	9	14,52%
2013	7	11,29%
2012	4	6,45%
2011	2	3,23%
2009	1	1,61%
ΣΥΝΟΛΟ	62	100%

Πίνακας 16: Χρονολογική κατανομή εγγράφων στις περιφέρειες

ΠΡΟΣ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Το κοινό	43	69,35%
Το πολιτικό προσωπικό	19	30,65%
ΣΥΝΟΛΟ	62	100,00%

Πίνακας 17: Σε ποιους απευθύνονταν τα έγγραφα στις περιφέρειες

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

Παρακάτω παρουσιάζεται η λίστα λημμάτων στα οποία εντοπίσαμε τα παραπάνω φαινόμενα σεξισμού:

Ο/ΟΙ πολύτεκν-ος,-οι	Ο/Οι/Στους/Τους/Του ενδιαφερόμεν-ος,-οι,-ους,-ου
αδύνατοι	Ο/Τον ανάδοχ-ος,-ο
αθλητών	Ο/ΤΟΥ Δήμαρχ-ος,-ου
ΑΙΤΟΥΝΤΟΣ	Ο/ΤΟΥ δικαιούχ-ος,-ου
Αιτών/ούσα	Ο/ΤΟΥ ομογεν-ής,-ους
αναπληρωτή	Ο/ΤΟΥ προσφέρ-ων,-οντα
ΑΠΟΝΤΕΣ	Ο/ΤΟΥΣ σύμβουλ-ος,-ους
απόφοιτος	Ο/ΤΩΝ χειριστ-ής,-ων
ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΥΣ	Οι απολυόμενοι
αυτός	Οι δικαιούμενοι
άλλους	οι έφηβοι
άνεργοι	οι έχοντες
διαγωνιζόμενοι,	οι οποίοι
διαθέσιμους	Οι συμμετέχοντες
Εκπαιδευτή	ΟΙ/Ο/ΕΝΑΝ εργαζόμεν-οι,-ος,-ο
εκπροσώπου του	Οι/Τους εγγεγραμμέν-οι,-ους
Ενός ιατρού, ελλείπει δε αυτού μιας νοσηλεύτριας	ΟΙ/ΤΩΝ εθελοντ-ές,-ων
ενός/ μίας	Οριζόμενους
επισκεπτών	όλ-οι,-ους
επιστάτη	όποιον
εργοδότης	όσ-οι,-ους
έκαστος	ΠΑΡΟΝΤΕΣ
Έλληνες Πολίτες	προμηθευτής
ημεδαποί	Προσληφθέντες
καθαριστή /καθαρίστριας	στέλεχος,
καθαριστριών	στον ενιστάμενο
μάγειρα	στους ηθοποιούς
Μελετητής	στους θεατές
μεμονωμένοι	στους μαθητές
ΝΕΟΥΣ	συνεργατών
νόμιμος	Το/Των άτομ-ο,-ων

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ο Αντιδήμαρχος	τον ανάδοχο
ο Διευθυντής	τον καθένα
ο δικηγόρος	τον υποψήφιο
ο κάθε	του αρμόδιου
ο κάτοχος	του/της
ο νόμιμος	τους δασκάλους
ο πολίτης	τους κατωτέρω
ο Πρόεδρος	τους οφειλέτες
Ο υπογράφων	ΤΩΝ/ΟΙ Ελλήν-ων,-ες
Ο/Η	ΤΩΝ/ΟΙ Εργατ-ών,-ες
Ο/Η/Οι/Τον/Τους υποψήφι-ος,-α,-οι,-ες,-	φοιτητών
ο,ους	φυγόδικοι
Ο/Οι αλλοδαπ-ός,-οί	φυγόπονοι
Ο/Οι ενδιαφερόμεν-ος,-οι	
Ο/Οι κάτοικ-ος,-οι	
Ο/Οι υποψήφι-ος,-οι	

Πίνακας 18: Λήμματα στα οποία εμφανίσθηκαν τα φαινόμενα σεξισμού στις περιφέρειες

II. ΔΗΜΟΙ

ΤΥΠΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Απόφαση	38	35,19%
Διαγωνισμοί / προκηρύξεις	17	15,74%
Ανακοίνωση	13	12,04%
Δελτίο τύπου	11	10,19%
Πρόσκληση	10	9,26%
Αίτηση	5	4,63%
Ημερήσιες διατάξεις	3	2,78%
Μνημόνιο	3	2,78%
Έγκριση	2	1,85%
Ψήφισμα	2	1,85%
ΑΠολογισμός	1	0,93%
Εισήγηση	1	0,93%
Εκθέσεις	1	0,93%
Σύμβαση	1	0,93%
ΣΥΝΟΛΟ	108	100,00 %

Πίνακας 19: Είδη εγγράφων που αναλύθηκαν από τους δήμους

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Αρσενικό γραμματικό γένος	60	55,56%
Διπλή σήμανση γένους	36	33,33%
Χωρίς σήμανση γένους	20	18,52%
Σημασιολογικά στερεότυπα	6	5,56%
Αστάθεια σήμανσης γένους	5	4,63%

* σε ένα έγγραφο μπορεί να παρατηρηθούν πάνω από ένα διαφορετικά φαινόμενα σεξισμού
Πίνακας 20: Φαινόμενα σεξισμού στους δήμους

ΕΤΗ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
2014	70	64,81%
2013	23	21,30%
Χωρίς χρονολογία	6	5,56%
2012	6	5,56%
2011	3	2,78%
ΣΥΝΟΛΟ	108	100,00%

Πίνακας 21: Χρονολογική κατανομή εγγράφων στους δήμους

ΠΡΟΣ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Το κοινό	65	60,19%
Το πολιτικό προσωπικό	43	39,81%
ΣΥΝΟΛΟ	108	100,00%

Πίνακας 22: Σε ποιους απευθύνονταν τα έγγραφα στους δήμους

Παρακάτω παρουσιάζεται η λίστα λημμάτων στα οποία εντοπίσαμε τα παραπάνω φαινόμενα σεξισμού:

αιτών/ούσα	ο/η
αλλοδαποί	Ο/Οι συμμετέχ-ων,-οντες
αναφερόμενο/η	Ο/Οι/Τον/Τους ενδιαφερόμεν-ος,-οι,-ο,-ους
αρμόδιοι υπάλληλοι	Ο/Οι/Τους/Τον/Του υποψήφι-ος,-οι,-ους,-

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αυτοί	ο,-ου
γραμματέα	Ο/Στον/Του/Στους/Οι προσφέρ-ων,-οντα,-οντες
δεκτοί	Ο/Του ανάδοχ-ος,-ου
διαγωνιζόμεν-οι,-ους	Ο/Του πολίτ-ης,-η
διευθυντή	Ο/Του υπεύθυν-ος,-ου
εγγεγραμμένοι	οι δικαιούμενοι
εισηγητές	οι παραλήπτες
εκπρόσωπο	οι προμηθευτές
επιμορφωτών	όποιος
εργοληπτών	όσοι
Έλληνες πολίτες	παρόντες
ένα (1) άτομο	προϊστάμενοι
έναν υπάλληλο	στον εαυτόν του
ημεδαποί	στον κάθε παραγωγό
ιερόσυλοι	στους δικαιούχους
καταρτιζόμενους/ες	στους παραγωγούς
κάποιοι	τον ίδιο
μεμονωμένοι	τον μελετητή
μετείχαν οι	τον/την
μισθωτούς	του πολύτεκνου υποψηφίου
ο γιατρός	Του/Των/Στους αιτούντ-ος,-ων,-ουντες
ο διαγωνιζόμενος	τους αιρετούς
ο επαγγελματίας	Τους/Οι εργαζόμεν-ους,-οι
ο τεχνικός	τους/τις
ο υπαίτιος	

Πίνακας 23: Λήμματα στα οποία εμφανίσθηκαν τα φαινόμενα σεξισμού στους δήμους

III.ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ

ΤΥΠΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
ΑΠΟΦΑΣΗ	50	22,32%
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ	31	13,84%
ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ	18	8,04%
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ	13	5,80%
ΟΔΗΓΙΕΣ	11	4,91%
ΦΕΚ	10	4,46%
ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ	9	4,02%

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ	9	4,02%
ΑΙΤΗΣΗ	7	3,13%
ΕΚΘΕΣΕΙΣ	7	3,13%
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ	7	3,13%
ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ	7	3,13%
ΕΝΤΥΠΟ-ΦΟΡΜΑ	6	2,68%
ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	6	2,68%
ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ	4	1,79%
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ	3	1,34%
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΡΑΣΗΣ	3	1,34%
ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	2	0,89%
ΜΕΛΕΤΗ	2	0,89%
ΝΟΜΟΣ	2	0,89%
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ	2	0,89%
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ	2	0,89%
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ	2	0,89%
MASTERPLAN	1	0,45%
ΕΓΚΡΙΣΗ	1	0,45%
ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	1	0,45%
ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	1	0,45%
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	1	0,45%
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	1	0,45%
ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ	1	0,45%
ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΕ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ	1	0,45%
ΠΡΟΣΦΟΡΑ	1	0,45%
ΠΡΟΤΑΣΗ	1	0,45%
ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟ	1	0,45%
ΣΥΝΟΛΟ	224	100,00 %

Πίνακας 24: Είδη εγγράφων που αναλύθηκαν από τα υπουργεία

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΕΞΙΣΜΟΥ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Αρσενικό γραμματικό γένος	106	47,32%
Διπλή σήμανση γένους	86	38,39%
Χωρίς σήμανση γένους	31	13,84%
Αστάθεια σήμανσης γένους	20	8,93%
Σημαιολογικά στερεότυπα	5	2,23%

* σε ένα έγγραφο μπορεί να παρατηρηθούν πάνω από ένα διαφορετικά φαινόμενα σεξισμού

Πίνακας 25: Φαινόμενα σεξισμού στα υπουργεία

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

ΕΤΗ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
2014	77	34,38%
2013	40	17,86%
2012	30	13,39%
Χωρίς χρονολογία	23	10,27%
2011	18	8,04%
2010	15	6,70%
2009	2	0,89%
2008	1	0,45%
2007	5	2,23%
2006	1	0,45%
2005	1	0,45%
2004	2	0,89%
2003	1	0,45%
2002	3	1,34%
2001	1	0,45%
2000	1	0,45%
1999	1	0,45%
1998	1	0,45%
1995	1	0,45%
ΣΥΝΟΛΟ	224	100,00%

Πίνακας 26: Χρονολογική κατανομή εγγράφων στα υπουργεία

ΠΡΟΣ	Συχνότητα	Σχετική συχνότητα
Το κοινό	124	55,36%
Το πολιτικό προσωπικό	100	44,64%
ΣΥΝΟΛΟ	224	100,00%

Πίνακας 27: Σε ποιους απευθύνονταν τα έγγραφα στα υπουργεία

Παρακάτω παρουσιάζεται η λίστα λημμάτων στα οποία εντοπίσαμε τα παραπάνω φαινόμενα σεξισμού:

αιμοδότης	Ο/Η Φαρμακοποιός
αιτών	Ο/ΟΙ αθλητ-ής,-ες
αιτών/ούσα	Ο/ΟΙ άνεργ-ος,-οι
αναγραφόμενος	Ο/ΟΙ διαχειριστ-ής,-ες
αναδόχου	Ο/ΟΙ διευθυντ-ής,-ές
αναπληρωτής	Ο/ΟΙ εγγεγραμμέν-ος,-οι

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αναπληρωτής προϊστάμενος	Ο/ΟΙ εργαζόμεν-ος,-οι
αναφερομένους υπαλλήλους	Ο/ΟΙ πληρεξούσι-ος,-οι
αντικαταστάτης	Ο/ΟΙ προϊστάμεν-ος,-οι
αντιπροσωπευόμενου	Ο/ΟΙ προσφέρ-ων,-οντες
αντιπροσώπου	Ο/ΤΟΝ συντονιστ-ής,-η
από μένα τον εκπαιδευτικό	Ο/ΤΟΝ/ΟΙ/ΤΟΥΣ ενδιαφερόμεν-ος,-ο,-οι,-
αρμόδιος	τους
αρμόδιους υπουργούς	Ο/ΤΟΥ ασφαλισμέν-ος,-ου
αυτοαπασχολούμενος	Ο/ΤΟΥ εργοδότης,-η
αυτοί	Ο/ΤΟΥ/ΟΙ/ΤΟΥΣ υποψηφί-ος,-ου,-οι,-τους
αυτός	Ο/ΤΟΥ/ΤΟΥΣ δικαιούχ-ος,-ου,-ους
άλλους αποδέκτες	Ο/ΤΟΥ/ΤΩΝ διευθυντ-ής,-ή,-ων
Γενικούς Γραμματείς	Ο/ΤΩΝ αγρότ-ης,-ών
Γενικός Διευθυντής	οι γιατροί/νοσηλευτές
δασκάλων	οι υποψήφιοι
δεκτοί	ΟΙ/ΤΟΥΣ εκπαιδευτικ-οί,-ούς
δηλούντος	ΟΙ/ΤΟΥΣ νέ-οι,-ους
δημόσιος λειτουργός	ΟΙ/ΤΩΝ εισηγητ-ές,-ών
διαγωνιζόμενοι	ΟΙ/ΤΩΝ μαθητ-ές,-ών
διασώστες	ΟΙ/ΤΩΝ σπουδαστ-ές,-ων
δικαιούμενοι	ΟΙ/ΤΩΝ συμμετέχοντ-ες,-ων
διοριζόμενοι	ΟΙ/ΤΩΝ φοιτητ-ές,-ών
διορισθέντας καθηγητής	οικονομολόγο
δυσνητικός καταναλωτής	οικοτουρίστες
εγγεγραμμένοι	οποίοι
εθελοντές	αοτυνομικός
Εθελοντής Αιμοδότης	όλους
εισηγητές	Όσ-οι,-ους
εκπαιδευτές	Όσοι συμμετέχουν
ελεγχόμενοι	όσοι υποψήφιοι
εμφανιζόμενος	παθόντες
ενδιαφερόμενος	παρόντες
ενιστάμενο	πλειοδότης
εξουσιοδοτημένος	προεδρεύων
Επιθεωρητή	πρωτοφειλέτες

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

επισκέπτης	στο Νομόρχη
επιστήμονα	στον αρμόδιο εισαγγελέα
επιχειρηματίας	στον επιζώντα σύζυγο
εργαζόμενο	στους ανέργους ναυτικούς
εργοδότη	στους δικαιούχους
έγκριτο δημοσιογράφο	στους πληγέντες
Έλλην-α,-ες πολίτ-η,-ες	συνεργατών
ένας εκ των συζύγων	σύγχρονος τουρίστας
ένας εκπρόσωπος	τακτικοί υπάλληλοι
ένοχοι	τελευταίος
η/ο	τελικοί δικαιούχοι
θέσεως ή ιδιότητάς του	το νόμιμο
ιδιοκτήτης	το νόμιμο εκπρόσωπο
ίδιος	τον ασθενή
καθηγητή	τον γραμματέα
κακόβουλος χρήστης	τον διδάσκοντα και τη διδάσκου..
καταρτιζόμενους	τον εκπαιδευτικό
κάθε ενήλικος άνδρας ή γυναί..	τον κρατούμενο
κάτοικοι	τον πρώην
μαθητές	Τον Υπουργό
μαθητές/τριες	του αναδόχου
μαθητών και μαθητριών	του αποστολέα
μακροχρόνια άνεργοι	του ασθενή
μειοδότη	του ασθενούς
μισθωτούς	του βοηθού
μόνιμος σύντροφος	του δικαιούχου
μόνιμοι	του επιχειρηματία
μόνιμος υπάλληλος	ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ
νέοι	του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπ..
νέοι μετανάστες	του νομίμου εκπροσώπου
νέοι εργοδότες	του οποίου
νέοι/ες	του προϊσταμένου
Νέους/ες, Γυναίκες, Μακροχρόνι..	του προϊσταμένου
νοσηλευτές	του συμμετέχοντος
νόμιμος	του τελικού καταναλωτή.

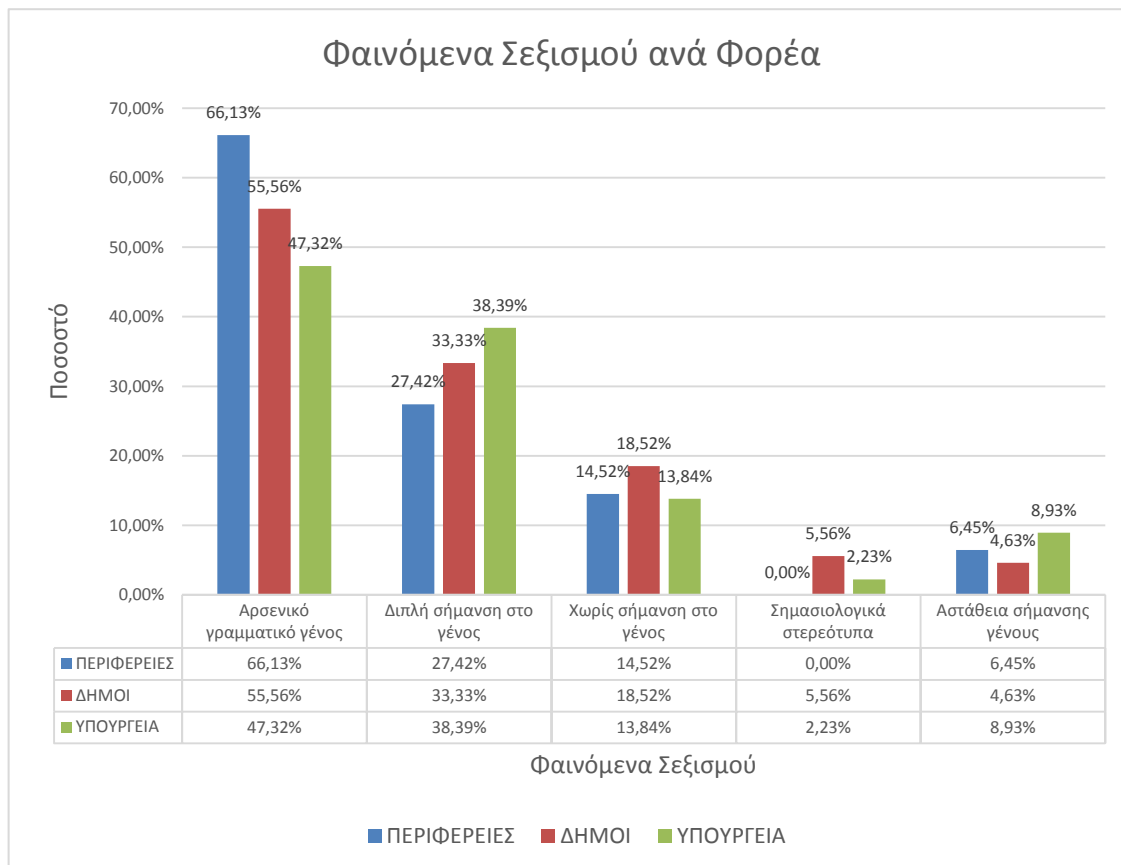
Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

νόμιμος εκπρόσωπος	του υπευθύνου
ο (η) σύζυγός τους	του υποψηφίου
ο αγοραστής	του.
Ο εκπαιδευτικός	ΤΟΥ/ΟΙ αιτούντ-ος,-ες
Ο κάτοχος	του/της
ο κάτωθι υπογεγραμμένος	του\τους
ο οικογενειακός ιατρός	τουρίστας
ο πελάτης	τους δικαιούχους
ο Πρόεδρος	τους/τις
ο στρατιωτικός	υπαλλήλους
ο συνοδός	υπεύθυν-ο,οι,ος
ο σύζυγος	υπηρετούντων
ο υπάλληλος	υπογράφων
ο υπεύθυνος	υποδιευθυντές
ο υπήκοος	υποψήφιοι ανάδοχοι
Ο/Η	υποψήφιοι προμηθευτές
Ο/Η Διευθυντής Ιατρός	υπόλογος
Ο/Η Διοικητικός Διευθυντής	υπόχρεοι
ο/η εκπαιδευτικός	χειριστές
Ο/Η Ιατρός	ωφελοόμενοι
Ο/Η Παραλαβών	ωφελοόμενοι/ες
Ο/Η υπεύθυνος	

Πίνακας 28: Λήμματα στα οποία εμφανίσθηκαν τα φαινόμενα σεξισμού στα υπουργεία

3.2 Αποτελέσματα

Ακολουθεί συγκεντρωτικός πίνακας/γράφημα του ποσοστού εμφάνισης των φαινομένων σεξισμού ανά φορέα προέλευσης/σύνταξης των εγγράφων.

Πίνακας 29: Γράφημα με συγκριτικά ποσοστά εμφάνισης των φαινομένων σεξισμού στα υπουργεία

Με βάση τα ποσοτικά δεδομένα της ανάλυσης οδηγούμαστε σε κάποιες βασικές διαπιστώσεις:

- Σε όλα τα δημόσια έγγραφα ανεξαρτήτου φορέα, **κυριαρχεί το αρσενικό γραμματικό γένος**. Αυτό ισχύει ακόμα και για τα έγγραφα στα οποία γίνεται διπλή σήμανση του γένους εφόσον στο σύνολό τους τηρείται ο κανόνας της πρόταξης του αρσενικού.
- Το φαινόμενο της σύνταξης των εγγράφων με αποκλειστική χρήση του αρσενικού γραμματικού γένους παρατηρείται εντονότερο στις περιφέρειες με ποσοστό 66,13% και λιγότερο στα υπουργεία με ποσοστό 47,3%.

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

- Τα υπουργεία σε ένα ποσοστό 38,39% τηρούν την διπλή σήμανση στο γραμματικό γένος, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις προτάσσεται το αρσενικό γένος. Οι περιφέρειες εμφανίζονται να υστερούν στο θέμα αυτό σε σχέση με τους άλλους φορείς, με ένα ποσοστό 27,42%.
- Στα έγγραφα των υπουργείων εντοπίστηκαν τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα σημασιολογικών στερεότυπων και επίσης, εντοπίστηκε εντονότερο το φαινόμενο της αστάθειας σήμανσης του γένους σε ποσοστό 8,93%, γεγονός που πιθανόν να σχετίζεται με το υψηλότερο ποσοστό εγγράφων διπλής σήμανσης.
- Τα έγγραφα χωρίς σήμανση στο γένος φαίνεται να αποτελούν ένα όχι αμελητέο ποσοστό των εγγράφων που αναλύθηκαν, από 13,84% στα υπουργεία σε 18,52% στους δήμους.

4.0 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης συνάδουν με τα συμπεράσματα της ποιοτικής ανάλυσης («με το χέρι») του 10% των εγγράφων της βάσης, οι διαπιστώσεις της οποίας συνοψίζονται στα εξής:

- Στα Δημόσια Έγγραφα, τα οποία συντάσσονται από και απευθύνονται σε υπαλλήλους και στελέχη φορείς συγκεκριμένων ιδιοτήτων και αρμοδιοτήτων και αναφέρονται σε ομάδες και κατηγορίες πολιτών, η κυριαρχία του αρσενικού γένους είναι συντριπτική.
- Στο σύνολο των εγγράφων οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων προηγούνται των θηλυκών, οι οποίοι, κατά κανόνα, δηλώνονται με την προσθήκη κατάληξης και όχι ολογράφως.
- Πέραν της γενικευμένης χρήσης του λεγόμενου «περιεκτικού» αρσενικού διαπιστώνεται συστηματική συμφωνία άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών σχεδόν αποκλειστικά στο αρσενικό γραμματικό γένος.
- Χρησιμοποιούνται οι αρσενικοί τύποι των ονομάτων ακόμα και στην περίπτωση όπου υπάρχει είτε διτυπία (ο/η εργοδότης, η εργοδότης, ο/η πρέσβης, η πρέσβειρα) είτε το αντίστοιχο ουσιαστικό θηλυκού γένους (ο εκπαιδευτής/ η εκπαιδευτρια, ο μαθητής/ η μαθήτρια, ο νέος/ η νέα). Η μόνη περίπτωση χρήσης αποκλειστικά του θηλυκού αφορά το επάγγελμα της μαίας.
- Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατ' εξοχήν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τες άορατες στο δημόσιο λόγο.
- Έτσι συντηρούν τη νόρμα (προτίμηση στο ανδρικό γένος/φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη φυσικοποίηση της κυριαρχίας του αρσενικού.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, υπάρχει η δυνατότητα να προταθούν (ή ακόμα και να επιχειρηθεί να επιβληθούν) αλλαγές στο πλαίσιο άσκησης εναλλακτικής γλωσσικής πολιτικής, σε ό,τι αφορά την παράμετρο του φύλου, στη σύνταξη των διοικητικών και αυτοδιοικητικών εγγράφων. Αυτό είναι πολύ περισσότερο εφικτό στο ελεγχόμενο και σχετικά τυποποιημένο περιβάλλον των δημόσιων εγγράφων, με την ελπίδα της αφύπνισης

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

και της εμπέδωσης δικαιότερων τρόπων αναφοράς τόσο στους συντελεστές της δημόσιας διοίκησης όσο και στους αποδέκτες της. Έτσι θα μπορούσαν να διατυπωθούν γενικοί κανόνες που θα περιορίσουν σε πρώτη φάση το εύρος του γλωσσικού σεξισμού στα έγγραφα της Δημόσιας Διοίκησης όπως:

1. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.

2. Όταν η αναφορά σε γυναίκες είναι αποκλειστική, η χρήση του θηλυκού γένους αυτονόητα είναι επίσης αποκλειστική.

3. Σε κάθε περίπτωση κατά την οποία δημιουργείται αμφισημία ως προς το γένος του ονόματος αναφοράς σε άτομα και ομάδες ανθρώπων λόγω της κοινής μορφολογικής κατάληξης, να αναγράφονται τα άρθρα και στα δύο γένη. Στην περίπτωση δε της μορφολογικά κοινής ονομαστικής και γενικής του πληθυντικού, να προστίθεται η διευκρίνιση: 'γυναίκες και άντρες'.

4. Στις περιπτώσεις μορφολογικής ταύτισης αρσενικού και θηλυκού γένους τα προσαρτήματα στην ΟΦ (π.χ. επιθετικοί προσδιορισμοί) να παρατίθενται και στα δύο γένη.

5. Στις περιπτώσεις αναφοράς σε μεικτούς πληθυσμούς να παρατίθενται και στα δύο γένη των αντωνυμιών που αναπέμπουν σε πρόσωπα. Στην περίπτωση δε αποκλειστικής αναφοράς σε γυναικεία πρόσωπα οι αντωνυμίες να είναι γένους θηλυκού. (δεν είναι κατανοητή -και ως εκ τούτου δεν πρέπει να είναι αποδεκτή- η γενικευτική χρήση αντωνυμιών γένους αρσενικού).

6. Όπως θα παρατηρείτε, τόσο στη γλώσσα της Έρευνας και του Οδηγού όσο και στη γλώσσα της παρούσας Έκθεσης, η συντακτική επιλογή είναι η πρόταξη του θηλυκού γραμματικού γένους. Στόχος είναι η επιλογή δήλωσης του γένους/ φύλου να είναι ανατρεπτική ως προς τον κυρίαρχο γραμματικό κανόνα και να λειτουργήσει αφυπνιστικά, υποδεικνύοντας τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής συντακτικής διευθέτησης όχι αμιγώς γλωσσικών ζητημάτων στην εκπροσώπηση των φύλων στο λόγο. (Θα μπορούσε ακόμα να μπαίνει εναλλαξ το κάθε γένος ανάλογα με το αρχικό γράμμα της λέξης που προσδιορίζει. Λ.χ. τους/τις αναγνώστες/τριες-τις/τους δασκάλους/ους). Αντίστοιχες εναλλακτικές επιλογές μπορούν να υιοθετηθούν από τις/τους συντάκτριες-τες των Δημοσίων Εγγράφων οι οποίες/οι θα μπορούσαν ίσως να γνωστοποιούν την επιλογή τους στις/στους αναγνώστριες/τες με μια υποσημείωση στην αρχή του εγγράφου.

7. Η ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς αποτελούμενους και από τα δύο φύλα μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών είτε αναγράφοντας ολόκληρη τη λέξη είτε την κατάληξη του αρσενικού -εφόσον η λέξη είναι γένους θηλυκού- και το αντίστροφο.

8. Η συνειδητή αποφυγή αναπαραγωγή απαξιωτικών σημασιολογικών στερεοτύπων που αφορούν κοινωνικές ταυτότητες και ρόλους.

9. Τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολόκλητες. Ως εκ τούτου, εάν το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε και οι ουδέτερες νοηματικά λέξεις θα ερμηνευθούν ως αρσενικές. Επίσης εάν το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, τότε (ανα)παράγει αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, συχνά ακόμα και εις βάρος της κατανοησιμότητάς του. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι παραπάνω προτάσεις.

Συνοψίζοντας, η πραγματολογική/κειμενική ανάλυση των Δημόσιων Εγγράφων αναδεικνύει το αποτέλεσμα που η, μάλλον θεσμική σε ό,τι αφορά τις οδηγίες συγγραφής των διοικητικών εγγράφων και κειμένων, κυρίαρχη επιλογή της σύνταξής τους στο αρσενικό γένος παράγει. Ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες που γίνεται είτε περιστασιακά είτε συστηματικά αναφορά και στο θηλυκό γένος/φύλο το σύνολο του κειμένου περικειμενοποιεί την κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους μέσω της πρόταξης του αρσενικού τύπου ονομάτων, άρθρων, προσαρτημάτων και αντωνυμιών. Το ενδιαφέρον είναι πως όπως προκύπτει από την έρευνα το φύλο της συντάκτριας/η δεν επηρεάζει τον σεξιστικό λόγο καθώς και οι συντάκτριες τον αναπαράγουν επιβεβαιώνοντας την φεμινιστική διαπίστωση πως οι γυναίκες έχουν «εσωτερικεύσει» τα πατριαρχικά προτάγματα που τα προσλαμβάνουν «φυσικά» και «ορθά». Έτσι ή αλλιώς πάντως το βέβαιο είναι πως καθώς τα κείμενα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται από τις/τους αναγνώστριες/τες ως ολόκλητες, η κυριαρχία του αρσενικού γραμματικού γένους, (ανα)παράγει αναπαραστάσεις αρσενικής κυριαρχίας, συχνά ακόμα και εις βάρος της κατανόησης των κειμένων. Οι συντάκτριες/τες, στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν την πρότυπη γλώσσα και τον γενικό κανόνα της προτεραιότητας/ πρόταξης του αρσενικού σε κείμενα τα οποία κατ'εξοχήν αναφέρονται και απευθύνονται σε μεικτές ως προς το φύλο ομάδες του πληθυσμού, αλλά και σε γυναίκες αποκλειστικά, όχι μόνο αγνοούν τις γυναίκες καθιστώντας τις άορατες στο δημόσιο λόγο αλλά και καθιστούν τα κείμενα δυσνόητα. Δηλαδή, συχνά 'υπερδιορθώνουν' χρησιμοποιώντας το αρσενικό γραμματικό γένος και σε περιπτώσεις που η αναφορά στο θηλυκό είναι αποκλειστική, παράγοντας μη αποδεκτά (και ενίοτε

Τμήμα 3: «ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ»

αντιγραμματακά) σημασιακά και πραγματολογικά αποτελέσματα. Με όλους τους τρόπους που περιγράψαμε λοιπόν, συντηρούν τη νόρμα (προτίμηση στο ανδρικό γένος/φύλο), νομιμοποιούν τις ασύμμετρες σχέσεις και κατά συνέπεια, συντελούν στη φυσικοποίηση της κυριαρχίας παρουσιάζοντας ως αιώνιο και φυσικό ό,τι στην πραγματικότητα είναι ιστορικό και μεταβατικό (Cameron 1988: 88). Παράγουν ως εκ τούτου σεξιστικό λόγο και αποτέλεσμα.